

Styringsdokument 2016-2019

Økonomi- og handlingsplan 2016-2019

Årsbudsjett 2016

- Handlingsplan for kommuneplanens samfunnsdel etter Plan- og bygningslovens § 11-1
- Økonomiplan etter Kommunelovens § 44
- Budsjett etter Kommunelovens §§ 45-47

Lagt ut til alminnelig ettersyn av
formannskapet 17. november

Innhold

1 Rådmannens innledning.....	3
2 Kommunens verdigrunnlag	7
3 Kommuneplanens samfunnsdel: Fra plan til handling	8
3.1 Den logiske modell	8
3.2 Fra modell til ansvarsmatrise	9
4 Overordnede rammebetingelser og utfordringer 2016 – 2019	10
4.1 Inntektssystemet, kommuneproposisjonen og statsbudsjettet	10
4.2 Kommunereform.....	11
4.3 Befolkningsutvikling	12
5 Organisasjonen Lillehammer kommune	13
6 Økonomiplan 2016-2019 og budsjett 2016.....	16
6.1 Økonomiske forutsetninger, målsettinger og handlingsregler	16
6.2 Risikovurdering av budsjett 2016 – Rådmannens styringsark	19
6.3 Driftsoversikt	22
6.4 Driftsøkonomi – sektorer	27
6.5 Investeringsoversikt	61
6.6 Gebyrregulativ, avgifter og egenbetaling	69
6.7 Oppfølging og rapportering 2016-2019	72

1 Rådmannens innledning

Lillehammer kommune er preget av positiv utvikling, gode tjenester og gode resultater sammenliknet med andre kommuner. Imidlertid bruker kommunen mer for å oppnå dette enn det tilgangen på ressurser egentlig gir rom for. Tidligere har overforbruket i stor grad blitt finansiert ved å bruke frie fondsmidler. Enkelt sagt kan ikke dette fortsette og kommunen må nå begynne å bygge fondene opp igjen for bedre å stå rustet for fremtidens utfordringer.

Først og fremst må en kommune søke å gi de tjenester innbyggere har rett til, eller som det er naturlig for en kommune å gi. Budsjettet og økonomiplanen vil derfor preges av behovet for å endre systemer og strukturer, og tiltak for å gjennomføre slike endringer. Dette gjelder både internt i organisasjonen og hvordan tjenesten arter seg. Noen av endringene som må gjennomføres vil i liten grad påvirke hvordan innbyggere mottar tjenester. Noen endringer vil oppleves som en forbedring - mens andre endringer nok kan oppleves som at tjenesten blir dårligere.

Det er ingen grunn til å tro at behovet for strukturendringer blir mindre i årene som kommer. Utfordringen blir derfor å finne gode løsninger, skape forståelse for behovet og gjennomføre endringen raskt nok til at de gir reell effekt – men sakte nok til at organisasjonen er med. Dette gjelder uavhengig av om strukturendringen er knyttet til bygg, til planlegging av driften, hvor tjenester er lokalisert, eller tankesett og kultur.

Investeringsbehov og lånegjeld.

Lillehammer kommune har en lånegjeld omtrent på linje med tilsvarende kommuner i landet. De siste årene har investeringene i stor grad vært brukt til nybygg. Dette har medført at rehabilitering og mindre investeringer knyttet til bedre utnyttelse av eksisterende eiendeler har blitt skjøvet ut i tid.

Det synliggjøres derfor i denne planen investeringsbehov som går ut over tidligere handlingsregel, men som nå ansees helt nødvendige å ta. Dette vil påvirke fremtidig drift gjennom renter og avdrag, men det vil også rasjonalisere driften og faktisk bidra til at kommunen tar vare på de verdiene vi allerede har.

Selv om rådmannen foreslår investeringer utover handlingsregelen er dette fortsatt ikke nok til å sikre verdibevarende oppgraderinger av infrastruktur som veg og VA, grøntområder og kommunale bygg.

Asylsituasjonen.

Det er en kraftig økning i antall asylsøkere til Norge. Det er anslått at det kan komme mellom 30 000 og 40 000 asylsøkere til Norge i 2015 og fortsatt høy tilstrømming i 2016. Lillehammer kommune vil måtte ta sin del av de utfordringer dette skaper for landet, både når det gjelder transittmottak, vanlige mottak og til sist bosetting av de som får innvilget sin asylsøknad. Dette vil berøre hele samfunnet og alle deler av Lillehammer kommune som organisasjon. Når asylsituasjonen allikevel er lite omtalt i den foreliggende økonomi- og handlingsplanen, må dette sees i sammenheng med at situasjonen har utviklet seg parallelt med arbeidet med planen. Rådmannen vil derfor komme tilbake med en egen sak/plan for hvordan Lillehammer kommune skal håndtere denne utfordringen når premissene er noe mer avklart.

Kommuneplanens handlingsdel.

Det foreliggende dokumentet er i tillegg til å være budsjett og økonomiplan etter Kommuneloven, også handlingsdelen av kommuneplanens samfunnsdel etter Plan- og bygningsloven. Det er derfor viktig å synliggjøre hvordan de overordnede og langsiktige målene i samfunnsdelen tenkes fulgt opp i budsjettåret og resten av planperioden. Utfordringen her er først og fremst at målene i kommuneplanens samfunnsdel er beskrevet innenfor ulike samfunnsområder, mens det i handlingsplanen er

nødvendig å beskrive oppfølgingen i omtalen av den eller de organisatoriske enheter som faktisk kan bidra til måloppnåelse. Hvordan dette er gjort er beskrevet i kapittel 3.

Nytt, nyttig, nyttiggjort

Det er en økende erkjennelse i norske kommuner at den demografiske utviklingen etter hvert vil gjøre det umulig å levere velferdstjenester av det omfang og den kvalitet vi har i dag, hvis vi skal fortsette å levere disse tjenestene på samme måte som i dag. Dette handler ikke først og fremst om penger, men om tilgangen på fagfolk. Det er ofte mangel på helsepersonell som trekkes fram i denne sammenhengen, men det er like aktuelt for andre tjenester der vi helt eller delvis måler kvalitet som forholdet mellom antall ansatte og antall brukere, som i barnehager, skoler mv.

Teknologi framheves av noen som løsningen på alle utfordringene som kommunene står overfor i pleie- og omsorgssektoren. Andre ser på dette som «å erstatte varme hender med roboter» og er sterkt i mot. Sannheten ligger nok et sted midt i mellom. Teknologi skal ikke erstatte noe eller noen, men understøtte muligheten for mestring hele livet. En definisjon på å være voksen er at man klarer seg selv. Utgangspunktet for kommunen skal være at voksne mennesker må få lov til å være voksne hele livet, og å støtte opp under dette, blant annet ved å tenke rehabilitering og teknologiske løsninger framfor pleie i institusjon.

Det er ikke bare innenfor pleie- og omsorg det er behov for helt nye løsninger. De siste årene har det vært mye fokus på innovasjon i offentlig sektor generelt og i kommunene spesielt. Våren 2013 la den daværende regjeringen fram en strategi for innovasjon i kommunesektoren. I denne strategien ble det lagt vekt på at det som kjennetegner en innovasjon er at det er noe som er nytt, at det oppfattes som nyttig og at det er nyttiggjort, altså ikke bare en plan eller en ide.

Nytt betyr i denne sammenhengen nytt for kommunen, ikke for hele kommunesektoren. En av de viktigste kildene for innovasjon er derfor å se på hva andre kommuner har fått til, og tilpasse dette til egen kommune slik at det blir nyttig og nyttiggjort her. Lillehammer deltar i flere nettverk med innovasjonskopiering for øye, blant annet KS sin innovasjonsallianse. Rådmannen tar også sikte på å legge fram en egen innovasjonsstrategi for Lillehammer kommune i løpet av første kvartal 2015.

Tillitsreform

Lillehammer kommune tok som en av de første kommunene i landet i bruk balansert målstyring (BMS) som styringsmodell. BMS er en resultatstyringsmodell, der det legges vekt på å synliggjøre hvilke resultater man ønsker å oppnå innen ulike fokusområder og ikke bare måler ressursbruk, som var vanlig i de mer tradisjonelle styringsmodellene.

I løpet av de årene som Lillehammer kommune har hatt BMS har antallet måltall økt kraftig, og i 2015 har det vært et krav å rapportere tertialvis på mer enn 100 resultatindikatorer. Hensikten bak alle disse måleparameterne er sikkert god, ofte dreier det seg om kunnskap som er tilgjengelig og oppleves nyttig uten at det dreier seg om styringsinformasjon. I andre tilfelle har man ikke hatt mot til å ta ut indikatorer som ikke er så relevant for den overordnede styringen lenger. Uansett grunn kan det se ut som om organisasjonen de siste årene har brukt veldig mye tid på å innhente og systematisere styringsinformasjon, og at dette har gått ut over organisasjonens kapasitet til å styre.

Lillehammer kommune har behov for en tillitsreform, der den overordnede politiske og administrative styringen i større grad skjer utfra konkrete krav til langsiktige resultater og effekter, og der man har tillit til at fagfolkene har evne og vilje til å sette seg de mål som er nødvendige for å nå disse kravene uten nødvendigvis å kontrollere dette hele tiden.

Dette betyr selvfølgelig ikke at det skal bli slutt på rapportering av styringsinformasjon, selv om det fins de som tar til orde for nettopp det. Kommunepolitikere, så vel som den administrative ledelsen

i en kommune, vil alltid ha behov for å ha kontroll med virksomheten. Dette handler om å forsikre seg om at kommunen driver med de riktige oppgavene (det etiske perspektivet), og gjør disse oppgavene på en riktig måte (effektivitetsperspektivet). Og styringsinformasjonen må nødvendigvis handle om noe mer enn ressursbruk, slik at BMS-tankegangen videreføres.

Man må også legge til grunn, og stille krav om, at medarbeiderne er nysgjerrige på om den innsatsen de faktisk gjør gir de resultater som ønskes og at dette er noe man vet, og ikke bare tror. Medarbeideren må derfor sette mål for egne resultater, og måle at de oppnås. Dette må gjøres fordi det oppleves som meningsfullt i forhold til egen faglighet, og ikke fordi noen vil ha en rapport. Det vil alltid være noen områder der dette er umulig å gjennomføre (for eksempel fordi det er krav om statlig rapportering), men det må allikevel være et mål at den rapportering politisk og administrativ ledelse etterspør i størst mulig grad baserer seg på den samme informasjon som medarbeiderne som leverer tjenestene finner nødvendig for å utføre og utvikle sitt arbeid.

Bare på den måten vil måling oppleves som meningsfull og gi grunnlag for en reell styringsdialog.

Satsingsområder

Lillehammer kommune har en viktig rolle i utvikling av Lillehammersamfunnet. Gode tjenester og en åpen og effektiv forvaltning er viktige bidrag til at folk trives og for at handel og næring kan drive sin virksomhet. Som samfunnsutviklere skal byen, kommunen og regionsenteret være aktive initiativtagere og parter i utviklingsprosesser og enkeltsaker

Lillehammer er heldig stilt på den måten at vi har positiv befolkningsutvikling og tilgang på arbeidsplasser. Når vi sammenligner med nasjonale tall eller med Oppland fylke i sin helhet, ligger kommunen svært bra an med hensyn til utdanning og øvrige levekår.

I kommunebarometeret for 2015 er Lillehammer rangert som nummer 46 av 427 kommuner. Kommunebarometeret utarbeides av avisen «Kommunal Rapport» og er en sammenstilling av en lang rekke måleindikatorer for kommunale tjenester. Resultatet er akseptabelt, men det vil kreve hardt arbeid å forbli på dette nivået.

Kommunale tjenester har innvirkning på menneskers liv og muligheter for å delta i samfunnslivet. Sentrale utfordringer og satsinger i planperioden vil være å:

- utvikle bærekraftige helse- og velferdstjenester på en måte som utnytter potensialet hos den enkelte og i nærmiljøet
- ha et skoletilbud som sikrer elevene grunnleggende ferdigheter og sette inn hjelpetiltak tidlig til den som trenger det
- utnytte Lillehammers forutsetninger og satsing på kultur og idrett
- tilpasse kommunesamfunnet til utfordringene som følger av klimaendringer
- kommunal eiendom og infrastruktur skal vedlikeholdes og driftes forsvarlig

I 2016 er Lillehammer vertskap for Ungdoms-OL. I tillegg til vinterøvelsene skal det gjennomføres et kultur- og utdanningsprogram og et folkelivsprogram som kan bli en viktig markering for kommunen.

Saker med store samfunnsmessige konsekvenser, som for eksempel sykehusstruktur og veg- og jernbaneplanlegging vil prege planperioden. Kommunen må sørge for å ha ressurser til å delta og bidra i disse prosessene, og også selv ta initiativ og sette seg i førersetet der det er hensiktsmessig.

I de siste par årene har flom og store nedbørmengder gitt kommunen store utfordringer. Sammen med NVE, fylkesmann, og andre samarbeidspartnere vil kommunen ta initiativ til god planlegging av infrastrukturen for å forebygge mot lignende hendelser som i 2013 og 2014. Det er derfor lagt inn

som en forutsetning at dette arbeidet videreføres i hele planperioden og reflekteres derfor i investeringsbudsjettet med en forutsigbar investeringstakt.

Lillehammer, 10. november 2015

Tord Buer Olsen
Rådmann

2 Kommunens verdigrunnlag

Lillehammer kommunes verdigrunnlag bygger på et menneskesyn tuftet på toleranse og respekt, åpenhet, tillit og ærlighet. Vi skal vise romslighet for andre menneskers egenart, og vi er alle likeverdige som mennesker. Disse verdiene skal hver og én aktivt forsøke å etterleve i sitt arbeide hver dag i enhver enkeltsituasjon. «Alt kan gjøres bedre» skal være en rettesnor i kommunens daglige arbeid.

Kommunen skal

- behandle innbyggerne likeverdig, uavhengig av kjønn, alder, seksuell legning, sosial status, etnisitet og funksjonsevne.
- være åpen og tilgjengelig, og ingen skal behøve å forholde seg til flere kontorer og ansatte enn strengt nødvendig.
- ta særlig hensyn til miljø, folkehelse, samfunnsikkerhet og universell utforming og økt tilgjengelighet. Dette skal gå fram av alle saker som skal til politisk behandling, og i større saker der administrasjonen bestemmer.
- videreutvikle lokaldemokratiet gjennom bredt samarbeid om nye løsninger, for å utnytte muligheter og løse problemer.
- ikke la kommune- og fylkesgrenser hindre samarbeid om løsninger for god samfunnsutvikling.
- aktivt bruke tidlig kontakt med utbyggere og inngå utbyggingsavtaler for å fremme mål og hensyn slik de går fram av kommuneplaner.
- aktivt søke kunnskap hos og inngå forpliktende samarbeid med nasjonale og internasjonale forsknings- og kompetansemiljøer, næringsliv, frivillige aktører og andre offentlige instanser for å videreutvikle kommunale tjenester og Lillehammer som lokalsamfunn.

Kommuneplanens samfunnsdel viser tydelig mål og retning med hensyn til hvordan det skal være i kommunen fram til 2027. Dette forutsetter en organisasjon som er i stand til å være aktivt til stede i et samfunn i utvikling - med evne til omstilling og innovasjon. Ny arbeidsgiverpolitikk skal implementeres over en fireårsperiode for å kunne beholde, utvikle og rekruttere dyktige medarbeidere.

Tilgang på nødvendig kompetanse er en forutsetning. Dette skal sikres gjennom å øke kompetansen hos alle ansatte, og gjennom profesjonelle rekrutteringsprosesser. Rådmannen skal ha et løpende fokus på gode strukturer og prosesser i organisasjonen. Slik skal vi sikre kvalitet i tjenestene. Det skal legges vekt på god kommunikasjon internt og eksternt.

3 Kommuneplanens samfunnsdel: Fra plan til handling

De siste årene har kommuneplanens handlingsdel (pålagt i plan- og bygningsloven) og økonomiplan (pålagt i kommuneloven) vært utarbeidet som ett dokument, og lagt fram som egen sak før budsjettbehandlingen. Dette har skapt en del utfordringer når det gjelder å skape sammenheng mellom på den ene siden målene i handlingsdelen, og gjennomføringen av dem i form av tiltak og rammer i budsjettet. Det har også vært en utfordring at målene har vært sortert på samfunnsområder, slik at det organisatoriske ansvaret for å ta tak i målene ikke har vært tydelig nok.

I årets samledokument, der man finner både økonomi- og handlingsplan 2016-2019 og budsjett 2016, er disse utfordringene adressert som følger:

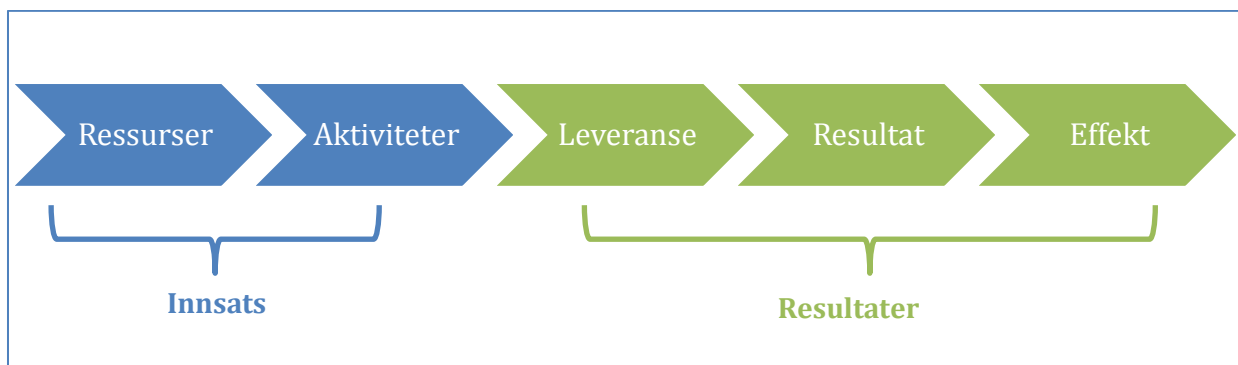
- Innledningsvis er sammenhengen mellom målene i kommuneplanens samfunnsdel, økonomi- og handlingsplan og budsjett synliggjort ved hjelp av «den logiske modell» (se nedenfor).
- Deretter er handlingsmålene for 2016-2019 (i all hovedsak identisk med målene i økonomi- og handlingsplan 2015-2018) sortert og ansvarsplassert til sektor/tjenesteområde. Ansvarsmatrisen finnes i vedlegg.
- Forslag til oppfølging av målene er vist under de enkelte sektorene og tjenesteområdene. Dette gjelder både økonomiplanperioden og budsjettperioden.

3.1 Den logiske modell

Den logiske modellen er en del av evalueringsteorien og kan spores tilbake USA slutten i slutten av 1960-årene, hvor man begynte å arbeide systematisk med sosialpolitikk og sosiale programmer. Siden er modellen spredt og videreutviklet under mange forskjellige navn, og innenfor en lang rekke samfunnsområder.

En nyere definisjon på den logiske modell ((W.K. Kellogg Foundation 2004) lyder: En logisk modell er en systematisk og visuell måte å presentere og dele forståelsen av sammenhengen mellom de ressursene som er tilgjengelige på området, de aktivitetene som planlegges og de endringer og resultater man håper å oppnå.

I sin enkleste form handler den logiske modell om at man gjør en innsats for å oppnå bestemte resultater. I en litt mer avansert modell skiller man gjerne mellom ulike innsatser i form av ressurser (penger, tid, kompetanse) og de aktiviteter som disse ressursene skaper. På samme måte skiller det på resultatsiden mellom leveranser (det konkrete resultatet av aktiviteten), de mål man ønsker å oppnå på kort og lang sikt, og de effekter måloppnåelsen skal avstedkomme. Dette er illustrert i figuren nedenfor:

Den logiske modell kan brukes begge veier, dvs. både til å forklare *hvorfor* man tror at en bestemt innsats vil gi resultater, men også til å analysere *hvordan* man kan gå fram for å nå ønskete resultat- og effektmål. I praksis er det nok den siste framgangsmåten vanligst, spesielt i politiske styrte virksomheter der debatten naturlig nok handler mer om de langsiktige effekter og samfunnsendringer som man ønsker å skape, enn innsats og produksjon. Fra flere hold blir det også trukket fram at en resultat- og effektorientert tilnærming gir mulighet for å tenke mer innovativt enn en mer tradisjonell problemløsning der fokus lett blir på ressurser (eller mangel på slike).

En logisk modell er en beskrivelse av hvordan man *tror* ting henger sammen, og sammenhengene må derfor testes. Det vil derfor være like stort behov for målinger og nøkkeltall i et slikt regime, som i et mer tradisjonelt styringssystem. Forskjellen er at det vi må måle i større grad er knyttet opp mot behovet for å lære («virker dette?») enn tradisjonell styring og kontroll. Sammenhengen mellom forventede resultater og det som måles blir også tydeligere, for eksempel har det åpenbart lite hensikt å måle noe som først forventes å ha effekt om fem år på månedsbasis.

Eksempler på bruk av logisk modell

Ressurser	Aktiviteter	Leveranse	Resultat KS	Resultat LS	Effekt
Tid, kroner til kursleder	Ledere på kurs lærer å snakke med sykmeldte	Har samtale med alle sykmeldte	Økt kunnskap om hverandres behov	Bedre tilrettelegging gir flere graderte sykmeldinger	Sykefraværet faller
Tid, kroner til å utrede barnefattigdom	Finne godt fagmiljø og bestille utredning	Utredning om barnefattigdom	Økt kunnskap om hvem, hva, hvor	Skreddersydde tiltak mot årsak og virkning	Mindre forskjeller i samfunnet

3.2 Fra modell til ansvarsmatrise

Kommuneplanens samfunnsdel 2014-2027, som ble vedtatt i februar 2014, inneholder overordnede mål for hvilke effekter man ønsker å oppnå i planperioden og (langsiktige) resultatmål fordelt på åtte samfunnsområder. I økonomi- og handlingsplan 2015-2018, som ble vedtatt høsten 2014, ble de langsiktige resultatmålene brutt ned i kortere resultatmål for handlingsplanperioden, men fortsatt fordelt på de åtte samfunnsområdene. I løpet av året som er gått er erfaringen at dette ikke er tilstrekkelig og at det er nødvendig å plassere ansvaret for å følge opp de ulike målene helt tydelig i organisasjonen. Deretter må det ansvarlige tjenesteområdet (i noen tilfelle hele sektoren) synliggjøre hvordan målene vil bli fulgt opp i budsjettet og i økonomiplanperioden.

I arbeidet med å utarbeide ansvarsmatrisen er det tatt utgangspunkt i de samme resultatmålene som ble vedtatt i fjorårets økonomi- og handlingsplan. Dette er gjort i samråd fagutvalgene og formannskapet. Målene er gjennomgått og sortert, blant annet har man sett på om de er konkrete nok til å fungere i en handlingsplan (leveransemål) eller om de må operasjonaliseres ytterligere. Videre har man sett på sammenhenger, blant annet om det er mål som er avhengig å gjennomføres i en viss sammenheng. I ansvarsmatrisen, som finnes som vedlegg til dette dokumentet, er målene gjennomgått, kommentert og ansvarsfordelt. Den videre oppfølgingen, fortrinnsvis i form av leveransemål, finnes i gjennomgangen av sektorene og tjenesteområdene senere i dokumentet.

4 Overordnede rammebetingelser og utfordringer 2016 – 2019

4.1 Inntektssystemet, kommuneproposisjonen og statsbudsjettet

Kommuneproposisjonen, som legges fram hvert år i mai, inneholder sentrale myndigheters forventninger til kommunene de kommende årene og de foreløpige rammebetingelsene for kommunesektoren. De endelige rammebetingelsene fastlegges i statsbudsjettet for påfølgende år, som vanligvis legges fram tidlig i oktober.

I statsbudsjettet for 2016 signaliseres det at kommunesektoren skal få en realvekst i inntektene på 7,3 mrd. kroner. Av dette skal rundt 4,2 mrd. kroner komme som frie inntekter til kommunene, noe som tilsvarer en vekst på rundt 1,4 %.

Fordelingen av rammen for kommunesektoren på de enkelte kommunen skjer via det kommunale inntektssystemet. Dette er et omfordelingssystem der kommunenes skatteinntekter og det generelle statstilskuddet (rammetilskuddet) inngår. Til sammen kalles dette ofte "de frie inntektene". De viktigste elementene i inntektssystemet er:

- En *inntektsutjevningsordning* som har som formål å sikre en jevnere fordeling av skatteinntektene kommunene i mellom. Uten denne ordningen ville landets mest skattesterke kommune hatt om lag 6 ganger så mye å rutte med pr. innbygger som kommunen med minst skatteinntekter.
- En *utgiftsutjevningsordning* som har som formål å utjevne forskjeller på utgiftssiden som skyldes at kommunene er ulike når det gjelder befolkningssammensetning, geografi osv. I følge dagens kostnadsnøkkel trengs det nesten tre ganger så mye for å etablere et likeverdig tjenestetilbud for kommunene på topp og bunn av denne listen.
- Diverse *særtilskudd* til kommuner med spesielle utfordringer, som storbyer, distriktskommuner, kommuner i de nordligste fylkene (disse har variert over tid).

Begrunnelsen for å ha et slikt omfordelingssystem er å sikre at alle innbyggere i Norge tilbys likeverdige og gode velferdstjenester uansett hvor de bor i landet. I praksis har det vist seg vanskelig å etablere et system som oppleves som rettferdig av alle typer kommuner og endringer har derfor skjedd med jevne mellomrom. Litt forenklet kan man si at systemet har skiftet mellom å favorisere større kommuner i sentrale strøk på bekostning av små utkantkommuner - og omvendt. Det er varslet en ny gjennomgang av inntektssystemet, og resultatet av denne vil bli lagt fram i kommuneproposisjonen for 2017, som legges fram i mai 2016.

Regjeringen ønsker at kommunene skal få beholde en del av selskapsskatten, slik ordningen var før 1999 og i perioden 2005-2008. Begge disse modellene er vurdert, men er funnet å ha åpenbare svakheter at de ikke er noe alternativ. Det foreslås i stedet at kommunene får tilført en del av verdiskapningen som skjer lokalt via en indirekte modell basert på lønnssum i privat sektor.

Den nye inntekten fra lokal verdiskapning foreslås basert på vekst i lønnsgrunnlaget i private foretak i kommunen over en periode, ved at alle kommuner som har en positiv utvikling får en andel av den nye inntekten. Andelen som hver kommune får av ny inntekt vil tilsvare den andelen kommunen har av samlet vekst i verdiskapning. Modellen tar utgangspunkt i vekst over en gitt periode. For å gi kommunene tid til å tilpasse seg ny inntekt innføres modellen i 2016, men gis først virkning i 2017. For å unngå for brå svingninger i den nye inntekten benyttes det vekst i lønnssum over en periode på fire år.

Det foreslås en moderat innføring av ny inntekt fra lokal verdiskapning ved at samlet beløp i 2017 tilsvarer om lag ett prosentpoeng av skattesatsen på 27 pst. for selskaper. I 2013 utgjorde dette om lag 2,9 mrd. kroner. Ny inntekt tildeles gjennom rammetilskuddet, men utjevnes på linje med øvrige

kommunale skatteinntekter. Vi har foreløpig ikke nok data til å beregne virkningen av den foreslåtte ordningen på Lillehammer kommunes inntekter.

Opptrappingen av veksttilskuddet, som ble påbegynt i 2015 er varslet videreført og forsterket i 2016. Ordningen finansieres ved å redusere det generelle innbyggertilskuddet som alle får. Lillehammer kommune vil ikke komme inn i den nye ordningen, og må derfor påregne å få en noe mindre andel av rammetilskuddet enn tidligere.

4.2 Kommunereform

Kommunene spiller en viktig rolle som lokaldemokratisk arena, tjenesteyter, myndighetsutøver og samfunnsutvikler. Kommunesektoren forvalter en betydelig del av de økonomiske ressursene i norsk økonomi og har ansvaret for svært mange av velferdstjenestene som det offentlige leverer.

I januar 2014 satte Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) ned et ekspertutvalg for å gjennomgå og foreslå prinsipper og kriterier for en ny kommuneinndeling. Kommunene ble invitert inn i prosessen høsten 2014, i form av en henvendelse fra fylkesmannen og KMD om å gå i dialog med nabokommuner for å kartlegge hvilke alternativer for sammenslåing som fantes, og evt. fra når.

Mål for kommunereformen er å sikre

- gode og likeverdige tjenester til innbyggerne
- helhetlig og samordnet samfunnsutvikling
- bærekraftige og økonomisk robuste kommuner
- styrket lokaldemokrati

KMD slo fast at kommuner som gjennom likelydende vedtak før 31.12.2015 vedtok å slå seg sammen, ville få nasjonalt vedtak ved kongelig resolusjon i løpet av 2016 og kunne slås sammen fra 1.1.2018.

For de kommunene som ikke som ikke vedtar sammenslåing i 2016, vil regjeringen etter forslag fra fylkesmennene legge fram en proposisjon om ny kommunestruktur som omfatter alle kommuner i 2017. Den nye strukturen planlegges innført fra 1.1.2020.

Kommunestyrene i Gausdal, Lillehammer, Ringebu og Øyer vedtok i mars 2015 å gå sammen i prosess for å utrede muligheten for å danne en ny kommune. Prosessen skulle bygge på dialog, åpenhet og kultur for deling. Det ble opprettet en prosjektorganisasjon i hver kommune, og det er avholdt en rekke felles møter på tvers av kommunegrensene mellom prosjektgrupper, styringsgrupper og kommunestyrer.

De viktigste oppgavene har vært

- å utrede fordeler og ulemper for kommunens ulike oppgaver og tjenester ved en evt. sammenslåing og ved å fortsette alene som i dag
- å gjennomføre et grundig arbeid med intensjonsplanen, som skulle si noe tydelig om hva de fire kommunene ønsket å oppnå med en sammenslutning
- å gjennomføre en god innbyggerdialog gjennom folkemøter, nett- og Facebook-side, innbyggerundersøkelse m.m.

I henhold til vedtatt fremdriftsplan skulle intensjonsplanen behandles av kommunestyrene i november 2015, og det skulle gjennomføres en rådgivende folkeavstemning i januar 2016.

I begynnelsen av oktober ble det som ledd i innbyggerdialogen gjennomført en innbyggerhøring der befolkningen i de fire kommunene bl.a. ble bedt om å uttale seg om hvor positive de var til en

sammenslåing av de fire kommunene. I Lillehammer var det et flertall som var positive til en sammenslåing, i de tre andre kommunene var det et flertall som var negative.

29. oktober 2015 ble det så gjennomført en felles kommunestyresamling for de nye kommunestyrene. Til møtet fremmet ordførerne forslag om å fullføre intensjonsplanen og legge den fram til behandling for kommunestyrene i november, slik framdriftsplanen hadde lagt opp til. Prosessen deretter skulle avsluttes i denne omgang, og folkeavstemningen i januar 2016 dermed også skulle avlyses.

Ordførernes forslag var basert på en samlet vurdering av at engasjementet for prosjektet var for svakt og at tiden ikke var moden for en sammenslåing til ny kommune på dette tidspunktet. Det ble samtidig gitt uttrykk for at prosessen har vært god og konstruktiv, basert på åpenhet og gjensidig tillit. Det er gjort et grundig arbeid, både med utredninger og intensjonsplan, og samarbeidet mellom de fire kommunene blir vurdert som godt. Faktagrunnlag er et godt utgangspunkt for å gå videre med prosessen på et senere tidspunkt.

I etterkant av fellesmøtet vedtok så de fire kommunestyrene hver for seg å avslutte prosessen.

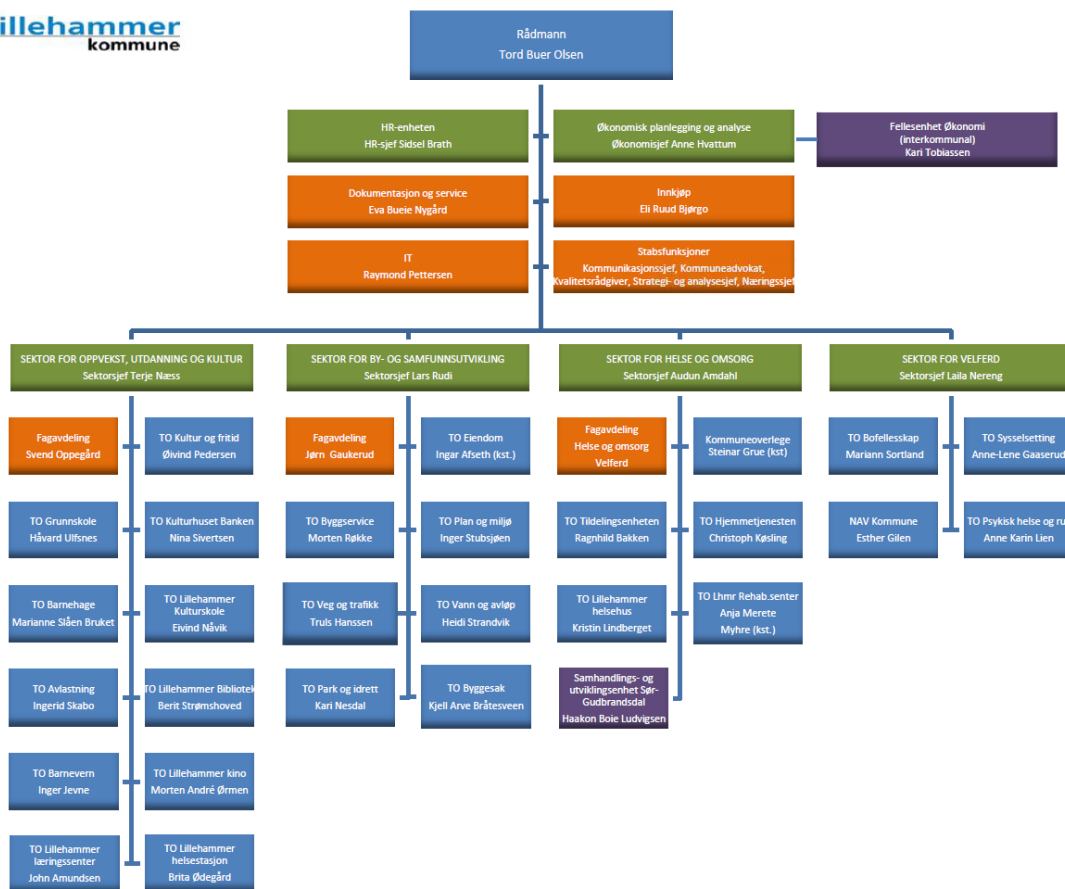
4.3 Befolkningsutvikling

I kommuneplanens samfunnsdel videreføres målet om en befolkningsvekst som stiger fra 1 % til 1,5 % pr. år i planperioden (fram til 2027). For å nå dette målet må folk flytte til Lillehammer og bli boende.

	2015	2016	2017	2018	2019	2027	2040
Antall innbyggere	27 300	27 606	27 907	28 211	28 635	32 000	37 000
Andel 0-15 år	18 %	18 %	18 %	18 %	18 %	19 %	20 %
Andel 16-19 år	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %
Andel 80 + år	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	6 %	8 %
Andel 90 + år	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	2 %

Tabellen viser forventet folketallsutvikling basert på målene i kommuneplanens samfunnsdel. Den viser også hvor stor andel utvalgte aldersgrupper utgjør av totalbefolkningen. Disse aldersgruppene er vist fordi det er her man finner de store brukergruppene av kommunens tjenester. Som det framgår av tabellen holder disse aldersgruppene seg stabile de neste fire årene; det er først etter 2020 at antallet eldre over 80 år begynner å øke merkbart.

5 Organisasjonen Lillehammer kommune

Organisasjonskart per 1.november 2015

Utarbeidet av HR-enheten

Organisasjonsutvikling og – kultur

Kommuneplanens samfunnsdel viser tydelig mål og retning med hensyn til hvordan det skal være i kommunen fram til 2027. Dette forutsetter en organisasjon som er i stand til å være aktivt til stede i et samfunn i utvikling - med evne til omstilling og endring.

Verdigrunnlaget er retningsgivende for kommunens tjenester og etiske retningslinjer. Vi skal behandle innbyggerne likeverdig, uavhengig av kjønn, alder, seksuell legning, sosial status, etnisitet og funksjonsevne. Etiske retningslinjer konkretiseres ytterligere med etablering av prosedyrer innenfor tjenester hvor det er nødvendig og hensiktsmessig.

Det er innført flere tiltak for å redusere diskriminering og fremme likestilling som videreføres. I ansettelsesprosesser er dette ivarettatt gjennom utlysning av ledige stillinger og utvelgelse- og intervjuprosesser. Det er utviklet en Handlingsplakat for bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBT). Tjenestemråder innen flere sektorer vil delta i aktuelle kurs. Tiltak for å fjerne ufrivillig deltid er også en del av ovennevnte effektmål.

Målsettingene for å utvikle organisasjonen og kulturen er nedfelt i kommunens arbeidsgiverpolitikk, og tiltak omtalt i tidligere økonomi- og handlingsplaner og budsjett. Det er særlig rettet fokus på kompetanse, lederutvikling, og gode arbeidsmiljø gjennom plan for helse, miljø og sikkerhet (HMS) og inkluderende arbeidsliv (IA). Økt nærvær er et mål for planperioden, og skal oppnås gjennom gode kultur- og utviklingstiltak.

Sykefravær har siden 2013 hatt en prosentvis nedgang på om lag 1,7 prosent. For 2015 er prognosen et sykefravær på om lag 8 prosent. NAVs statistikk pr 4.kvartal 2014, og prognose for 1.kvartal 2015 viser stabilisering på 4.kvartal 2014 nivå. Andel gradert sykmelding går opp, med andre ord er flere i jobb. Dette er samme utvikling som for kommunal forvaltning på landsbasis. Sykefraværet er fremdeles for høyt, og det er særlig innenfor helse, pleie og omsorgstjenestene. Målsettingen for planperioden er 7,5 prosent. Det vil rettes størst fokus på sektorer med høyt fravær. Nærvær er ferskvare og krever kontinuerlig fokus. Det er også slik at ulike nasjonale fagmiljøer har sine egne, avgrensede vinklinger på sykefravær, og hva som har effekt på nedgang. Medisinere er opptatt av helseperspektivet, arbeidsmiljøkonsulenter er opptatt av forhold på arbeidsplassen, sosiologer er opptatt av andre sosiale forhold som spiller inn og økonomer er opptatt av hva sykepengene kan gjøre med oss (Kilde: Idebanken). Fokus på helse-, miljø og sikkerhet (HMS) på arbeidsplassene er viktig i arbeidet med å oppnå økt nærvær. HMS handler like ofte om å gjennomføre de rette prosessene og sikre god kommunikasjon, som å øke ressurser. Avklarte oppgaver og roller, kompetanse, holdninger og tilstedeværende ledelse er viktige forhold på en hver arbeidsplass. Arbeidsmiljø og fokus på nærværsfaktorer er leders ansvar, i tett samarbeid med ansatte og ansattes representanter.

Rådmannen vil ha fokus på gode strukturer og prosesser, og har tilsvarende forventning til partene i arbeidslivet. Involvering og medvirkning er en forutsetning for å lykkes, både på den enkelte arbeidsplass og individuelt.

Utvikling kan også fremmes gjennom kultur for tillit. Kommuner i Danmark har god erfaring med innføring av «Tillitsreformen» innen pleie- og omsorgssektoren. Lillehammer kommune vil vurdere innføring av tilsvarende arbeidsmetoder.

Revidere arbeidsgiverpolitikken

Ny arbeidsgiverpolitikk – og strategier skal implementeres i fireårsperioden for å kunne beholde, utvikle og rekruttere dyktige medarbeidere. Arbeidsgiverpolitikk kan defineres som de handlinger, holdninger og verdier som arbeidsgiver står for og praktiserer overfor medarbeiderne hver dag. Leveransene i 2016 skal særlig være knyttet til gjennomgang og fornying av gjeldende arbeidsgiverpolitikk, med ytterligere konkretisering gjennom strategier. Dette er en videreføring av arbeid startet opp i 2013-2016 - gjennom etablert strategisk kompetanseplan, lederutvikling, og undertegning av ny HMS/IA-avtale. Arbeidet hittil er også forankret i KS' «Skodd for framtida».

Tilgang på nødvendig kompetanse er en forutsetning for løse framtidens behov. Dette skal sikres gjennom å mobilisere kompetansen hos medarbeidere, øke kompetansen, og gjennom profesjonelle rekrutteringsprosesser.

Heltidskultur er også et viktig moment i gjeldende arbeidsgiverpolitikk, og da særlig innenfor sektorene som er i vekst. Ny felleserklæring «Det store heltidsvalget 2015» er undertegnet mellom

de sentrale partene i pleie- og omsorgssektoren i september 2015. Fortsatt fokus på heltidskultur, gjennom blant annet redusert ufrivillig deltid og alternative arbeidstidsordninger, må i inneværende planperiode i all hovedsak løses innenfor dagens økonomiske rammer.

Endringskompetanse og innovasjon

Omstillingen organisasjonen står overfor krever omstillingskompetanse, -evne og fleksibilitet. Dette setter store krav til både arbeidsgiver, arbeidstakerne og deres tillitsvalgte og vernetjenesten. Endringskompetanse er en strategisk kompetanse som øker organisasjonens mulighet til omstilling og nyskaping. Det er behov for å videreutvikle kompetansen systematisk i planperioden. Det kan skje gjennom å etablere innovasjonsarenaer og -kulturer i tjenestene med størst behov for endring, og etablering av kultur for kontinuerlig forbedring.

Internkontroll/kvalitet

Det administrative kvalitets- og internkontrollrådet har som hovedoppgave å utvikle kvalitetsarbeidet slik at Rådmannen sikrer styring, måloppnåelse og etterleving av lover og forskrifter.

Lillehammer kommune har satt fokus på at den helhetlige oppfølgingen av kommunens internkontroll må utvikles og bedres. Aktiv bruk av risikovurderinger og utvikling av internrevisjons metoder er sentralt dette arbeidet.

Forutsetninger for å lykkes er:

- Kvalitets- og Internkontrollarbeidet skal være en del av styringsdialogen i ordinær ledelse, og virksomhetsstyring.
- Kvalitets- og internkontrollarbeidet skal være formalisert og synliggjort i sektorene og tjenestene gjennom definerte roller/funksjoner med oppdrag.

I dette arbeidet er det prioriterte oppgaver å utvikle:

- Internkontrollhåndbok for å synliggjøre de krav rådmann har til å sikre at kommunen har den ønskede utvikling.
- Årlige plan med milepæler for kommunens kvalitets- og internkontrollarbeid.
- Plan- og gjennomføring av internrevisjon.
- Videreutvikle kvalitets- og avvikssystemet

6 Økonomiplan 2016-2019 og budsjett 2016

6.1 Økonomiske forutsetninger, målsettinger og handlingsregler

Regnskapet for 2014 gikk i null, men det måtte foretas strykninger på 7 mill. kroner for å nå dette resultatet. Disposisjonsfondet til Lillehammer kommune var ved utgangen av 2014 på 0,1 mill. kroner. Sum disponible driftsfond var på 5,2 mill. kroner.

Vurdert årsprognose for 2015 etter strykninger er estimert til å bli rundt 10 mill.kr i merforbruk (jfr. 2.tertialrapport). Lillehammer kommune har dermed ingen reserver p.t. for å møte kommende års utfordringer med.

Lillehammer kommunes budsjettmodell innebærer at det er de enkelte virksomhetene som har ansvaret for å legge nødvendige reserver inn i sine budsjetter. Virksomhetene får beholde overskudd inntil 2% av budsjetttrammen (positiv differanse mellom bevilgning og forbruk), og må dekke inn underskudd inntil 2% av eventuelle underskudd (negativ differanse mellom bevilgning og forbruk). Vi er nå inne i tredje år av denne budsjettmodellen. Det har så langt vist seg vanskelig å sette av reserver innenfor gitte budsjetttrammer pga. presset driftsøkonomi. Med den pressede økonomien kommunen er i, er det utfordrende hvert år å overføre overskudd innenfor 2% av budsjetttrammen når dette må dekkes inn av at de virksomhetene som strever fra før, får med seg ytterligere utfordringer inn i nytt år. Allikevel oppfattes modellen å ha motivasjonsfaktorer som er ønskelig videreføres. Rådmannen foreslår derfor å videreføre budsjettmodellen, men størrelsen på overføringene må vurderes etter hvert enkelt år. Derfor foreslås det at modellen videreføres ved at rådmannen etter hver årsavslutning skal vurdere om virksomhetene får beholde overskudd på 0-2% av budsjetttrammen (positiv differanse mellom bevilgning og forbruk), og vurdere om virksomhetene må dekke inn underskudd 0- 2% av eventuelle underskudd (negativ differanse mellom bevilgning og forbruk). Overføringen av «overskudd» kan ikke være større enn overføringen av «underskudd».

For å nå de langsiktige målene om robust økonomi i Lillehammer kommune, ble det i økonomiplan 2015-2018 konkretisert målsettinger og handlingsregler både for driftsøkonomien og investeringsøkonomien. Dette skal:

- Gi fokus på kommunens totaløkonomi, også langsiktig
- Gi politisk og administrativt eierskap til totaløkonomien
- Gi felles forståelse av ståsted og hvor vi skal
- Danne et grunnlag som gjør budsjettprosessen tydeligere
- Finne gode begrep som forankres og brukes både administrativt og politisk
- Være konkrete, lett tilgjengelige og fullt mulig å sammenligne over år, både med oss selv og andre kommuner.

Målsettinger og handlingsreglene bør som et minimum ta for seg:

- Driftsøkonomien (gjennom netto driftsresultat)
- Framtidige reserver i form av disposisjonsfond
- Størrelse på lånegjeld

Krav til driftsøkonomien:

Driftsøkonomien måles ofte gjennom netto driftsresultat. En kommunes netto driftsresultat bør over tid være minimum 1,75% av brutto driftsinntekter. Måltallet er endret nasjonalt fra 3% etter at det ikke lenger er anledning til å inntektsføre momskompensasjon fra investeringer i driftsregnskapet. En kommune bør gå med overskudd i denne størrelsesorden over tid for å:

- Skape handlefrihet
- Muliggjøre oppbygging av fond

- Egenkapital i fremtidige investeringer
- Gjennom en robust økonomi sikre at kommunens verdier ikke forringes.

Det anbefales ofte at netto driftsresultatet korrigeres for bruk av og avsetning til disponible fond i tillegg til årets premieavvik. Dette for å kunne vurdere virkelige årlige forpliktelser opp mot brutto driftsinntekter.

På sikt bør Lillehammer kommune ha et netto driftsresultat – helst justert – på i størrelsesorden 1,75%. For Lillehammer kommune er dette ca. 35 mill. kroner. Vi kan ikke forvente å være på dette nivået i neste fireårsperiode, men bør ha et langsiktig mål om å nå dette i perioden 5-8 år.

MÅL nummer 1: Korrigert netto driftsresultat skal over tid være 1,75% av brutto driftsinntekter.

Det vil stille store krav til Lillehammer kommune for å nå denne målsettingen. De siste årene har vist at de økonomiske utfordringene har vært størst innen helse- og omsorgstjenestene i Lillehammer kommune. Det vil være avgjørende for målet om 1,75% korrigert netto driftsresultat at utgiftene til disse tjenestene utvikles til å ta en noe mindre andel av totaløkonomien til Lillehammer kommune.

Krav til disposisjonsfond

Det er satt krav til hvor store disposisjonsfondene over tid bør være. Opptjeningen av disposisjonsfond kommer som oftest gjennom årlige overskudd.

Disposisjonsfond skal være

- Buffer mot uforutsette hendelser
- Sikkerhet mot plutselige renteøkninger
- Handlefrihet til å gripe de muligheter som byr seg
- Egenkapital i fremtidige investeringer

Det anslås ofte at disposisjonsfondene i en robust økonomi bør være 10 % av totaløkonomien. For Lillehammer kommune sin del vil dette være 190-200 mill. kroner. Pr 31.12.2014 har Lillehammer kommune disposisjonsfond på 5,2 mill. kroner, så dette vil være et svært langsiktig mål.

MÅL nummer 2: Disposisjonsfond skal over tid være 10 % av brutto driftsinntekter.

Handlingsregel

For å nå målsetting nummer 1 og 2 på sikt, vedtok Kommunestyret gjennom Økonomi- og handlingsplan 2015-2018 handlingsregel for drift som gir nivået på hvor stor andel av netto driftsutgiftene til kommunen som skal gå til de respektive sektorer/tjenester.

KOSTRA-indikatorene brukes for å nå økonomiske målsettinger for Lillehammer kommune. Det ble valgt ut indikatorer som har stor effekt på Lillehammer kommunes økonomi; helse og omsorg, barnehage og skole. De siste års drift har vist at de økonomiske utfordringene er spesielt store innen helse og omsorgstjenestene. Bakgrunnen for at netto driftsutgifter er valgt som parameter er å ha fokus på de store tjenestenes andel av totaløkonomien og derigjennom vinne større kontroll med helheten.

	LHMR2012	LHMR 2013	LHMR 2014	KG13 2014	Handlingsregel
Årsverk ekskl. fravær i brukerrettede tjenester innenfor helse og omsorg pr. mottaker	0,52	0,53	0,54	0,49	0,48-0,50
Lønn, helse og omsorg, i % av totale lønnsutgifter	44,6	42,9	45,8	41,0	40-41
Netto driftsutgifter, helse og omsorg, i % av totale netto driftsutgift.	40,3*	38,8	42,4	37,1	36-37
Netto driftsutgifter, barnehage, i % av totale netto driftsutgifter	12,8	12,9	13,6	16,1	12-13
Netto driftsutgifter, grunnskoleopplæring, i % av totale netto driftsutgifter	23,6	23,4	23,5	24,4	23-24
Lønn, barnehage, i % av totale lønnsutgifter	8,4	7,8	7,7	9,0	7-8
Lønn, grunnskoleopplæring, i % av totale lønnsutgifter	24,1	23	22,0	26,5	23-24
Elever per kommunal skole**	232	228	229	279	
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-10. årstrinn	13,7	14	15,0	14,6	13-14

*Korrigert for refusjon ressurskrevende brukere, slik at tall er sammenliknbare med 2013 og 2014

**Det er ikke vedtatt måltall for elever pr kommunal skole. Dette bør komme som følge av saken om skolestruktur.

Handlingsreglene kan vurderes årlig ved behandling av økonomi og handlingsplan ved endrede forutsetninger eller når gjeldende mål er nådd.

Resultatene fra 2014 viser at det fortsatt brukes mer ressurser innenfor helse og omsorgstjenestene enn det handlingsregelen tilsier. Med prognoser som følger for 2. tertial rapport, vil så være tilfelle også for 2015. Fra og med 2016 og i økonomiplanperioden planlegges det større grep, herunder større strukturendringer spesielt innenfor Hjemmetjenesten. Dette skal gi lavere utgifter innenfor helse og omsorgstjenestene og reflekteres i langtidsprognosene.

Krav til lånegjeld

Hvor stor lånegjelden er, har stor betydning for driftsøkonomien. Lillehammer kommune har allerede en handlingsregel som sier det ikke skal tas opp mer i lån knyttet til ikke selvfinansierende investeringer enn det som betales i avdrag pr år. Dette er en konkret handlingsregel som begrenser låneopptaket til Lillehammer kommune.

Lånegjeld bør måles mot totaløkonomien til Lillehammer kommune. Det kan være naturlig å bruke netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter. Lillehammer kommune har i dag netto lånegjeld på ca. 60 % av brutto driftsinntekter.

MÅL nummer 3: Netto lånegjeld skal over tid ikke overstige 60 % av brutto driftsinntekter.

Handlingsregel: Det skal ikke tas opp lån til ikke selvfinansierende investeringer på høyere nivå enn årets avdrag.

Lillehammer kommune har ved utgangen av 2014 netto lånegjeld på 61,8%. Målsetningen om 60% vil utfordres de nærmeste årene. Dersom Lillehammer kommune investerer etter den takten som ligger i foreslått investeringsplan neste fire år, samtidig som kommunen fortsetter med nedbetaling etter metoden for minimumsavdrag, vil Lillehammer kommune i 2019 ha en netto lånegjeld på 70-80% av brutto driftsinntekter. Rådmannen registrerer at fylkesmann gjennom kommunebildene vurderer at kommunenes lånegjeld bør være maksimalt 75% av brutto driftsinntekter. Før endelig beslutning om investeringer i budsjettårene, bør det vurderes at investeringen gir driftsinnsparinger som er minst like store som økningen i kapitalutgiftene.

Det bør vurderes om gjeldende handlingsregel og måltall skal endres som følge av fremtidige investeringsbehov.

Andre forutsetninger

Pris- og lønnsvekst

Økonomi og handlingsplan 2016-2019, og budsjett 2016 er utarbeidet i 2016-priser. Alle tall i dokumentet er oppgitt i 2016-priser hvis annet ikke er uttrykkelig angitt.

Prisvekst 2016-2019

Prisvekstanslaget i forslaget til statsbudsjett er 2,5 % for 2016, og er brukt i forutsetningene om prisvekst i budsjettforslaget. Prisvekst for 2017-2018 i økonomiplanen følger SSBs prognoser (2019=2018), hhv. 2%, 1,8% .

Lønnsvekst 2015-2019

Årslønnsveksten for kommunesektoren er i forslag til statsbudsjett 2016 anslått til 2,7 %. Dette er brukt i forutsetningene om lønnsvekst i dette budsjettforslaget.

Med en forventet budsjettert prisvekst på 2,5 % og en forventet lønnsvekst på 2,7 %, er forventet reallønns-vekst 0,2 %. Lønnsvekst for 2017-2018 i økonomiplanen følger SSBs prognoser (2019=2018), hhv. 2,8% og 3% .

Prisvekst i kommunale gebyrer 2016

En pris- og lønnsvekst på henholdsvis 2,5 og 2,7 % vil gi en veid utgiftsvekst for kommunal sektor i 2016 på 2,7 %. Dette kalles i makroøkonomisk sammenheng for den kommunale deflatoren og er et uttrykk for generell prisvekst på kommunale tjenester. Alle kommunale gebyrer foreslås justert med denne prosentsatsen hvis ikke noe annet framgår av delkapittel 6.

6.2 Risikovurdering av budsjett 2016 – Rådmannens styringsark

Risikovurdering/stresstesting av viktige budsjettforutsetninger

Budsjettet for 2016 bygger som tidligere på en rekke forutsetninger når det gjelder forhold som lønns- og prisstigning, rentenivå mv. Lillehammer kommune har som policy å legge seg på de samme anslag som de som ligger til grunn for statsbudsjettets vurdering av kommunesektoren som helhet. Dette gjøres først og fremst fordi man ikke anser seg å sitte på kompetanse som gir grunnlag for å mene noe annet om utviklingen i norsk økonomi enn det sentrale myndigheter gjør. I tillegg gir denne tilnærmingen en trygghet i form av at Lillehammer kommune har de samme opp- og nedsider knyttet til endringer som kommunesektoren sett under ett. Det må imidlertid advares mot å se på dette som en garanti for at man vil bli kompensert for eventuelle endringer i rammebetingelsene, erfaringsmessig vet vi at det ikke ligger noen automatikk i dette.

Nedenfor følger en gjennomgang av de mest sentrale risikoelementene i budsjettet for 2016. Dette er elementer der sannsynligheten for en mindre gunstig utvikling er høyere enn sannsynligheten for at det går bedre enn antatt og/eller forhold der vurderte konsekvenser av et avvik endrer driftsresultatet med mer enn 1,5 mill. kroner.

Ekstern risiko

Generell økonomisk utvikling og skatteinngang

I statsbudsjettet er det forutsatt en generell økonomisk vekst (økning i BNP) i 2016 på om lag 1,2 %, og 1,6% for 2017. Forventet vekst i 2015 er 1,2% .

Nivået på kommunesektorens skatteinntekter er koblet til den generelle økonomiske veksten først og fremst gjennom sysselsetting og lønnsnivå. Hvis veksten blir lavere enn forutsatt kan dette gi høyere arbeidsløshet og mindre lønnsvekst, noe som også vil redusere veksten i kommunenes skatteinngang.

Siden koblingen mellom økonomisk vekst og kommunenes skatteinngang er komplisert og påvirkes av mange forhold er det vanskelig å anslå den konkrete effekten av endret BNP-vekst enn forutsatt for skatteinngangen i Lillehammer i 2016. Spørsmålet er også til dels avhengig av hva som anses som politisk akseptabelt når det gjelder kommunale mindre- eller merinntekter.

Lillehammer kommune budsjetterer på samme nivå som anslag fra forslag til statsbudsjett 2016.

Vurdert resultatrisiko: -10 mill.kroner til + 10 mill. kroner.

Pris- og lønnsvekst

Budsjettet bygger på at den generelle prisstigningen (KPI) blir på 2,5% i 2016. Eventuelle endringer i den generelle prisstigningen anses isolert sett å innebære en begrenset risiko for kommunens årsbudsjett. Dette skyldes flere forhold. For det første utgjør innkjøp av varer og tjenester bare om lag 30 pst. av totalbudsjettet. For det andre skjer en stor del av kommunens innkjøp av varer og tjenester med utgangspunkt i rammeavtaler der prisvilkårene allerede er avtalt for 2016.

Årslønnsveksten fra 2015 til 2016 er forutsatt å bli 2,7%. Lønnsoppgjøret i 2016 er et hovedoppgjør. Det er avsatt midler til å håndtere et lønnsoppgjør i denne størrelsesorden.

Vurdert resultatrisiko: - 5 mill. kroner

Utvikling i finansmarkedene, herunder renteutvikling

I budsjettet for 2016 er det lagt til grunn at kommunens innlånsrente vil ligge på 1,55%. (gjelder nye lån og lån med flytende rente). Dette er noe lavere enn rentenivået som snitt i 2015 og reflekterer Norges Banks syn om fortsatt lav rente inn i 2016. Anslaget er nøytralt, effekten av 1 prosentpoengs endring på årsbasis utgjør i størrelsesorden 2-3 mill. kr netto. Grunnen til forholdsvis lavt utslag er at Lillehammer kommune fortsatt har en høy andel av lånene bundet i rentebytteavtaler (44%). På den andre siden er Lillehammer kommune långiver av startlån og långiver til LGE Holding, og Lillehammer kommune belaster innbyggerne med renter på vann og avløps investeringer. Lillehammer kommune har derfor liten risiko i rentemarkedet pr høsten 2015.

Hvis derimot bankene eller andre finansinstitusjoner krever høyere påslag på utlånsrentene enn de gjør i dag, vil også Lillehammer kommune ha en renterisiko knyttet til dette.

Solvens 2, trer i kraft 1. Januar 2016. Kort sagt vil ikke-ratede kommuner og fylkeskommuner bli behandlet likt som ikke-ratede foretak. Virkningen av de nye reglene kan være at kommunesektoren kommer til å oppleve dyrere langsiktig finansiering, da forsikringsselskaper og pensjonskasser vil velge andre investeringer enn kommune. Ikke-ratede foretak vil fremstå som mer attraktive investeringer siden de vil gi høyere avkastning med samme kapitalbinding som kommuneobligasjoner.

Vurdert resultatrisiko: -2 mill. kroner til + 2 mill. kroner (bare renterisiko).

Driftsmessig risiko

Volumendringer brukere

Endringer i antall brukere og da spesielt enkeltbrukere som trenger tjenester akutt og i stort omfang, for eksempel ved flytting til kommunen eller overføring fra spesialisthelsetjenesten. Det er forutsatt at dette skal løses innenfor den enkeltes budsjetttrammer.

Sykefravær

Det er viktig at arbeidet med å redusere sykefraværet ikke mister nødvendig trykk og fokus, og at de organisasjonsmessige grep som gjennomføres ikke øker sykefraværet. Dette stiller store krav til ledelse og oppfølging av medarbeidere.

Samhandlingsreformen

Det er fortsatt knyttet økonomisk risiko til samhandlingsreformen og spesielt utskrivningsklare pasienter.

Effektiviseringstiltak foreslått i dette dokument

Det legges stor vekt på at de enkelte tjenesteområder skal nå det budsjetterte målet med de tiltakene som ligger i budsjett 2016. Det er allikevel risiko for at enkelte virksomheter ikke når effektiviseringsmålene.

Asylsituasjonen

Det fremmes egen sak til politisk behandling vedrørende denne situasjonen.

Flom

Det er avsatt 15 mill. kroner til flomsikring i 2016 og 2017, og 10 mill. kroner i årene etter. Det er risiko for at dette ikke er tilstrekkelig og at man også i årene framover kan oppleve større flomskader som må dekkes av kommunens midler også i framtida.

Organisasjonsstruktur og organisasjonskultur

Rådmannen ønsker å fristille ressurser til eksplisitt å jobbe med strukturendringer foreslått i budsjett 2016 og eventuelle andre strukturer som følge av kommende utredninger og politiske saker. Det er spesielt behov for tilstrekkelig ledelse for å gjennomføre disse større endringene. Det vil være risikoelementer knyttet til gjennomføring av så vidt store endringer, spesielt knyttet til endring av organisasjonskultur.

Det vises for øvrig til sektorkapittel senere i dokumentet.

Styringsark 2016

Med bakgrunn i vurderte risikofaktorer vil rådmannen utarbeide styringsark for 2016.

6.3 Driftsoversikt

Driftsoversiktene vises både i form av budsjettskjema 1A (bevilgningsområdet) og egne oversikter pr sektor/ tjenesteområde med samme informasjon som budsjettskjema 1B. Det ligger overordnede forutsetninger til grunn for planoversiktene.

Alle tall i denne gjennomgangen er oppgitt i 2016-kroner.

Driftsoversikt – budsjettskjema 1A (Bevilgningsområdet)

Tall i 1000 kroner	Rådmannens budsjett-grunnlag 2016	2017	2018	2019	Vedtatt budsjett 2015	Regnskap 2014
	i 2016- kr	i 2016- kr	i 2016- kr	i 2016- kr	i 2015 - kr	I 2014 -kr
FRIE DISPONIBLE INNTEKTER						
Skatt på inntekt og formue	-700 927	-710 740	-720 690	-730 780	-656 018	-624 848
Ordinært rammetilskudd	-635 289	-644 183	-653 201	-662 346	-617 742	-630 331
Sum frie inntekter	-1 336 215	-1 354 922	-1 373 891	-1 393 126	-1 273 761	-1 255 179
Skatt på eiendom	-76 936	-76 936	-76 936	-76 936	-75 799	-68 210
Andre generelle statstilskudd	-53 787	-53 495	-53 391	-53 357	-45 089	-45 722
Sum frie disponible inntekter	-1 466 938	-1 485 353	-1 504 219	-1 523 419	-1 394 648	-1 369 111
FINANSINNEKTER/-UTGIFTER						
Renteinntekter og utbytte	-47 289	-45 357	-45 135	-45 287	-54 021	-77 267
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	59 028	60 550	63 169	67 447	59 364	69 634
Avdrag på lån	62 754	65 738	65 655	65 516	56 542	56 545
Netto finansinntekter/-utgifter	74 493	80 931	83 689	87 676	61 886	48 911
AVSETNINGER OG BRUK AV AVSETNINGER						
Til ubundne avsetninger	10 000	15 000	20 000	25 000	5 350	10 540
Bruk av tidligere års regnskapsmessige mindreforbruk						
Bruk av ubundne avsetninger					-1 000	-55 500
Netto avsetninger	10 000	15 000	20 000	25 000	4 350	-44 960
FORDELING					-	
Overført til investeringsregnskapet						8 999
Til fordeling drift fra 1A	-1 382 446	-1 389 422	-1 400 529	-1 410 743	-1 328 412	-1 356 161
Driftsnivå	1 382 446	1 389 422	1 400 530	1 410 743	1 328 412	1 356 161
Budsjett 2016-2019 i balanse	0	0	0	0	0	0

Frie, disponible inntekter

Kommunens frie inntekter består av rammetilskudd og skatt på inntekt og formue. Anslag for Lillehammer kommunes budsjett for 2016 følger forslag til Statsbudsjett 2016 og KS sin prognosemodell.

Frie inntekter øker med 58,9 mill. kroner i budsjett 2016, som skal dekke lønns- og prisvekst på 35-40 mill. kroner og innlemming av øyeblikkelig hjelp-plasser 7 mill. kroner. I tillegg skal frie inntekter dekke nye oppgaver innenfor Helsestasjon/ skolehelsetjeneste +1,4 mill. kroner, utdanning

deltidspersonell brann +0,2 mill. kroner og opptrapping rus-feltet på om lag 2 mill. kroner. Netto økning i frie midler er 8-13 mill. kroner.

Det er lagt inn en realvekst i frie inntekter på 1,4% i årene 2017-2019, som er basert på tidligere års nasjonal vekst – jamfør statsbudsjett 2016.

Eiendomsskatt

Ordinær eiendomsskatt er anslått til nær 77 mill. kr i 2016. Det er i budsjettforslaget lagt til grunn uendret eiendomsskattesats, kun en generell vekst på 1-2% pr år.

Den generelle skattesatsen som gjelder for de skattepliktige eiendommer er 6,5 promille, og 4,4 promille for boliger og fritidseiendommer (jfr. budsjettvedtak 2015). Rådmannen foreslår å beholde satsene.

Andre generelle statstilskudd

Andre generelle statstilskudd består av amortiseringstilskudd og integreringstilskudd.

- Amortiseringstilskudd er en rente- og avdragskompensasjonsordning knyttet til utbyggingen av skoler og etablering av sykehjemsplasser og omsorgsboliger. For 2016 er amortiseringstilskuddet vurdert til 5,7 mill. kr.
- Integreringstilskuddet for 2016 er beregnet til 48 mill. kr. Det forutsettes at antall flyktninger er i samsvar med kommunestyrets vedtak. Flyktningssituasjonen i Norge tilsier at det vil bli press på kommunene for å øke antall bosettinger. Økt bosetting av flere flyktninger vil evt. løftes som egen sak.

Finansinntekter og finansutgifter

Finanspostene består av renteinntekter, utbytte, avkastning kapital, renteutgifter og avdrag.

Renter og avdrag

Netto renter og avdrag dekker betjening av kommunens lån på om lag 2,2 mrd. kroner. Alle avdragsanslag er basert på minimumsavdrag.

Med langsiktige lån på om lag 2,2 mrd. kr er kommunens økonomi bundet opp med nettorenter og avdrag i størrelsesorden 122 mill. kr pr år. Av dette dekke innbyggerne ca. 8-9 mill. kr gjennom Vann og Avløps-gebyrer og Lillehammer kommune mottar Amortiseringstilskudd fra staten på ca. 5,7 mill. kr. Disse postene er avhengig av rentesvingninger.

Det vil ta mer omlag 33 år å nedbetale denne gjelden, forutsatt dagens avdragsnivå på ca. 65 mill. kr i året.

I henhold til KOSTRA 2014 er netto lånegjelden 45 803 kr pr. innbygger. Gjennomsnitt for gruppe 13 er 44 934 kr pr innbygger.

Det er lagt til grunn en rente på 1,55% for flytende og nye lån i 2016, og det er anslått at denne vil øke til 2,05% i slutten av planperioden. Renteanslaget er basert på Norges Banks hovedprognose. Gj.sn. rente av fast og flytende rente forventes å ligge på ca 2,7% i 2016. Lillehammer kommunes drift er lite sensitivt i forhold til svingninger i rentemarkedet på kort sikt. Det hefter likevel usikkerhet ved anslaget, jfr. omtale i kapittel om risikovurdering.

I 2016 er det budsjettert med et totalt låneopptak på 402,1 mill. kr, hvorav 226 mill. kr til selvfinansierende investeringer, 126,1 mill. kr til ikke selvfinansierende investeringer, og 50 mill. kr til lån fra Husbanken som startlån/etableringslån som kommunen viderefremidler. Når det gjelder nye låneopptak for 2016, vises det til kapittel 6.5 vedrørende planlagte låneopptak.

Utbytte fra aksjeselskaper

Anslaget på 27,0 mill. kr er forventet utbytte fra LGE Holding og er basert på Eidsivas langsiktige utbytteplaner. Det er knyttet langsiktig usikkerhet om størrelsen på fremtidig utbytte.

Netto finansutgifter og inntekter er budsjettert med 74,5 mill. kr i 2016. Dette er en økning fra budsjett 2015 med 12,6 mill. kroner som hovedsakelig skyldes merinvesteringer gjort senere år som øker total lånegjeld og derav rente og avdragsutgifter.

Avsetninger og bruk av avsetninger

Til ubundne avsetninger

Det er budsjettert med et positivt resultat/mindreforbruk på 10 mill. kroner i 2016, som avsettes til ubundet fond. Det legges opp til en ytterligere opptrapping til 15, 20 og 25 mill. kroner for perioden 2017-2019.

Fra ubundne avsetninger

Det er ikke budsjettert med bruk av fond i driftsbudsjett 2016.

Vurdering av reserve

Det forutsettes at det avsettes reserver til å håndtere uforutsette hendelser innenfor det enkelte tjenesteområde. Formannskapetets reserve er 1 mill.kr i budsjettforslaget. Utover dette, er det avsatt sentrale reserver på 7,7 mill.kr i årets budsjett for å ivareta usikkerhet ved anslag som budsjettet bygger på – jfr. risikovurdering tidligere i dokumentet. Sentral reserve er budsjettert under Fellesområdet som omtales senere i dokumentet.

Udekket underskudd 2015

Vurdert årsprognose for 2015 etter strykninger er estimert til 10 mill. kroner (jfr. 2.tertial). Udekket underskudd må i følge kommuneloven dekkes inn i løpet av 2 påfølgende år. Selv om eventuelt Lillehammer kommune vil bruke inntil 2 år på denne tilbakebetalingen, er det lagt inn en reserve for dette under Fellesområdet.

Disponible rammer 2016-2019

Frie disponible inntekter fratrukket netto finansutgifter og avsetninger til fond og forventet reallønnsvekst, har et forventet nivå på 1.382 mill. kroner i 2016 for så å øke til i størrelsesorden 1.410 mill. kroner mot slutten av perioden – alt målt i 2016- kroner. Som en videreføring av vedtak i Økonomi- og handlingsplan 2015-2019 forutsettes det en økning på 5 mill. kroner pr år for totalt mindreforbruk. Mindreforbruk i 2016 foreslås budsjettert med 10 mill. kroner, dette økes til 25 mill. kroner i 2019.

Forventet realøkning i inntekter i perioden 2017-2019 – ca. 1,4 % - er høyere enn forventet realøkning på utgiftssiden, spesielt tilknyttet lønn. Forventet reallønnsvekst er på 0,8-1,2% i samme periode. Driftsrammen er noe høyere for samtlige år i planperioden enn i budsjett 2016. Dette henger sammen med forventninger om lavt rentenivå og lav lønnsvekst, og strukturelle tiltak som gir effekt i år 2017-2019. Det er knyttet usikkerhet til anslagene. Det er lagt inn forventede volumøkninger på TO Bofellesskap årene 2017-2019. I tillegg er det forutsatt å legge inn midler til vedlikehold på Eiendomsmassen med 3 mill. kroner i 2017 som øker til 5 mill. kroner i 2019. Volumvekst utover dette er ikke forutsatt i økonomiplanen. Flere tjenesteområder vil ha utfordringer med større vekst i planperioden og det vil fortsatt være behov for å redusere aktivitet, og gjennomføre strukturendringer.

Økonomisk oversikt drift 2016-2019

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett- forslag 2016	2017	2018	2019	Vedtatt budsjett 2015	Regnskap 2014
tall i tusen kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2015 kr	i 2014 kr
Sektor by- og samfunnsutvikling	91 391	94 391	95 391	96 391	98 349	110 470
BYGGSERVICE	42 544	42 544	42 544	42 544	43 375	50 639
EIENDOM	-20 486	-17 486	-16 486	-15 486	-12 072	-8 183
VANN OG AVLØP	-	-	-	0	0	0
PARK OG IDRETT	25 488	25 488	25 488	25 488	25 052	24 332
VEI OG TRAFIKK	21 590	21 590	21 590	21 590	20 928	22 800
BYGGESAK	1 272	1 272	1 272	1 272	160	712
PLAN OG MILJØ	9 144	9 144	9 144	9 144	10 604	10 009
FAGAVDELING BY OG SAMFUNNSUTVIKLING	837	837	837	837	0	0
LILLEHAMMER KIRKELIGE FELLESRÅD	11 004	11 004	11 004	11 004	10 302	10 161
Sektor velferd	226 003	224 303	224 803	228 803	210 944	216 192
BOFELLESKAP	133 053	131 853	132 353	136 353	124 395	127 970
NAV	50 278	49 778	49 778	49 778	49 155	50 154
PSYKISK HELSE OG RUS	25 918	25 918	25 918	25 918	20 035	20 043
SYSSELSETTING	16 754	16 754	16 754	16 754	17 359	18 025
Sektor helse og omsorg	388 733	375 303	372 103	372 103	389 474	472 931
HJEMMEBASERTE TJENESTER	167 929	154 499	152 299	152 299	174 439	195 302
LILLEHAMMER HELSEHUS	148 240	148 240	147 240	147 240	140 788	154 216
LEGEHELSETJENESTER OG MILJØRETTET HELSEVERN	21 678	21 678	21 678	21 678	22 252	22 408
TILDELINGSENHETEN	23 766	23 766	23 766	23 766	20 562	22 056
REHABILITERING	17 035	17 035	17 035	17 035	18 706	18 571
SAMHANDLINGSREFORM	5 600	5 600	5 600	5 600	8 176	49 350
FAG OG UTVIKLINGSENHET	4 485	4 485	4 485	4 485	4 551	11 028
Sektor oppvekst, utdanning og kultur	671 898	675 398	675 398	675 398	646 517	677 446
GRUNNSKOLE	313 910	315 410	315 410	315 410	312 338	325 925
BARNEHAGER	176 694	176 694	176 694	176 694	171 636	186 475
LILLEHAMMER LÆRINGSSENTER	43 777	43 777	43 777	43 777	40 192	40 741
FAGAVDELING OPPVEKST, UTDANNING OG KULTUR	3 853	3 853	3 853	3 853	1 558	954
BARNEVERNSTJENESTEN	50 263	50 263	50 263	50 263	44 101	40 938
AVLASTNING	27 361	27 361	27 361	27 361	23 952	27 067
LILLEHAMMER HELSESTASJON	18 762	18 762	18 762	18 762	15 621	15 326
KULTUR OG FRITID	16 342	16 342	16 342	16 342	16 163	16 039
LILLEHAMMER BIBLIOTEK	10 097	10 097	10 097	10 097	10 134	10 840
LILLEHAMMER KULTURSKOLE	7 607	7 607	7 607	7 607	7 504	8 560
KULTURHUSET BANKEN	3 121	3 121	3 121	3 121	3 015	3 488
LILLEHAMMER KINO	111	2 111	2 111	2 111	303	1 093
Fagenheter og andre	150 786	150 786	150 786	150 786	146 783	123 592
Omplasseringsutvalg / overtallige	1 000	1 000	1 000	1 000	2 000	928
Politisk virksomhet	7 034	7 034	7 034	7 034	7 442	6 986
DOKUMENTASJON OG SERVICE	11 616	11 616	11 616	11 616	14 047	13 298
IT	42 560	42 560	42 560	42 560	43 487	17 292
HR	13 540	13 540	13 540	13 540	16 732	16 350
RÅDHUSFORVALTNING	9 752	9 752	9 752	9 752	8 591	9 384
STABSFUNKSJONER	8 276	8 276	8 276	8 276	0	6 227
RÅDMANN, SEKTORSJEFER OG OVERORDNEDE PROSJE	9 625	9 625	9 625	9 625	9 714	11 496
Revisjon og kontrollutvalg	2 412	2 412	2 412	2 412	2 282	2 054
INNKJØP	2 281	2 281	2 281	2 281	1 197	2 054
ØKONOMISK PLANLEGGING OG ANALYSE	3 621	3 621	3 621	3 621	2 721	2 621
FELLESENHET ØKONOMI	1 282	1 282	1 282	1 282	-1 881	-2 643
Felles brann lk	21 920	21 920	21 920	21 920	21 865	20 402
LKs andel av fellesfunksjoner	15 865	15 865	15 865	15 865	18 586	17 143
FELLESOMRÅDET	-146 365	-130 758	-117 951	-112 738	-163 654	-244 472
Sum driftsrammer	1 382 446	1 389 422	1 400 530	1 410 743	1 328 413	1 356 159

Økonomisk oversikt drift budsjett 2016

Tjenesteområde	Rådmannens budsjettforslag 2016	Sum reduksjoner	Sum økninger	Teknisk budsjett-ramme 2016	Vedtatt budsjett 2015
tall i tusen kr	i 2016 kr			i 2016 kr	i 2015 kr
Sektor by- og samfunnsutvikling	91 391	-5 079	1 423	95 047	98 349
KOMMUNALTEKNIKK OG UTEMILJØ	-	0	0	0	0
BYGGSERVICE	42 544	-1 039	0	43 583	43 375
AREAL OG MILJØ	-	0	0	0	0
EIENDOM	-20 486	-2 524	0	-17 962	-12 072
VANN OG AVLØP	-	0	0	0	0
PARK OG IDRETT	25 488	-905	617	25 776	25 052
VEI OG TRAFIKK	21 590	-611	0	22 201	20 928
BYGGESAK	1 272	0	806	466	160
PLAN OG MILJØ	9 144	0	0	9 144	10 604
FAGAVDELING BY OG SAMFUNNSUTVIKLING	837	0	0	837	0
LILLEHAMMER KIRKELIGE FELLESRÅD	11 004	0	0	11 004	10 302
Sektor velferd	226 003	-5 764	6 450	225 317	210 944
BOFELLESKAP	133 053	-2500	2500	133 053	124 395
NAV	50 278	-2390	3000	49 668	49 155
PSYKISK HELSE OG RUS	25 918	-15	950	24 983	20 035
SYSSELSETTING	16 754	-859	0	17 613	17 359
Sektor helse og omsorg	388 733	-16 469	16 859	388 343	389 474
HJEMMEBASERTE TJENESTER	167 929	-9 995	3 500	174 424	174 439
LILLEHAMMER HELSEHUS	148 240	-4 150	10 473	141 917	140 788
LEGEHELSETJENESTER OG MILJØRETTET HELSEVERN	21 678	-1 250	250	22 678	22 252
TILDELINGSENHETEN	23 766	-734	1 200	23 300	20 562
REHABILITERING	17 035	-40	200	16 875	18 706
SAMHANDLINGSREFORM	5 600	-300	236	5 664	8 176
FAG OG UTVIKLINGSENHET	4 485	0	1 000	3 485	4 551
Sektor oppvekst, utdanning og kultur	671 898	-14 516	15 205	671 209	646 517
GRUNNSKOLE	313 910	-7 351	4 000	317 261	312 338
BARNEHAGER	176 694	-1 310	0	178 004	171 636
LILLEHAMMER LÆRINGSENTER	43 777	-1 189	0	44 966	40 192
FAGAVDELING OPPVEKST, UTDANNING OG KULTUR	3 853	-114	100	3 867	1 558
BARNEVERNSTJENESTEN	50 263	0	4 270	45 993	44 101
AVLASTNING	27 361	-14	2 245	25 130	23 952
LILLEHAMMER HELSESTASJON	18 762	-800	1 570	17 992	15 621
KULTUR OG FRITID	16 342	-1 028	920	16 450	16 163
LILLEHAMMER BIBLIOTEK	10 097	-220	0	10 317	10 134
LILLEHAMMER KULTURSKOLE	7 607	0	0	7 607	7 504
KULTURHUSET BANKEN	3 121	-73	100	3 094	3 015
LILLEHAMMER KINO	111	-2 417	2 000	528	303
Fagenheter og andre	150 786	-6 497	3 845	153 438	146 783
Omplasseringsutvalg / overtallige	1 000	-1 000	0	2 000	2 000
Politisk virksomhet	7 034	-850	353	7 531	7 442
DOKUMENTASJON OG SERVICE	11 616	-100	650	11 066	14 047
IT	42 560	-2 500	320	44 740	43 487
HR	13 540	-614	450	13 704	16 732
RÅDHUSFORVALTNING	9 752	0	930	8 822	8 591
STABSFUNKSJONER	8 276	0	210	8 066	0
RÅDMANN, SEKTORSJEFER OG OVERORDNEDE PROSJEKTER	9 625	-1 100	0	10 725	9 714
Revisjon og kontrollutvalg	2 412	0	130	2 282	2 282
INNKJØP	2 281	0	0	2 281	1 197
ØKONOMISK PLANLEGGING OG ANALYSE	3 621	-49	420	3 250	2 721
FELLESENHET ØKONOMI	1 282	0	0	1 282	-1 881
Felles brann lk	21 920	-134	189	21 865	21 865
LKs andel av fellesfunksjoner	15 865	-150	193	15 822	18 586
FELLESOMRÅDET	-146 365	0	6 378	-152 743	-163 654
Sum driftsrammer	1 382 446	-48 325	50 160	1 380 611	1 328 413

6.4 Driftsøkonomi – sektorer

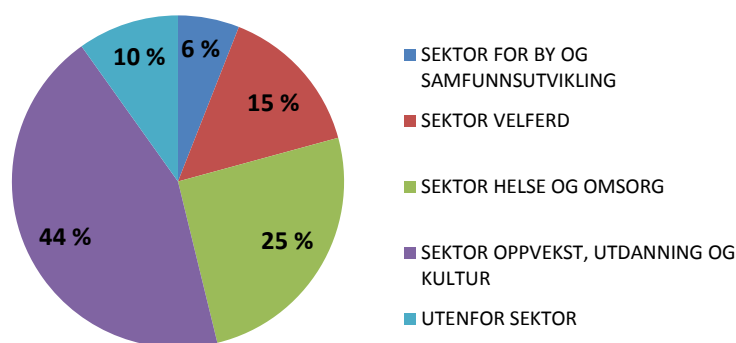
Kapitlet viser budsjett 2016 og økonomiplan 2017-2019 pr sektor og tjenesteområde. Kapitlet beskriver budsjettet og planens målsettinger, tiltak og konsekvenser for ansatte og brukere.

Framskrivning av budsjett og teknisk ramme for 2016

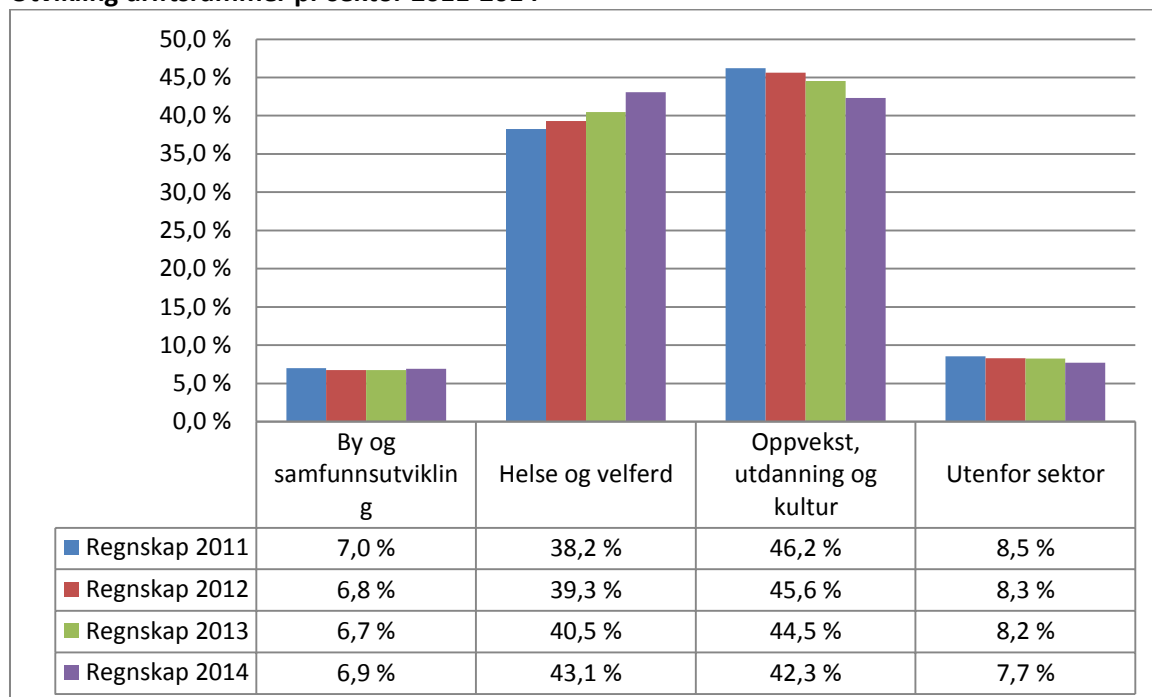
Den tekniske rammen for 2016 er budsjettammen for 2015 justert med lønnsoppgjør 2015, helårsvirkninger i 2015 av permanente tiltak som er vedtatt igangsatt i løpet av 2015.

Jamfør overordnet budsjettoversikt, med budsjettert mål om 10 mill. kroner i overskudd, er sum budsjettert driftsnivå 1.382 mill. kroner.

Rådmannens budsjettgrunnlag 2016, fordeling pr sektor

Utvikling driftsrammer pr sektor 2011-2014

Grafen ovenfor viser utvikling senere år på en stadig større andel av kommunens ressurser brukes i sektor for sektorene helse, omsorg og velferd. Med prognoser som følger for 2. tertial rapport, vil så være tilfelle også for 2015. Fra og med 2016 og i økonomiplanperioden planlegges det større grep, herunder større strukturendringer spesielt innenfor Hjemmetjenesten. Det forventes at dette skal gi lavere utgifter innenfor helse og omsorgstjenestene i langtidsplanene.

Sektor for by- og samfunnsutvikling

Hovedmål

- Rollen som samfunnsutvikler og tilrettelegger oppleves som offensiv, tydelig og forutsigbar, og preges av åpenhet i dialogen med mangfoldet av samfunnsaktører.
- God forvaltning av kommunale eiendommer, bygg, anlegg og infrastruktur.
- Kjerneoppgaver innen drift og vedlikehold prioriteres og er godt organisert, samordnet og bidrar til effektiv oppgaveløsning.

Fokusområder

- Kvalitet i alle deler av tjenesteproduksjonen
- God ressursforvaltning (personal og økonomi)
- Kompetanseutvikling, samhandling og dialog

Hovedutfordringer

- Drift og vedlikehold av kommunal bygningsmasse, anlegg og infrastruktur
- Koordinere, planlegge og gjennomføre tiltak i tilknytning til bynære vassdrag for å forebygge flom.

Sektoren By- og samfunn har direkte ansvar for gjennomføring og oppfølging av hoveddelen av målene i fem av totalt syv samfunnsområder i kommuneplanen:

- Bygge, bo og leve
- By og næringsutvikling
- Samferdsel og transport
- Klima og miljø
- Samfunnssikkerhet og beredskap

Dette er et omfattende ansvar med store krav knyttet til leveransemål i perioden 2016-2019 og det forutsetter at det stilles tilstrekkelig med disponible ressurser til gjennomføring og oppfølging av leveransemålene. Med bakgrunn i dagens bemanning innebærer dette en streng prioritering av hvilke leveransemål som skal ha hovedfokus i planperioden. Hoveddelen av leveransemålene konkretiseres, gjennomføres og følges opp i planperioden gjennom følgende kommunale planer:

- Kommuneplanens arealdel - gjennomføring av revisjon og oppfølging
- Kommunedelplan for det sentrale byområdet 2006, revisjon og oppfølging.
- Kommunedelplan for Klima og miljø, årlig rullering og oppfølging av tiltak
- Byutviklingsprosess 2044-Areal og transportplanlegging, oppfølging av tiltak
- Kommunedelplan for Vann og avløp, gjennomføring av revisjon, årlig rullering og oppfølging av tiltak
- Kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelse, gjennomføring av revisjon, årlig rullering og oppfølging av tiltak
- Tiltaksplaner for bynære vassdrag, gjennomføring og oppfølging av tiltak.

Fokus vil være på selve planprosessene men like mye på oppfølging og gjennomføringen av et betydelig antall leveransemål. Utfordringen ved inngangen til planperioden(2016) er at sektoren ikke har de nødvendige ressurser for gjennomføring av leveransemålene på en tilfredsstillende måte.

Kommunal eiendom, bygg, anlegg og infrastruktur (FDVU).

Sektoren har et betydelig forvaltning-, vedlikehold og driftsansvar tilknyttet mangfoldet av kommunens bygninger, anlegg og infrastruktur. Det er i dag ikke tilstrekkelige ressurser til forsvarlig drift, vedlikehold og utvikling av den totale bygg- og anleggsmassen, forutsatt at normal funksjon skal opprettholdes og at opparbeidet vedlikeholdsetterlep ikke skal økes ytterligere. Samlet sett videreføres en spissing av tjenestene i sektoren og på enkelte områder reduseres tjenester. Fokus på kjerneoppgaver(drift) opprettholdes og for flere av brukerne vil dette oppleves som redusert tjenestekvalitet. For øvrig må tjenesteområdene i størst mulig grad prøve å opprettholde dagens kvalitet gjennom å jobbe mer effektivt.

Klimatilpasninger, vassdrag og flom.

Sektoren har store utfordringer vedrørende klimatilpasninger generelt for Lillehammersamfunnet. Dette omfatter også å planlegge, gjennomføre og koordinere tiltak i de bynære vassdragene for forebygging mot flom. Dette berører i vesentlig grad alle tjenesteområdene innenfor sektoren og det er pr. i dag ikke tilstrekkelige ressurser(bemannning, kompetanse, drift og investeringsmidler) til å planlegge å gjennomføre alle nødvendige tiltak i planperioden. Prosjekt vassdrag som ble etablert etter flomsituasjonen i 2014 videreføres i planperioden med hovedformål om å utarbeide tiltaksplaner og gjennomføre prioriterte tiltak knyttet til bynære vassdrag, og avklare kommunens helhetlige ansvar gjennom koordinering internt mellom ulike tjenesteområder og eksternt mellom private og andre offentlige aktører.

Konsekvenser for ansatte i sektor:

Lillehammer kommune har i henhold til vedtatte planer og pågående planprosesser store ambisjoner om å løse viktige samfunnsoppgaver. Dette omfatter i stor grad drift, vedlikehold og forvaltningsoppgaver innenfor sektor By- og samfunnsutvikling. Dersom tilgjengelige ressurser innenfor mangfoldet av oppgaver ikke er tilstrekkelig kan dette få negative arbeidsmiljømessige konsekvenser tilknyttet flere av tjenesteområdene innenfor sektoren. Foreliggende rammer innebærer en videreføring av effektiviseringskrav som igjen stiller store krav til ledelse på alle nivå for å ivareta og videreutvikle et godt og inkluderende arbeidsmiljø og gjennom dette øke nærværet på de enkelte arbeidsplassene.

Som tidligere er det fortsatt utfordringer i sektoren med tilgang på nødvendig teknisk kompetanse, både å beholde og rekruttere. Denne utfordringen deles med et flertall av norske kommuner og er et generelt uttrykk for knapphet på tilgjengelig kompetanse innenfor disse fagfeltene.

Kompetanseutvikling og kompetansemobilisering blant egne ansatte, kombinert med rett lønnspolitikk, vil fortsatt være helt sentrale tiltak for å møte denne utfordringen.

Økonomiplan 2016-2019:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett- forslag 2016	2017	2018	2019	Vedtatt budsjett 2015	Regnskap 2014
tall i tusen kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2015 kr	i 2014 kr
Sektor by- og samfunnsutvikling	91 391	94 391	95 391	96 391	98 349	110 470
BYGGSERVICE	42 544	42 544	42 544	42 544	43 375	50 639
EIENDOM	-20 486	-17 486	-16 486	-15 486	-12 072	-8 183
VANN OG AVLØP	-	-	-	0	0	0
PARK OG IDRETT	25 488	25 488	25 488	25 488	25 052	24 332
VEI OG TRAFIKK	21 590	21 590	21 590	21 590	20 928	22 800
BYGGESAK	1 272	1 272	1 272	1 272	160	712
PLAN OG MILJØ	9 144	9 144	9 144	9 144	10 604	10 009
FAGAVDELING BY OG SAMFUNNSUTVIKLING	837	837	837	837	0	0
LILLEHAMMER KIRKELIGE FELLESRÅD	11 004	11 004	11 004	11 004	10 302	10 161

Budsjett 2016:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett- forslag 2016	Sum reduksjoner	Sum økninger	Teknisk budsjett- ramme 2016	Vedtatt budsjett 2015
tall i tusen kr	i 2016 kr			i 2016 kr	i 2015 kr
Sektor by- og samfunnsutvikling	91 391	-5 079	1 423	95 047	98 349
BYGGSERVICE	42 544	-1 039	0	43 583	43 375
EIENDOM	-20 486	-2 524	0	-17 962	-12 072
VANN OG AVLØP	-	0	0	0	0
PARK OG IDRETT	25 488	-905	617	25 776	25 052
VEI OG TRAFIKK	21 590	-611	0	22 201	20 928
BYGGESAK	1 272	0	806	466	160
PLAN OG MILJØ	9 144	0	0	9 144	10 604
FAGAVDELING BY OG SAMFUNNSUTVIKLING	837	0	0	837	0
LILLEHAMMER KIRKELIGE FELLESRÅD	11 004	0	0	11 004	10 302

Byggesak

Kostnader for byggesaksbehandling skal dekkes over gebyr knyttet til behandling av byggesaker (selvkost). Budsjettforslaget viser en økning av rammene til Tjenesteområdet gjennom en teknisk endring av budsjett for å synliggjøre de reelle kostnadene ved forvaltning/saksbehandling knyttet til eiendomsskatt. Eiendomsskatt skal ikke dekkes over andre gebyr innen tjenesteområdet og skal synliggjøres som netto utgift. Utover dette er det ingen endringer i budsjett for tjenesteområdet.

Byggesak har stort fokus på en kvalitativ god saksbehandling av bygge- og seksjoneringsaker, men har pr. i dag utfordringer med tanke på tilstrekkelige ressurser for å saksbehandle byggesøknader innenfor gjeldende frister. For å yte tjenestene og servicen må minimum dagens bemanning opprettholdes og kompetansen holdes vedlike.

I løpet av 2015 er det innført endringer i Plan- og bygningsloven og ytterligere endringer vil tre i kraft fra og med 2016. Dette innebærer at tilsyn, informasjon og rådgivningsoppgavene har økt og vil øke betraktelig. Dette er oppgaver som ikke er gebyrbelagt i dag og vil medføre en endring og økning av gebyrer fra og med 2016.

I budsjettforslaget ligger det inne en økning i byggesaksgebyr utover kommunal deflator på boliger og fritidsboliger og for behandling av dispensasjonssaker. Godkjenning av foretak har tidligere blitt gebyrbelagt i tillegg til gebyr for boliger og fritidsboliger. Disse godkjenningene innlemmes nå i gebyr

for boliger og fritidsboliger og gebyret justeres tilsvarende. Behandling av dispensasjonssaker er tidkrevende og dagens gebyr er ikke i samsvar med ressursbruk og justeres med bakgrunn i dette.

Leveransemål:

- Veiledning, informasjon og effektiv saksbehandling av byggesaker.

Byggservice

Endringer i forhold til budsjett 2015 utgjør totalt en reduksjon på kr. 1.000'

Tiltak i budsjett omfatter i hovedsak en ny gjennomgang og endringer av renholdsplaner, utvidet bruk av renholdsmaskiner og en mer effektiv planlegging og gjennomføring. Dette tiltaket videreføres i hele planperioden. For brukere av kommunale bygg kan endringene oppleves som redusert kvalitet på tjenestene.

Driftskostnader(renhold og vaktmestertjenester) knyttet til drift/beredskap utover ordinær drift ved gjennomføring av ungdoms OL er ikke hensyntatt i budsjett.

Det er foretatt en evaluering av tjenesteområdene Eiendom og Byggservice i 2015. Konklusjonen er å samle forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling av kommunale bygg, anlegg og eiendomsmasse under felles ledelse, tilrettelagt for god samhandling og felles effektiv ressursutnyttelse og kompetanseutvikling.

Eventuell overtallighet blant renholdere som følge av endring av renholdsplaner vil bli løst gjennom naturlig avgang eller omplassering i kommunen. Kontinuerlig endring og omstilling krever at tjenesteområdet opprettholder sitt fokus på arbeidsmiljø, dialog og trivsel.

Leveransemål:

- Bilpark, ved utskiftning velges hybridbiler og/eller el-biler der det er hensiktsmessig.
- Bidra aktivt i gjennomføringen av Ungdoms OL 2016

Eiendom

Vesentlige endringer i budsjettforslag 2016 omfatter:

• Øke husleie på boliger med 0,5% ut over KPI	-144'
• Kommuneskogen, avvirke ca.7.500m ³	-1.100'
• Effektivisering, jfr. én bloc-leie stiftelsen	-850'
• Energiutgifter, innsparing og endret fordeling	-430'

Tiltakene i forslag til budsjett omfatter ikke et ytterligere nedtak av avsatte vedlikeholdsmidler da det anses som uforsvarlig. I vedtatt vedlikeholds-strategi for kommunens bygningsmasse(2012), er det et mål å avsette kr 170,- pr. m² pr. år til vedlikehold. Det er i perioden f.o.m. 2013 t.o.m. 2015 brukt betydelig mindre til vedlikehold pr. m² enn målet i vedtatt vedlikeholds-strategi. I 2013 ble det brukt kr 55,- pr m², i 2014 kr 74,- pr m² og for 2015 vil det bli brukt ca. kr. 55 – 60,- pr m².

Kommunens totale bygningsmasse utgjør ca. 157.000 m² og differansen mellom tidligere dokumentert behov på 170,- pr. m² og dagens nivå utgjør nå ca. 16 - 18 mill. kr. pr år.

For om mulig å redusere differansen mellom vedtatte mål for vedlikehold og avsatte midler til vedlikehold, forutsetter dette at vedlikeholdsbudsjettet i 2016 ikke reduseres ytterligere men minimum tilbakeføres på nivået for budsjett 2014. Vedlikeholdsbudsjettet ble i 2015 redusert med 3,3 mill. kroner.

Etterslepet på vedlikehold av kommunens bygningsmasse øker med flere millioner hvert år og det blir vanskeligere for hvert år å kunne ta igjen dette etterslepet. Konsekvensen kan være at det for

noen bygninger akkumuleres et etterslep slik at det ikke lengre blir regningssvarende å vedlikeholde men rive og bygge nytt. Dette gjelder spesielt for kommunens formålsbygg som omfatter alle bygg utenom boliger.

Dagens bemanning i Tjenesteområdet er lav og det er lite ressurser til å forvalte kommunens bygningsmasse på en forsvarlig måte.

Det er foretatt en evaluering av tjenesteområdene Eiendom og Byggservice i 2015. Konklusjonen er å samle forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling av kommunale bygg, anlegg og eiendomsmasse under felles ledelse, tilrettelagt for god samhandling og felles effektiv ressursutnyttelse og kompetanseutvikling.

Leveransemål:

- Gjennomføre analyse av boligmarkedet i Lillehammer
- Redusere totalt energiforbruk i kommunale bygg
- Kjøp av nærings- og utviklingstomter

Park og idrett

Tjenesteområdet opprettholder sitt fokus på gjennomføring av kjerneoppgaver i 2016. For brukere av park-, idretts- og friluftsanlegg kan dette på flere områder oppleves som et redusert tjenestetilbud. Sentrale og mye brukte anlegg og friluftsområder vil bli prioritert, for om mulig å opprettholde tilgjengelighet og bruksverdi for alle grupper.

Endringer i budsjettforslag 2016 omfatter:

• Redusert tilskudd kompensasjon husleie barn/unge, idrett og kultur	250'
• Redusert tilskudd til drift av private idrettsanlegg	120'
• Økte leiepriser kommunale idrettsanlegg, alle brukergrupper	230'
• Reduserte drift og vedlikehold kommunale park/idrett/friluftsanlegg	50'
• Ingen drift/oppvarming utendørs kunstgressbane Stampesletta i januar	250'

Forslaget medfører at man i hovedsak opprettholder åpningstider og tilgjengelighet i kommunale anlegg, men en konsekvens er at leiepriser øker noe for alle brukergrupper. Det blir også strammere rammer for drift av private anlegg ved at tilskuddet reduseres. Stampesletta kunstgressbane med undervarme holdes stengt ut januar, da dette er en kostnadskrevende og svært utfordrende måned driftsmessig (temperatur og nedbør) og med relativt sett mindre aktivitet. Dette får konsekvenser for brukere av anlegget på dag og kveldstid. Redusert driftsbudsjett vil medføre økt etterslep på vedlikehold på park-, idretts og friluftsanlegg.

Driftskostnader knyttet til beredskap utover ordinær drift ved gjennomføring av ungdoms OL er ikke hensyntatt i budsjett.

Tjenesteområdet viderefører en minimumsbemanning i forhold til en forsvarlig forvaltning, drift og vedlikeholdsoppgaver som kan være kritisk i belastede perioder og/eller ved sykefravær. Tiltak i budsjettforslaget endrer ikke dette forholdet vesentlig.

Leveransemål:

- Kommunedelplan, fysisk aktivitet og naturopplevelse – gjennomføre tiltak på kommunale anlegg/områder i.h.t prioritert handlingsprogram
- I hovedsak opprettholde åpningstid og tilgjengelighet på sentrale idrettsanlegg, parkanlegg og friluftsanlegg

- Bidra aktivt med tilrettelegging og gjennomføring av Ungdoms OL 2016

Plan og miljø

Budsjettforslag 2016 innebærer små endringer i rammene for tjenesteområdet i.h.t. revidert budsjett 2015, det er ikke hensyntatt behov for ressursøkning ved gjennomføring av store planoppgaver i perioden 2016-2018. Dette omfatter:

- Revisjon av kommuneplanens arealdel
- Revisjon av kommunedelplan for det sentrale byområdet 2006.
- Områderegulering for Bydel-Nord

Plan- og utviklingsarbeid er i utstrakt grad tverrfaglig og utfordrer helhetsansvaret i organisasjonen. For å sikre kvalitet og god framdrift i både pågående og nye planer/prosjekter er det nødvendig med bruk av kompetanse på tvers av sektorer. Tjenesteområdet har pr. i dag for lav bemanning på plansiden for å gjennomføre veiledning, informasjon og effektiv saksbehandling av private reguleringsplaner i tillegg til pålagte større planoppgaver.

Det er også et behov for å styrke kompetanse og kapasitet på GIS-området ved gjennomføring av planoppgavene i perioden.

Opgaver må prioriteres i forhold til tjenesteområdets tilgjengelige ressurser totalt sett. Framdrift i forhold til leveransemål kan bli forskyvet på grunn av manglende kapasitet. Dette innebærer også en stor usikkerhet knyttet til gebyrinntekter som er avhengig av saksbehandlingsressurser til behandling av reguleringsplaner.

Tjenesteområdet vil ikke ha tilstrekkelig bemanning for å ivareta en forsvarlig saksbehandling av ordinære plansaker i tillegg til å gjennomføre en rask framdrift av større planoppgaver i perioden. Dette vil kunne medføre en arbeidsmiljømessig belastning over tid som ikke vil være forsvarlig.

Leveransemål:

- Veiledning, informasjon og effektiv saksbehandling av private reguleringsplaner.
- Implementere regional næringsplan i nye kommunale planer
- Gjennomføre revisjon av kommuneplanens arealdel
- Gjennomføre revisjon av kommunedelplan for det sentrale byområdet 2006.
- Gjennomføre områderegulering for Bydel-Nord
- Delta aktivt i utarbeidelse av Kommunedelplan E6, Vingrom –Ensby
- Delta aktivt i utredning av alternative trasevalg for to spors jernbane gjennom byen
- Utarbeide tiltaksplaner for bynære vassdrag, gjennomføre/koordinere prioriterte tiltak

Vann og avløp

Hovedplan for vann og avløp ble vedtatt høsten 2014 og gjennomføring av prioriterte tiltak i planens handlingsprogram ble påbegynt i 2015. Hovedplanen synliggjør behov for store framtidige investeringer til oppgradering av eksisterende anlegg og nyanlegg. Dette omfatter både tekniske anlegg og ledningsnett, reduksjon av driftskostnader gjennom ENØK-tiltak er prioritert. Tilstrekkelig kompetanse og ressurser innen tjenesteområdet for å planlegge og gjennomføre framtidige drifts- og investeringstiltak er en forutsetning.

I løpet av 2015 er tjenesteområdet i hovedsak bemannet opp i henhold til behovet for å møte utfordringene i hovedplanen.

Rullering av handlingsprogram viser et totalt investeringsbehov for 2016 på ca. 140 millioner kroner. Rullert handlingsprogram danner grunnlaget for avsetning i investeringsbudsjett (selvfinansierende investeringer) og følger som vedlegg til budsjettdokumentet.

Vedtatt hovedplan forutsetter betydelig økt innsats innenfor vann og avløpssektoren som totalt sett vil øke gebyrgrunnlaget. Differensieringen mellom vanngebyr og avløpsgebyr som ble foretatt i 2015 foreslås videreført, gebyrsatser 2015 for vann og avløp videreføres uendret i 2016.

GLØR IKS innstiller overfor alle eierkommunene at renovasjonsgebyret vedtas med en økning på 2 % i snitt. Likt renovasjonsgebyr og full fraktutjevning i alle eierkommunene er i henhold til vedtak om volumdifferensiert gebyr og i henhold til vedtektene.

Leveransemål:

- Kommunedelplan Vann og avløp – gjennomføre tiltak i prioritert handlingsprogram
- Ingen avvik i.h.t krav drikkevannskvalitet
- Ingen avvik i.h.t rensekraft avløpsvann

Veg og trafikk

Vesentlige endringer i budsjettforslag 2016 omfatter tiltaket om å gjeninnføre avgift på kommunale P plasser på hverdager i perioden mellom kl. 15.00 og 17.00. Dette utgjør en beregnet total inntektsøkning for avgiftsparkering på ca. 500' som prioriteres til ordinær drift og vedlikehold av kommunale veger og plasser (sommer og vinter) i sentrum.

Kommunal veg utgjør totalt ca. 19 mil (16,2 mil veg og 2,8 mil gang/sykkelveg). Beregnet nyprisverdi (inkludert bruer, kulverter, gatelys etc.) utgjør minimum ca. 2,4 milliarder kr (beregning revidert i 2012, ikke prisjustert for 2015). Det er et stort årlig ressursbehov knyttet til forsvarlig drift og vedlikehold av det kommunale vegnettet for å holde denne vegkapitalen i hevd. Det er ved utgangen av 2015 fortsatt et betydelig etterslep på vedlikehold av vegnett, budsjettforslaget 2016 og økonomiplanen for perioden tilsier at etterslepet på vedlikehold og rehabilitering av kommunale veger vil øke ytterligere.

Drift og vedlikehold av det sentrale vegnettet i sentrum prioriteres for å opprettholde akseptabel tilgjengelighet og en effektiv trafikkavvikling. Administrative ressurser prioriteres i større grad til investeringsprosjekter hvor kostnader belastes investeringsregnskap. Dette medfører igjen mindre ressurser avsatt til ordinære forvaltningsoppgaver, driftsplanlegging og trafiksikkerhetsarbeid. Budsjett for vinterdrift av kommunal veg er ikke tilstrekkelig for fullt ut å dekke de reelle kostnader (innleie brøyting/strøing, materiell, overtid egne mannskap), vær og føreforhold er en kritisk faktor i.h.t negativt avvik fra budsjett.

Det er i budsjett ikke avsatt driftsmidler til ønsket/anbefalt vinterstandard på sykkelvegene for å legge til rette for vintersykling.

Driftskostnader knyttet til beredskap utover ordinær drift ved gjennomføring av ungdoms OL er ikke hensyntatt i budsjett.

Tjenesteområdet viderefører en minimumsbemanning i forhold til en forsvarlig forvaltning, drift og vedlikeholdsoppgaver som kan være kritisk i belastede perioder og/eller ved sykefravær. Tiltak i budsjettforslaget endrer ikke dette forholdet vesentlig.

Leveransemål:

- Sykkelby, gjennomføre prioriterte tiltak for et sikkert og effektivt sykkelvegnett
- Delta aktivt i revisjon av trafiksikkerhetsplan
- Gjennomføre prioriterte tiltak iht trafiksikkerhetsplan
- Videreføre vedlikeholdsstandard (nivå 2015) på kommunale veger
- Grenseverdi døgnoverskridelser for svevestøv veg (PM10) skal overholdes.
- Gratis parkering EL bil på kommunale plasser videreføres
- Etablere ladestasjoner for EL bil på kommunale P plasser og anlegg.

- Bidra aktivt med tilrettelegging og gjennomføring av Ungdoms OL 2016

Fagavdeling

Fagavdelingen skal koordinere fag og utviklingsarbeid mellom sektorer og tjenesteområdene i sektoren med hovedoppgaver tilknyttet økonomiplanlegging/styring, kvalitetssikring, kompetanseutvikling og samhandling av kommunale tjenester.

Fagavdelingen er nyopprettet og fortsatt under utvikling. Det kan være aktuelt å utvide antall årsverk og fagkompetanse (fast eller midlertidig tilknyttet prosjekt) i avdelingen.

Fagavdelingen består av totalt 2,2 årsverk og vil være helt sentrale i arbeidet med å utvikle og forbedre samhandling av kommunale tjenester innenfor sektorens ansvarsområde, inklusive utbyggingsavtaler.

Leveranse mål:

- Utvikle og forbedre samhandling av kommunale tjenester innenfor sektorens ansvarsområde

Lillehammer Kirkelige Fellesråd.

Tilskudd til Lillehammer Kirkelige Fellesråd videreføres omlag på 2015-nivå.

Særlige risikofaktorer i budsjett 2016

Veg og trafikk. Budsjett for vinterdrift av kommunal veg og renhold vår/høst er ikke tilstrekkelig for fullt ut å dekke de reelle kostnader, vær og føreforhold er en kritisk faktor i.h.t negativt avvik fra budsjett. -500'/-700'

Byggservice. Gjennomført en betydelig omstilling i 2014 med full effekt fra 2015. Videre effektivisering i.h.t tiltak i budsjett, hensyntatt bl.a. endringer i renholdstjenester eksternt (avtaler), innebærer en usikkerhet på om effektiviseringen for full effekt for 2016 -600'/-800'

Eiendom. På grunn av stort etterslep på vedlikehold av kommunale bygg og at dette ikke kompenseres over ordinært driftsbudsjett for 2016, vil det ikke være tilstrekkelig med vedlikeholdsmidler til å dekke uforutsette større hendelser. -800'/-1.000'

Viktige strategiske prosjekt og satsinger for 2016-2019

PROSJEKT	FINANSIERING	TEMA	TID
kommuneplanens arealdel	Ekstern/Intern	Revisjon	2016 – 2017
Sentrumsplan	Intern	Revisjon	2017
Byutvikling 2044 - ATP	Ekstern og intern	Implementering og oppfølging	2016 – 2019
Prosjekt vassdrag	Ekstern og intern	Tiltaksplaner bynære vassdrag	2016-2018
KD plan vann og avløp	Intern (selvkost)	Gjennomføre pri.handlingsprogram	2016-2019
KD plan Klima og miljø	Ekstern og intern	Gjennomføre pri.handlingsprogram	2016-2019
KD plan fysisk akt./naturoopl.	Ekstern og intern	Gjennomføre pri.handlingsprogram	2016-2019

Sektor velferd

Sektorens hovedoppdrag fra kommuneplan og andre vesentlige forutsetninger for sektoren

Sektor Velferd yter tjenester til innbyggere med ulike utfordringer knyttet til tilhørighet, mestring av egen hverdag, og arbeid. Hovedmålet for sektoren er at innbyggerne opplever et tilgjengelig og høyt kvalifisert offentlig hjelpeapparat enten behovet er forebygging, bistand til kvalifisering og mestring, eller behandling. Sektor Velferd består av tjenesteområdene Bofellesskap, NAV, Psykiske helse og rus, og Sysselsetting.

Hovedoppdraget for sektoren er å;

- Gjennomføre strukturelle grep for å tilpasse tjenestene til de økonomiske rammene, og innenfor de ulike tjenestene innrette dem på en måte som bidrar til å møte framtidens utfordringer.
- Innføre ny tilnærming til oppgaveløsning i de kommunale helse- og velferdstjenestene, med fokus på mestring og brukermedvirkning
- Ha fokus på gode arbeidsmiljø- og rekrutteringstiltak, sammen med omdømmebygging.

Hovedutfordringen i planperioden er knyttet til volumvekst innenfor alle tjenesteområdene. Dette øker behovet for kommunale tjenester på flere fagområder som miljøarbeid, ulike behandlingstilbud, dag- og sysselsettingstilbud, og arbeidskvalifisering. Denne utfordringen må løses gjennom ny og annen tilnærming til oppgaveløsning og samhandling mellom tjenester og sektorer, og ulike eksterne samarbeidspartnere.

I planperioden er det lagt inn forventninger til effekt av den helhetlige gjennomgang av tjenestetilbudet for utviklingshemmede, som er igangsatt i 2015. Det er en målsetting at eventuelle strukturendringer blir implementert i planperioden. Dette vil kunne være endringer som gjelder innretning av tjenestetilbudet på ulike nivå, samordning av tjenester både på individ og strukturnivå, samt organisasjonsstrukturer.

Sektorens hovedprioriteringer og økonomi i planperioden:

Økonomiplan 2016-2019

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett-forslag 2016	2017	2018	2019	Vedtatt budsjett 2015	Regnskap 2014
tall i tusen kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2015 kr	i 2014 kr
Sektor velferd	226 003	224 303	224 803	228 803	210 944	216 192
BOFELLESSKAP	133 053	131 853	132 353	136 353	124 395	127 970
NAV	50 278	49 778	49 778	49 778	49 155	50 154
PSYKISK HELSE OG RUS	25 918	25 918	25 918	25 918	20 035	20 043
SYSSELSETTING	16 754	16 754	16 754	16 754	17 359	18 025

Endringene i sektorens rammer er i hovedsak knyttet til volumøkninger og tilpasning til de økonomiske rammene. Effekt av helhetlig gjennomgang av tjenester til utviklingshemmede er anslått i 4 års perioden. Før prosjektet er fullført er det knyttet usikkerhet til beregningene.

Budsjett 2016:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjettforslag 2016	Sum reduksjoner	Sum økninger	Teknisk budsjett-ramme 2016	Vedtatt budsjett 2015
tall i tusen kr	i 2016 kr			i 2016 kr	i 2015 kr
Sektor velferd	226 003	-5 764	6 450	225 317	210 944
BOFELLESKAP	133 053	-2500	2500	133 053	124 395
NAV	50 278	-2390	3000	49 668	49 155
PSYKISK HELSE OG RUS	25 918	-15	950	24 983	20 035
SYSSELSETTING	16 754	-859	0	17 613	17 359

For budsjettet 2016 er rammene delvis kompensert for volumøkninger, kombinert med tiltak for å tilpasse seg tildelte rammer.

Bofellesskap

Tjenesteområdet Bofellesskap yter tjenester til utviklingshemmede, personer med diagnoser innen autismespekteret og andre med tilsvarende funksjonsnivå, og til personer med lett grad av psykisk utviklingshemming som i tillegg kan ha utfordringer knyttet til atferd eller sosiale ferdigheter på grunn av psykiske helseplager. De siste 3 årene er det en økning i volum knyttet til delvis nye målgrupper. Tjenesteområdet har en fagkompetanse som tilbys til personer som trenger veiledning og bistand knyttet til opprettholdelse av struktur og rammer i egen hverdag.

Beskrivelser av tiltak i budsjett – leveranser og økonomi

For å imøtekomme volumøkninger og behov fra nye målgrupper etablerte tjenesteområdet i 2014 ambulerende tjenester. Denne tjenesten har ført til en mye større grad av fleksibilitet. Volumøkningen i 2015 er kompensert for i budsjett 2016, med kr 2,5 millioner kroner. Volumøkning i 2016 er planlagt løst innenfor eksisterende bolig- og tjenestetilbud, samt at tjenesten skal effektivisere tjenesten for ytterligere 2,5 millioner kroner. Forutsetning for dette er at veksten anslått 10 år fram i tid følges opp med investeringer i nye boliger. Det er fortsatt behov for leie av Nedre Jeistad. Det er satt i gang et arbeid med helhetlig gjennomgang av det samlede tjenestetilbud til funksjonshemmede. Planen skal behandles i januar 2016.

Beskrivelser av overordnede tiltak i planperioden

Tjenesteområdet skal fortsatt ha fokus på å bidra til at målgruppa mottar helhetlige tjenester i Lillehammer kommune. Dette er en målgruppe som har behov for livslange tjenester og dermed er samordning og koordinering svært viktige stikkord i tjenesteyting. Den helhetlige gjennomgangen av tjenestetilbudet til utviklingshemmede skal behandles politisk i januar 2016. Gjennomgangen hittil i 2015, med gjennomgang av volumendringer og boligbehov, synliggjør behov for investeringer i nye boliger. I investeringsbudsjettet er det lagt inn investeringsmidler til boligtiltak. Arbeidet er forutsatt påbegynt i 2016.

Konsekvenser for tjenesten

Volumvekst er en av de største utfordringene knyttet til denne målgruppa. For å møte fremtidig behov er nødvendig å vurdere andre måter å organisere tjenestetilbudet på. Involvering og informasjon av brukerrepresentanter er viktig. Den største risikoen for Bofellesskap i 2016 vil være håndtering av uforutsett volumvekst innenfor tildelte budsjett-rammer. Det er gjennomført omfattende effektiviseringsgrep i 2015, og det er usikkerhet knyttet til om det er mulig å effektivisere mer for å kunne håndtere uforutsett volumvekst i løpet av 2016.

Konsekvenser for ansatte

På både kort og lengre sikt vil utviklingen i disse tjenestene kreve nytenkning og ny oppgaveløsning, og gjennom dette skape mulighet for større og mer tverrfaglige fagmiljø. Det er gjennomført store effektiviseringer i tjenesten de siste to årene, i tillegg til håndtering av volumvekst. Ved større

endringer i organisering av tjenestene og strukturer, kan det oppstå overtallighet. Dette er utfordringer som de ansatte kjenner på. Det er krevende å stå i endringer, og det kan påvirke arbeidsmiljøet negativt. For å redusere negative konsekvenser er informasjon og involvering av ansatte viktig, både på arbeidsplassene generelt og individuelt.

Leveranse mål:

- Oppfølging av «Helhetlig gjennomgang av tjenester til utviklingshemmede», i samarbeid med aktuelle tjenesteområder, for å sikre et livsfasetilpasset helhetlig tilbud.
- Etablere strukturer og avtaler som omhandler kompetanseoverføring mellom Bofelleskap og andre tjenesteområder.

Psykisk helse og rus

Tjenesteområdet Psykisk helse og rus ble etablert i 2013. Bakgrunnen for dette var et behov for økt fokus på feltet psykisk helsearbeid og rusomsorg. Tjenesteområdet yter individuelle og gruppebaserte tjenester til mennesker med psykiske problemer og/eller rusproblemer, i henhold til nasjonale og lokale planer og føringer.

Beskrivelser av tiltak i budsjett – leveranser og økonomi

Tjenestetilbudet har hatt stor utvikling i 2015 med etablering av nye oppfølgingstiltak, nye botiltak, og utvidet åpningstid - slik at flere kan oppleve at tjenestene er tilgjengelige uten ventetid. Gode rutiner, systematisk oppfølging og flere nye tilbud, har gjort det mulig for tjenesteområdet å ta den store volumveksten de siste årene innenfor tildelt budsjetttramme. Veksten i tjenesten gjelder både bistand til personer med lettere og moderate lidelser, og til de som har alvorlige og sammensatte utfordringer. I budsjettet for 2016 er det lagt inn styrking av ramma på 950.000 kroner for å kompensere noe for fortsatt forventet volumøkninger. Budsjettmidlene er knyttet til kommunal egenandel til statlig finansiert psykologstilling, samt til årsverk for å styrke råd og veiledning.

Beskrivelser av overordnede tiltak i planperioden

Det forventes fortsatt volumvekst. Fremover er et mer avklart samarbeid med spesialisthelsetjeneste nødvendig. Dette for i større grad å tydeliggjøre roller og ansvar inn mot felles målgruppe. Et interkommunalt samarbeid vil kunne bidra til felles løft og felles tiltak innen feltet, noe som også vil tydeliggjøre ansvar, kompetansebehov og bidra til et mer standardisert og likt tilbud uansett hvor tilbudet gis og av hvem.

Konsekvenser for tjenesten

Tjenestetilbudet skal fortsatt utvikles, og det skal til en hver tid være hensiktsmessig og tilgjengelig tjenester for de som måtte ha behov. Volumveksten har i stor grad frem til nå vært knyttet opp mot lettere og moderate lidelser. Samhandlingsreformen legger vekt på kommunens rolle også innen feltet psykisk helse og rus. Endringer i spesialisthelsetjenesten, som raskere utskrivning fra institusjon og mer behandling hjemme, vil fortsatt utfordre tjenestene til å utvikle nye tilbud. Dette omfatter både kortvarige behandlingstilbud, og mer langvarig og sammensatt tjenestetilbud til de med sammensatte behov og alvorlige lidelser.

Konsekvenser for ansatte

Ansatte i tjenesteområdet har med stort engasjement og stor kunnskap siden 2013 bygd og utviklet tjenestetilbudet. Dette samtidig som at antall tjenestemottagere har økt jevnt. Fagfeltet er krevende, og behovene fremover vil kreve mer kunnskap hos ansatte, og tilegning til nye oppgaver. Det er ingen tvil om at fortsatt volumvekst uten vesentlig økt ramme vil skape et stort press på ansatte på bakgrunn av nevnte endringer og føringer. En annen måte å organisere tjenestene på, nye tiltak som er enda mer besparende, og fortsatt tjenesteutvikling som er effektiv ressursmessig, vil være

nødvendig. For å redusere eventuelle negative konsekvenser i omstillingen, blir kompetanseutvikling, involvering og informasjon viktig.

Leveransemål:

- Videreutvikle Bo- og Oppfølgingstjenesten gjennom konkrete bo tilbud
- Videreutvikle ambulant bo-oppfølging
- Utarbeide oppfølgingslinjer/ behandlinglinjer som sikrer helhet, fremdrift og riktige tjenester til en hver tid.

NAV

Beskrivelser av tiltak i budsjett – leveranser og økonomi

Med bakgrunn i økt bosetting av flyktninger de siste årene, er det i budsjettet for 2016 lagt inn økte ressurser til økonomisk sosialhjelp for denne gruppen på 2 millioner kroner. Økningen er nøktern beregnet. NAV Lillehammer skal derfor videreutvikle arbeidsrettede tiltak til nye innbyggere med bakgrunn som flyktninger. Gjennom å tilby statlige tiltak der kommunen bidrar med finansiering til norskopplæring i tiltaket, skal enheten fremme overgang til ordinært arbeid. NAV Lillehammer, Lillehammer Læringscenter og Lipro skal sammen med bedriftene i regionen utprøve nye metoder for kvalifisering til arbeid, der den antatte kvalifiseringstiden går utover introduksjonsperioden. I budsjettet er det også lagt inn 1 million kroner i tilskudd til Entreprenørfabrikken. Tjenesteområdet skal også i denne planperioden prioritere unge innbyggere som er utenfor arbeidslivet. NAV skal samarbeide med næringslivet, Frelsesarmeen, kommunale enheter og ulike tiltaksarrangører for å nå målene. Som en effekt av samlede tiltak, er det vurdert at det er et redusert behov for midler til kvalifiseringsprogrammet (KVP) og øvrig økonomisk sosialhjelp. Dette er synliggjort med et nedtak på vel 2 millioner kroner.

Beskrivelser av overordnede tiltak i planperioden

Enhetsens fremste mål er å bidra til at innbyggere som er i jobb fortsatt kan stå i jobben gjennom sykefraværsoppfølging, og at folk utenfor arbeidslivet får en jobb og derigjennom blir selvberget. For å nå målet er kontakt med næringslivet en nødvendighet. Overgang til arbeid er det viktigste tiltaket for bekjempelse av fattigdom i Norge. I perioder der en innbygger står uten arbeid vil NAV også være instansen som bidrar til et økonomisk sikkerhetsnett.

Konsekvenser for tjenesten

Lillehammer kommune tar et stort ansvar i bosetting av mennesker som flykter fra sitt hjemland og får opphold i Norge. For å lykkes i integreringsarbeidet må våre nye innbyggere få oppfølging ut fra en behovsvurdering. NAV Lillehammer har ikke en bemanningsøkning til oppfølging gjennom budsjett for 2016. Det medfører at enheten må søke å finne mer effektive måter å organisere drift av tjenestene.

Konsekvenser for ansatte

Ansatte i NAV kontoret har vært gjennom et stort endringstrykk fra opprettelsen av NAV kontoret i 2006. I en etat som yter tjenester til 10% av befolkningen er den stadige jakten på å finne gode og effektive arbeidsformer nødvendig. Også i denne planperioden vil medarbeidere være med på disse endringsprosessene, og de vil få flere oppgaver uten å få kompensasjon med økte personalressurser. Målet med endringsprosessene som er iverksatt er bedre brukeropplevelser, mer effektiv tjenesteyting og trygge arbeidsplasser i NAV kontoret. Inkluderingskompetanse vil bli et prioritert opplæringsmål for mange ansatte i NAV kontoret.

Leveransemål:

- Videreutvikle aktivitetspliktstiltaket sammen med flere aktører, herunder Frelsesarmeen og næringslivet.
- Deltagelse i prosess for eventuell etablering av ett NAV kontor for regionen.

Sysselsetting

Tjenesteområdet har som hovedoppgave å tilrettelegge arbeid- og aktivitetstilbud på dagtid til flere målgrupper. Det gis tjenester til utviklingshemmede med forskjellig funksjonsnivå og atferd, personer med psykiske helseplager, fremmedspråklige med språkutfordringer, og andre som av ulike årsaker har behov for arbeidstrening og sosial tilhørighet.

Beskrivelser av tiltak i budsjett – leveranser og økonomi

Brukere av tjenesten har gjennom mange år hatt tilbud om transport mellom hjem og arbeid. Denne tjenesten blir i 2016 redusert, med et nedtak i budsjettrammen på 500.000 kroner. Tiltaket medfører en streng individuell behovsvurdering, og noen brukere må finne andre løsninger for å komme seg på jobb. Brukerne med størst bistandsbehov vil fortsatt bli ivaretatt, og få tilbud om kommunal transport.

Gjenbruket har de siste årene hatt en betydelig vekst, og salget av brukte varer har økt for hvert år. I 2016 øker inntjeningskravet med 200 000 kroner, som tilsvarer om lag inntektsøkningen i 2015.

Beskrivelser av overordnede tiltak I i planperioden

Høsten 2015 ble Prosjekt Kløverbakken iverksatt. Mandatet er å utrede egnede lokaliteter, og innhold i dagtilbudet for målgruppen utviklingshemmede, som i dag er lokalisert på Kløverbakken. Prosjektet er innlemmet i den helhetlige gjennomgangen av tjenestetilbudet til utviklingshemmede, som vil gi føringer for organisering av tjenesten i framtida.

Konsekvenser for tjenesten

Det er forventet en betydelig volumvekst i planperioden. For å sikre et forsvarlig tilbud til de som ønsker det, må samarbeid og samhandling med aktuelle tjenesteområder styrkes. Ressurser må settes inn for at brukere som har lyst og personlige ressurser, kan komme seg videre til ordinært arbeid i private og offentlige virksomheter.

Dersom bygningsmassen på Kløverbakken skal rehabiliteres, vil det bli behov for midlertidige lokaler i en overgangsperiode på ett til to år. Dette vil sannsynligvis også få konsekvenser for andre berørte tjenesteområder.

Konsekvenser for ansatte

For å lykkes med å skape gode arbeidsmiljø og gode arenaer for mestring, læring og utvikling til mange ulike målgrupper, må tjenesten være bevisst på sammensetning av brukere og organisering av arbeidsplassene. Tjenesten må sikre at ansatte har tilstrekkelig kompetanse innen området psykisk helse- og rus for å ivareta utfordringer som er knyttet til denne målgruppen.

Volumveksten vil utfordre ansatte, og kreve nye måter å strukturere hverdagen på. Involvering og informasjon til både ansatte og brukerrepresentanter blir viktig, for å skape forståelse for at det er behov for endringer og nytenking.

Leveranse mål:

- Brukerforum og Rådet for funksjonshemmede inviteres til å være aktive medspillere i utvikling av tjenestetilbudet.
- Legge til rette for gjennomføring av aktivitetsplikt for ungdom som mottar sosialhjelp herunder også fremmedspråklige/flyktninger.
- Tilpasse transporttjenesten innenfor avsatte ressurser

Særlige risikofaktorer i budsjett 2016

I det alt vesentlige er det kostnader knyttet til volumvekst som medfører risiko.

Bofellesskap har en risiko i budsjettet anslått til om lag 3-5 millioner kroner. Det er både knyttet til uventet volumvekst, og at effektiviseringstiltak ikke lykkes å gjennomføres fullt ut. For NAV er det særlig risiko knyttet til økonomiske sosialhjelp til flyktninger og høyere behov innen KVP enn forventet – samlet beregnet til 1,5 millioner kroner. For Psykisk Helse og Rus og Sysselsetting er det noe mindre risiko, men med uventet vesentlig økning i behov for tjenestene kan det oppstå ventelister og/eller behov for ytterligere ressurser. For sektoren er det en samlet usikkerhet på 3-7 millioner kroner.

Viktige strategiske prosjekt og satsinger for 2016-2019

Tjenesteområdene i sektor Velferd har fokus på, og er involvert i, ulike utviklingsoppgaver som det kontinuerlig jobbes med. Noe er knyttet til oppfølging av vedtatte planer, andre knyttet til fagutvikling og samfunnsutvikling. Nedenfor listes opp en oversikt over de mest ressurskrevende utviklingsoppgavene.

PROSJEKT	FINANSIERING	TEMA	TID
Helhetlig gjennomgang av tjenestetilbudet til utviklingshemmede.	Intern finansiering	Gjennomgang og implementering av ny tilpasning av boforhold og tjenester	2015-2019

Sektor helse og omsorg

Sektorens hovedoppdrag fra kommuneplan og andre vesentlige forutsetninger for sektoren

Sektor helse og omsorg ønsker et sterkere fokus på mestring. Sektoren har en visjon *Mestring hele livet*. Med mestringsbegrepet som hovedfokus vil sektoren dreie deler av virksomheten fra institusjonsfokus til hjemmetjenestefokus. Det er et overordnet mål at flere skal bo lenger hjemme. For at sektoren skal lykkes med dette må tjenestetilbudet være slik at det stimulerer til å nå målet. Oppstart og fokus på hverdagsrehabilitering er sammen med tydeligere tildelingskriterier virkemidler for å stimulere til en dreining fra institusjon til mestring i eget hjem.

Sektoren har i tillegg et behov for strukturelle endringer. Inngangshastigheten til 2016 er for høy. Sektoren må tilpasse virksomheten bedre til gjeldende budsjetter. Samordning av soner i hjemmesykepleien, tettere avdelingsvis samarbeid på helsehuset, bedre koordinering mellom tildelingskontoret og tjenestene og en justering av antall institusjonsplasser drevet av hjemmetjenesten er hovedelementer i strukturendringen.

Sektor helse og omsorg har store demografiske utfordringer foran seg. Andelen yrkesaktive pr. pensjonist reduseres med ca. 25% på 15 år, andelen eldre vil stige vesentlig i tillegg til at man kan forvente en stor økning i andelen personer med en demenssykdom. Spesielt økningen i andelen med demenssykdom vil utfordre tjenestene i fremtiden. Skal sektoren kunne møte de varslede utfordringene vil rekruttering av ny kompetanse sammen med å beholde dyktige medarbeidere være avgjørende. Omdømmebygging og samling av fagmiljøer må forsterkes. Fokus og satsing på kompetanse sammen med teknologi er noen av svarene på de demografiske utfordringene.

Sektorens hovedprioriteringer og økonomi i planperioden:

Økonomiplan 2016-2019:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett- forslag 2016	2017	2018	2019	Vedtatt budsjett 2015	Regnskap 2014
tall i tusen kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2015 kr	i 2014 kr
Sektor helse og omsorg	388 733	375 303	372 103	372 103	389 474	472 931
HJEMMEBASERTE TJENESTER	167 929	154 499	152 299	152 299	174 439	195 302
LILLEHAMMER HELSEHUS	148 240	148 240	147 240	147 240	140 788	154 216
LEGEHELSETJENESTER OG MILJØRETTET HELSEVERN	21 678	21 678	21 678	21 678	22 252	22 408
TILDELINGSENHETEN	23 766	23 766	23 766	23 766	20 562	22 056
REHABILITERING	17 035	17 035	17 035	17 035	18 706	18 571
SAMHANDLINGSREFORM	5 600	5 600	5 600	5 600	8 176	49 350
FAG OG UTVIKLINGSENHET	4 485	4 485	4 485	4 485	4 551	11 028

Budsjett 2016:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett- forslag 2016	Sum reduksjoner	Sum økninger	Teknisk budsjett- ramme 2016	Vedtatt budsjett 2015
tall i tusen kr	i 2016 kr			i 2016 kr	i 2015 kr
Sektor helse og omsorg	388 733	-16 469	16 859	388 343	389 474
HJEMMEBASERTE TJENESTER	167 929	-9 995	3 500	174 424	174 439
LILLEHAMMER HELSEHUS	148 240	-4 150	10 473	141 917	140 788
LEGEHELSETJENESTER OG MILJØRETTET HELSEVERN	21 678	-1 250	250	22 678	22 252
TILDELINGSENHETEN	23 766	-734	1 200	23 300	20 562
REHABILITERING	17 035	-40	200	16 875	18 706
SAMHANDLINGSREFORM	5 600	-300	236	5 664	8 176
FAG OG UTVIKLINGSENHET	4 485	0	1 000	3 485	4 551

Hjemmetjenesten

Hjemmetjenesten fremstår som fragmentert pr. dags dato. Man ser et betydelig forbedringspotensial når det gjelder samordning, tydelig rolleavklaring og kommunikasjon på tvers av enhetene.

Kompetanseheving og det å ha rett kompetanse til rett tid på rett sted vil stå i fokus i de nærmeste år. Hjemmetjenesten vil gjennomføre følgende tiltak for å levere mer effektive tjenester:

- **Samordning av nattjenester:**
Forventet innsparing 2016: 0,8 mill. kroner. Helårseffekt fra 2017: 1,3 mill. kroner. En vil skaffe felles oppmøtested for nattevaktene til utelagene, samt samordne nattevaktene på bo- og servicesentrene. For pasientene vil det ikke bli endringer i tjenestetilbud. For ansatte kan det medføre at oppmøtested vil endre seg.
- **Samordning tildeling og hjemmetjenester:**
Forventet innsparing 2016: 0,5 mill. kroner. Helårseffekt fra 2017: 1,5 mill. kroner. Rendyrking av bestiller- og utførermodell innenfor rammefinansiering. Det skal etableres en felles standard og kriterier for tildeling av tjenester samt at en fastsetter standardprosent for «ansikt til ansikt-tjenester». Rapporteringssløyfene må bestemmes og en må konsentrere seg på lovpålagte og vedtatte tjenester. Ansatte vil oppleve en tydeligere definisjon av oppgaver og bedre muligheter for rapportering og kontroll. Pasientene kan oppleve bortfall av ikke lovpålagte tjenester og tydelige kriterier for tjenestetildeling.
- **Sammenslåing utelagene, Bo- og servicesentre og hjemmesykepleielagene:**
Forventet innsparing 2016: 0,35 mill. kroner. Helårseffekt fra 2017: 0,5 mill. kroner. Dette tiltak skal bidra til å avvikle fragmenteringen. Ønsket effekt kan karakteriseres som «stordriftsfordel». Pasientene vil ikke oppleve endringer pga. tiltaket. Ansatte kan oppleve endringer i oppmøtested samt at arbeidsgruppene kan bli større.
- **Overføring kafédrift til Lillehammer læringscenter:**
Forventet innsparing 2016: 0,8 mill. kroner. Helårseffekt fra 2017: 2,1 mill. kroner. Hjemmetjenesten driver 2 kafeér samt at en har en del utgifter i samband med de kafeér som Lipro driver. Kafédrift ligger utenfor kjerneoppgaven til hjemmetjenesten og man ønsker derfor å overføre driften. En vil jobbe med at driften ligger eksempelvis hos Lillehammer læringscenter. Ved videre drift vil det ikke påvirke brukertilbudet. For de ansatte kan det medføre omplassering/overtallighet.

- Nedlegging bokollektiv Y og B ved Horsters Minde bo- og servicesenter:**
 Forventet innsparing 2016: 3 mill. kroner. Helårseffekt fra 2018: 13,8 mill. kroner.
 Hjemmetjenesten tilbyr institusjonstjenester innenfor hjemmesykepleie og denne sammenblandingen gir uheldige utslag på tjenestene. Mål med nedlegging er en rendyrkning av institusjons- og hjemmetjenester. Pasientene vil etter all sannsynlighet få et kvalitativt bedre tilbud på Lillehammer helsehus. Hjemmetjenesten vil da få mer fokus på brukere med somatisk sykdom. Dette betyr at hjemmetjenesten må satse på kompetanseutvikling for å kunne tilby kvalitativ gode og forsvarlige tjenester. For ansatte vil det kunne bety bytte av arbeidsplass eller nye arbeidsoppgaver, og/eller overtallighet.
- Busmoen bo- og servicesenter:**
 Helårseffekt 2016: 0,47 mill. kroner. Målet er at Busmoen bo- og servicesenter blir omsorgsboliger hvor brukere får tilbud om hjemmesykepleie og praktisk bistand. Brukere kan oppleve bortfall av ikke lovpålagte tjenester og for ansatte kan det bety omplasseringer.
- Justere tilbud innenfor heldøgns omsorg (HDO):**
 Forventet innsparing 2016: 1,45 mill. kroner. Helårseffekt fra 2017: 2,9 mill. kroner. HDO-leiligheter i Skårsetlia har høye enhetskostnader. Tjenestenivået er på nivå med institusjonsplasser, noe som avspeiles i kostnadene ved dagens drift. Hjemmetjenesten vil derfor rendyrke vedtatte hjemmesykepleietjenester innenfor HDO-tilbudet. For ansatte vil det bety en mer strukturert arbeidshverdag med klart definert tjenesteyting.
- Øke priser praktisk bistand:**
 Helårseffekt 2016: 1 mill. kroner. Lillehammer kommune har vesentlig lavere priser (prisgrupper) enn andre kommuner det er naturlig å sammenligne seg med. Prisene på denne tjenesten har ikke vært endret ut over prisvekst de siste ti årene. I tillegg ser man at dagens priser er langt under selvkost. Dette er en lovpålagt tjeneste, og for husstander med mindre inntekt enn 2G finnes fastsatt sats man må forholde seg til. For alle andre kan man kreve betaling tilsvarende selvkost for tjenesten

Rådmannen foreslår følgende endring i satser for 2016:

	2015	2016
Timepris	kr 369,-	kr 450,-
Maksimal pris pr mnd pr inntektsgruppe:		
Inntil 2G (kr. 180.136,-)	kr 186,-*	kr 190,-*
2G – 3G (kr. 180.137,- - kr. 270.204,-)	kr 570,-	kr 1.350,-
3G – 4G (kr. 270.205,- - kr. 360.272,-)	kr 1.061,-	kr 2.500,-
4G – 5G (kr. 360.273,- - kr. 450.340,-)	kr 1.553,-	kr 3.750,-
Over 5G (kr. 450.341,->)	kr 1.862,-	kr 4.500,-
*reguleres etter statlige satser		
Grunnbeløpet (1G) sats pr. 01.05.15: kr. 90.068,-		

De ovennevnte tiltakene på hjemmetjenesten er for første år i økonomiplanen. År to, tre og fire vil innebære en forsterkning av de tiltakene en initierer i år en. Tjenesten vil fortsette å dreie fokus fra institusjonsdrift over på mestring i eget hjem. Ett av tiltakene i planperioden vil være å avhjemle alle bokollektivplasser, slik at disse i fremtiden blir omsorgsboliger. Det vil være en ytterligere tydeliggjøring av hva som er de lovpålagte oppgavene. Tjenesten vil fortsette å se etter stordriftsfordeler og slå sammen områder som naturlig hører sammen. I løpet av planperioden vil

Fåberggata 152 bli ferdigstilt. Bygget blir viktig for å kunne samle ytterligere brukere under samme tak.

De ovennevnte tiltakene på hjemmetjenesten er for første år i økonomiplanen. År to, tre og fire vil innebære en forsterkning av de tiltakene en initierer i år en. Tjenesten vil fortsette å dreie fokus fra institusjonsdrift over på mestring i eget hjem. Ett av tiltakene i planperioden vil være å avhjemle alle bokollektivplasser, slik at disse i fremtiden blir omsorgsboliger. Det vil være en ytterligere tydeliggjøring av hva som er de lovpålagte oppgavene. Tjenesten vil fortsette å se etter stordriftsfordeler og slå sammen områder som naturlig hører sammen. I løpet av planperioden vil Fåberggata 152 bli ferdigstilt. Bygget blir viktig i forhold til å kunne samle ytterligere brukere under samme tak.

Leveranse mål:

- Redusere antallet oppmøtesteder for ansatte med minimum 4.
- Levere tjenester basert på egenmestring, og fokus på hverdagsrehabilitering.
- Redusere antallet institusjonsplasser drevet av hjemmetjenesten med minimum 4 plasser i 2016, 8 plasser i 2017, 16 plasser i 2018.
- Levere kvalitativt gode tjenester. Jobbe mot 50% sykepleierdekning innenfor tjenesteområdet.
- Etablere samarbeidsavtaler mellom Tildeling og aktuelle tjenesteområder om tjenestenivå og tydeliggjøring av tildelingskriterier.

Lillehammer helsehus

Beskrivelser av tiltak i budsjett

Ressurskrevende brukere – skjermet enhet avdeling A

Lillehammer helsehus har i 2015 fått ressurskrevende brukere på skjermet enhet som krever høyere bemanning. Brutto merkostnader for Lillehammer helsehus er beregnet til 3,1 mill. kroner.

KAD-plasser (kommunale akutte døgnplasser/øyeblikkelig hjelp) – ca. 7 mill. kroner er innlemmet i rammetilskudd, og øker rammen til Helsehuset tilsvarende.

Intern samhandling

Bedre samhandling mellom avdelinger og faggrupper skaper en robust organisasjon som medfører mindre bruk av variabel lønn ved fravær og andre uforutsette hendelser. Nettoeffekt i 2016 er estimert til 2,0 mill. kroner.

Effekt arbeidsglede

Lillehammer helsehus ønsker å ha spesiell fokus på positiv energi og arbeidsglede i kommende langtidsperiode. Nettoresultatet av arbeidet er estimert til 1,0 mill. kroner i 2016 som følge av blant annet redusert fravær og økt fagdekning.

Reduserte støttefunksjoner

Den foreslåtte reduksjonen i faglige støttefunksjoner er hovedsakelig knyttet til bestilling/administrasjon/styring av lager for rekvisita (for flere tjenesteområder) og fellesslager (medisinsk forbruksmateriell/medisiner).

Effektiv medisinbehandling

Anskaffelse av digitalt medisinkabinett vil gi redusert svinn av medisiner (mindre utgått på dato),

behov for lavere lagerbeholdning og mindre tid og ressurser til administrasjon (innkjøp/lagerstyring). Den økonomiske effekten er estimert til 0,4 mill. kroner i 2016.

Beskrivelser av overordnede tiltak i økonomiplan

Overordnede tiltak er beskrevet nærmere i innledningen av sektorkapitlet.

Bidraget fra Lillehammer helsehus i arbeidet med å realisere overordnede mål er hovedsakelig knyttet til samhandling, rekruttere og beholde fagkompetanse samt legge til rette for økt bruk av teknologi for å sikre effektivitet og kvalitet i tjenesten.

Konsekvenser for tjenesten

Ingen av tiltakene som er foreslått for Lillehammer helsehus vil gi negative konsekvenser for brukerne. Tvert imot vil noen av tiltakene ha en positiv effekt på kvaliteten av tjenestene gjennom økt arbeidsglede hos ansatte, bedre fagdekning og redusert fravær. Redusert fravær gir mindre uro blant pasientene, mindre ressurser til grunnleggende opplæringen og en større andel medarbeidere som har etablert god samhandling, gode rutiner og som kjenner pasientene/brukerne godt. Stabilitet og innsikt gir grunnlag for en mer effektiv drift.

Konsekvenser for ansatte

Tiltakene forutsetter økt fleksibilitet fra både ledere og medarbeidere gjennom ny og bedre samhandling men vil også gjennom redusert fravær og økt fagdekning kunne gi økt stabilitet og forutsigbarhet.

Leveranse mål:

- Øke antallet korttidsplasser med minimum 10% hvert år i 4 årsperioden.
- Endre sammensetningen av brukere ved Lillehammer helsehus, med større fokus på brukere med demens og psykiatri.
- Bedre kvalitet, omdømme og nærvær gjennom arbeidsglede.
- Leverer kvalitativt gode tjenester. Jobbe mot en sykepleierdekning på 40% innenfor Lillehammer helsehus.

Tildeling

I budsjett for 2016 ønsker sektoren et sterkere fokus på hvordan man tildeler tjenester. Det er ønskelig med en tydeliggjøring av kriterier for langtidsopphold i institusjon, korttidsopphold i institusjon og intermediaære senger (etterbehandlingssenger). Samtidig ønsker sektoren at forholdet mellom bestiller og utfører skal profesjonaliseres ytterligere gjennom skriftlige samarbeidsavtaler mellom Tildeling og aktuelle tjenesteområder. Økonomielementet må tydeliggjøres i disse avtalene. For at sektoren skal lykkes i profesjonaliseringen er det behov for å tilføre ressurser til tildelingsenheten (1,2 mill. kroner). Ekstra midler skal øke bemanning og kompetanse, spesielt juridisk kompetanse vil bli etterspurt.

Samtidig med styrkingen av tildelingstjenesten vil det bli gjort korreksjoner på noen områder:

Kom – ut senger

Det har vært en avtale med sykehuset innlandet Lillehammer om Kom -ut senger, som innebærer koordinert utredning av geriater på sykehuset, uten særlig ventetid. Ordningen er for tiden "lagt på is" da sykehuset ikke har geriater og det heller ikke er Kom- ut koordinator i kommunen. Dette vil innebære at ordningen opphører nå og utgjør 0,2 mill. kroner.

Omsorgslønn

Med bakgrunn i et mindreforbruk i 2015, reduseres budsjett 2016 med kr 0,35 mill. kroner. Dette forutsetter noe strengere praksis.

Leveransemål:

- Ferdigstille tildelingskriterier for langtidsopphold i sykehjem, korttidsopphold i sykehjem og opphold i intermediær avdeling.
- Øke fokus og bevissthet på egenmestring gjennom hverdagsrehabilitering.
- Levere enkeltvedtak innenfor frister i forvaltningsloven.
- Etablere samarbeidsavtaler mellom Tildeling og aktuelle tjenesteområder om tjenestenivå og tydeliggjøring av tildelingskriterier.

Lillehammer rehabiliteringssenter

Beskrivelser av tiltak i budsjett

Tjenesteområdet rehabilitering har få store kuttforslag i 2016-budsjettet. Tjenesteområdet forventer en del økninger i volum som ikke er lagt inn i budsjettet. Det at rehabiliteringssenteret må ta forventede volumøkninger innenfor eksisterende ramme kan bli utfordrende for tjenesten.

Beskrivelser av overordnede tiltak i økonomiplan

Det er store forventninger til fysio- og ergoterapitjenestene. Sektorens visjon om «Mestring hele livet» er fokus på å «legge til rette for å kunne bo lengst mulig hjemme og være mest mulig selvhjulpen så lenge som mulig».

Leveransemål:

- Utarbeide en fysioterapiplan for Lillehammer kommune med et 10 års perspektiv på tjenestene.
- Øke sirkulasjon og tilgjengeligheten på hjelpemidler.

Legehelsestjenester

Det jobbes med endring av betalingsmodellen for legevakts-samarbeidet. Målet er en fordelingsnøkkel mellom involverte kommuner som i større grad enn i dag gjenspeiler den reelle befolkningen, inkludert fritidsboliger og studenter. Forventet innsparing 2016: 1 mill. kroner. Det er satt i gang en prosess med samarbeidende kommuner vedrørende tema.

Leveransemål:

- Bidra aktivt med tilrettelegging og gjennomføring av Ungdoms OL 2016

Fag- og utviklingsavdeling Helse og velferd.

Enheten er etablert som en stab og støttefunksjon for tjenesteområder og sektorsjef i sektor helse og omsorg og sektor velferd. Enheten har en fast bemanning i tillegg til medarbeidere i utviklingsprosjekter og helsefaglige representanter i bygge- og investeringsprosjekter. Prosjektmedarbeiderne er midlertidige stillinger som er forutsatt finansiert av eksterne prosjekt- og investeringsmidler. Som eksempel kan nevnes Miljøbehandling- og velferdsteknologiprojektet som etter hvert skal videreføres fra prosjekt og inn i tjenesteproduksjon, samt bygging av ny legevakt som investeringsprosjekt.

For 2016 er det knyttet noe usikkerhet til i hvor stor grad eksterne tilskudd vil være fullfinansierende for prosjektene. Inntektsanslaget i budsjettet er derfor redusert med 1 million kroner og erstattet med en tilsvarende økning i netto ramme for enheten.

Samhandlingsreformen

Budsjettrammen inneholder kjøp av plasser til utskrivningssklare pasienter og Lillehammer kommunes andel av felles samhandlingsenhet. Felles samhandlingsenhet foreslås tilført ett årsverk tilknyttet Frisklivssentralen. Lillehammer kommunes andel av økningen er om lag 0,24 mill. kroner.

Særlige risikofaktorer i budsjett 2016

De største risikofaktorene for budsjett i Sektor helse og omsorg kan deles inn i to hovedkategorier: eksterne og interne faktorer. De eksterne faktorene er de som styrer pågangen av tjenester. Sektoren kan se på framskrivninger fra SSB og Helsedirektoratet for å finne hva som kan forventes, men kun små feilmarginer eller hendelser vil kunne ha en negativ innvirkning. Et eksempel på eksterne faktorer kan være en hardere influensasessong enn normalt. Et slikt virus vil øke pågangen på både hjemmetjenester og korttids plasser i institusjon. Flere tjenestemottagere vil påvirke regnskapet negativt. I tillegg kan en slik ekstern påvirkning gi interne konsekvenser ved at sykefraværet kan stige. I virksomheter med døgnbemanning vil fravær resultere i vikarinnleie. Norovirus er et annet eksempel på eksterne faktorer som kan påvirke tjenestenivået.

Av interne faktorer er viljen og evnen til å gjennomføre endringer en risikofaktor. Skal noe endres innenfor en så stor sektor vil dette påvirke mange ansatte, brukere, pårørende, politiske prosesser, fagforeninger og ledelsen av sektoren. Endringer/prioriteringer vil kunne medføre motstand fra en eller flere av de interne gruppene. Skulle endringen ikke være godt nok planlagt, argumentert og risikovurdert vil slik intern motstand kunne forsinke eller terminere endringsprosessene. Forankring og endringskultur er risiko/usikkerhetsfaktorer. Spesielt i forhold til nedleggelse av to bokollektiv vil prosess bli viktig. En så stor endring påvirker mange både internt og eksternt. Risikovurdering i forhold til brukerne er en viktig nøkkel, sammen med prosess i forhold til ansatte (overtallighetsproblematikk). Også de koordinerende tiltakene mellom avdelinger, soner og i forhold til tildelingskontoret har risikofaktorer både når det gjelder gjennomføringsevnen og om tilstrekkelig effekt kan hentes ut. Tallfesting av samhandling er en utfordrende øvelse, så usikkerheten ligger i størst grad knyttet til hvor stor effekt det faktisk er mulig å oppnå.

Viktige strategiske prosjekt og satsinger for 2016-2019

PROSJEKT	FINANSIERING	TEMA	TID
Bygging av omsorgsboliger i Fåberggata 152	Ekstern og intern finansiering	KS-sak 20/15	2016-2017
Bygging av ny legevakt	Ekstern og intern finansiering	KS-sak 04/14	2015-2016

Sektor oppvekst, utdanning og kultur

Sektorens hovedoppdrag fra kommuneplan og andre vesentlige forutsetninger for sektoren

Mestring er avgjørende for hvordan mennesker utvikler seg. Våre tjenester skal bidra til at barn og unge opplever mestring. Elevene skal få tilpassede, faglige utfordringer og oppleve mestring i skolen. Barnehagen skal ha fokus på kvalitet og læring. Ved å gi barn en god start vil en forebygge problemer senere i oppveksten.

Når barn og unge trenger hjelp, skal de få rett hjelp til rett tid. Det krever at tverrfaglig samarbeid og samhandling på tvers av tjenestene fortsatt videreutvikles. Tilhørighet og inkludering er avgjørende for i hvilken grad vi lykkes. Det er et samfunnsproblem at for mange faller utenfor skole og arbeid. Lillehammer kommune skal ha et langsiktig arbeid som motvirker utenforskap.

Den viktigste faktoren for en vellykket integrering av flykninger er arbeid. En videre utvikling av varierte kvalifiseringstiltak skal ha høy prioritet.

Lillehammer skal være en kulturby med sterke kulturinstitusjoner og fokus på festivaler og større arrangementer. Kommunen skal legge til rette for kompetanse- og næringsutvikling innen kulturområdet.

Det skal tilrettelegges for organisert og uorganisert aktiviteter for barn og unge. Forutsigbar drift og utvikling av tilbud skal bidra til at det frivillige kulturtilbudet kan drive aktivt og selvstendig

Sektorens hovedprioriteringer og økonomi i planperioden:

Økonomiplan 2016-2019:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett- forslag 2016	2017	2018	2019	Vedtatt budsjett 2015	Regnskap 2014
tall i tusen kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2015 kr	i 2014 kr
Sektor oppvekst, utdanning og kultur	671 898	675 398	675 398	675 398	646 517	677 446
GRUNNSKOLE	313 910	315 410	315 410	315 410	312 338	325 925
BARNEHAGER	176 694	176 694	176 694	176 694	171 636	186 475
LILLEHAMMER LÆRINGSSENTER	43 777	43 777	43 777	43 777	40 192	40 741
FAGAVDELING OPPVEKST, UTDANNING OG KULTUR	3 853	3 853	3 853	3 853	1 558	954
BARNEVERNSTJENESTEN	50 263	50 263	50 263	50 263	44 101	40 938
AVLASTNING	27 361	27 361	27 361	27 361	23 952	27 067
LILLEHAMMER HELSESTASJON	18 762	18 762	18 762	18 762	15 621	15 326
KULTUR OG FRITID	16 342	16 342	16 342	16 342	16 163	16 039
LILLEHAMMER BIBLIOTEK	10 097	10 097	10 097	10 097	10 134	10 840
LILLEHAMMER KULTURSKOLE	7 607	7 607	7 607	7 607	7 504	8 560
KULTURHUSET BANKEN	3 121	3 121	3 121	3 121	3 015	3 488
LILLEHAMMER KINO	111	2 111	2 111	2 111	303	1 093

Budsjett 2016:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett-forslag 2016	Sum reduksjoner	Sum økninger	Teknisk budsjett-ramme 2016	Vedtatt budsjett 2015
tall i tusen kr	i 2016 kr			i 2016 kr	i 2015 kr
Sektor oppvekst, utdanning og kultur	671 898	-14 516	15 205	671 209	646 517
GRUNNSKOLE	313 910	-7 351	4 000	317 261	312 338
BARNEHAGER	176 694	-1 310	0	178 004	171 636
LILLEHAMMER LÆRINGSSENTER	43 777	-1 189	0	44 966	40 192
FAGAVDELING OPPVEKST, UTDANNING OG KULTUR	3 853	-114	100	3 867	1 558
BARNEVERNSTJENESTEN	50 263	0	4 270	45 993	44 101
AVLASTNING	27 361	-14	2 245	25 130	23 952
LILLEHAMMER HELSESTASJON	18 762	-800	1 570	17 992	15 621
KULTUR OG FRITID	16 342	-1 028	920	16 450	16 163
LILLEHAMMER BIBLIOTEK	10 097	-220	0	10 317	10 134
LILLEHAMMER KULTURSKOLE	7 607	0	0	7 607	7 504
KULTURHUSET BANKEN	3 121	-73	100	3 094	3 015
LILLEHAMMER KINO	111	-2 417	2 000	528	303

Oppvekst og utdanning

Barnevernet og helsestasjon har store plassproblemer. God samordning av tjenester for barn og unge er avgjørende for å kunne gi riktig hjelp til rett tid. En samlokalisering av barnevern, helsestasjon, PP-tjenesten, skolekontor, barnehageforvaltningen og fagavdelingen vil gi et godt grunnlag for å utvikle gode, samordnede tjenester. Det er et pågående arbeid for å se om det er mulig å få dette til i tidligere «statens hus». Lykkes en i dette arbeidet, blir det vesentlig å ta ut potensialet i en samlokalisering.

Det er laget en handlingsveileder som skal bidra til god rutiner og ansvarsavklaringer i det tverrfaglige arbeidet for barn og unge. Veilederen skal bli sentral i utføringen av tjenestene i løpet av 2016. Arbeidet i de tverrfaglige teamene på hver skole må evalueres og utvikles.

Det gjennomføres i 2015 og 16 en bred kompetanseutvikling i samarbeid med Korus-øst rettet mot tidlig intervensjon overfor barn som vokser opp med rus. Kunnskap og verktøy fra opplæringen skal vises i praksis.

Gjennom LOS, et prosjekt støttet av barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, skal utsatte ungdom loses gjennom ungdomsskolen og videregående skole.

Lillehammer kommune har en rekke tiltak rettet mot utsatte barn og unge. Noen tiltak har en lav terskel for igangsettelse, andre er mer omfattende og hører hjemme høyere opp i tiltakskjeden. Hvilke tjenester som gir hvilke tiltak når, skal gjennomgås og drøftes. Bl.a. bør det vurderes i hvilken grad hjelpetiltak i barnevernet kan utføres av andre kommunale tjenester.

Handlingsplan mot barnefattigdom skal ferdigstilles. Inkluderingskonsulenten er videreført i kommunal regi. Prioriterte tiltak videreføres med unntak av Barnetreffet og fritidsklubben 61 grader Nord.

Økt bosetting av flyktninger krever et nært samarbeid mellom ulike tjenester. God integrering handler også om sosiale nettverk og relasjoner. Det er derfor et mål å samarbeide med frivilligheten om å skape en bred tilnærming til integreringsarbeidet.

Leveranse mål:

- Implementere kunnskap og verktøy fra Korus-opplæringen i løpet av 2016
- Utvikle og gjennomføre LOS-prosjekt i fellesskap. 2016-17
- Utvikle tverrfaglige team med vekt på ansvar/rolleavklaring. 2016
- Gjennomgå hvilke tjenester som skal ha ansvar for hvilke tiltak. 2016
- Utvikle tiltak for å utnytte potensialet i samlokalisering og samhandling. 2016-19
- Alle skal vite hvordan handlingsveilederne skal brukes innen 1. juni 2016
- Handlingsplan mot barnefattigdom ferdigstilles. 2016

Kultur

Det er en forventning om at foreninger som mottar aktivitetstilskudd vektlegger forebygging og inkludering.

Lillehammer kommune skal gjennom vertskommunerollen for ungdoms-OL bidra til å gi kompetanse og utviklingskraft til eksisterende og nye idretts- og kulturarrangement/-festivaler.

I forbindelse med administrativ omorganisering ble det vedtatt å komme tilbake til organiseringen av kulturområdet i løpet av 2 år. Organiseringen av kulturområdet skal gjennomgås i 2016. Det er en forventning om en effektivisering på kr 500' første året.

Det skal i samarbeid med litteraturfestivalen, høgskolen i Lillehammer, Oppland fylkeskommune og Nansenskolen, arbeides med mulighetene om en ny søknad om å bli Unesco litteraturby i løpet av 2016.

Leveranse mål:

- Ungdoms-OL skal/bør gi kompetanse og utviklingskraft til eksisterende og nye idretts- og kulturarrangement/-festivaler.
- Det skal foretas en gjennomgang av administrativ organisering på kulturområdet.
- Det utarbeides en ny søknad om å bli Unesco litteraturby.
- Konsolideringen med Trøndelag skal gi økt innsats for film i Innlandet og Lillehammerregionen.
- Det skal igangsettes relevante prosjekter rundt kultur og læring.
- Det skal søkes om å være vertskap for ICON, en internasjonal konferanse for fribyer

Grunnskole

Grunnskolen har som målsetning å styrke kvaliteten på opplæringen i fag med spesielt fokus på 1-4. trinn. Barnetrinn i utvikling (BIU) og ungdomstrinn i utvikling (UIU) er to utviklingsprosjekter som starter dette skoleåret og har som mål å styrke de grunnleggende ferdighetene over en 4-års periode. Grunnleggende ferdigheter er en viktig faktor som reduserer drop-out og utenforskap senere i skoleløpet. Det er etablert en ordning med lærerspesialister i norsk ved alle barneskolene, som har til oppgave å bidra til bedre kvalitet i lesing og skriving. Kommunen har fått tilført midler fra staten til å styrke lærertettheten på 1-4. trinn. 4 barneskoler har deltatt på pilotering av Ipad i undervisningen. Resultatene så langt er meget gode og det er planer om å utvide tilbudet slik at hver elev fra 2. til 7. trinn har sin egen Ipad innen 2019. Ny strategiplan skal utarbeides i løpet av 2016. Grunnskole får en reduksjon i antall årsverk tilsvarende kr. 3,4 mill. Noe av reduksjonen kompenseres med noe lavere elevtall i grunnskolen. I tillegg til lærertetthet og voksnetthet generelt i klasserommet, vil det også bli vurdert stillinger innenfor PPT, svømmeundervisning mm. Rådmannen

foreslår videre å redusere innkjøp av undervisningsmateriell i ett år fordi det er gjennomført et løft på området, jfr. budsjett 2014. Elevutvekslingen med Oberhof er tatt ut av rammen. Det tilsvarer 0,15 mill. kroner. Rådmannen foreslår videre at leirskole avvikles fra 2016. Det vil gi en innsparing på 1 mill. kroner. Økte nettoutgifter til barn i fosterhjem er kompensert med 1 mill. kroner. Det er lavere enn den reelle økningen.

Grunnskoles ramme reduseres med 0,3 mill. kroner ved at gratis utleie til lag og foreninger som bruker skolene til overnatting ved større arrangementer avvikles.

Konsekvenser for tjenesten

Lillehammerskolen drives effektivt og godt. Rammene er redusert de siste årene samtidig som skolen har gode målbare resultater. Ytterligere reduksjon i lærertettheten vil kunne redusere kvaliteten på skoletilbudet. Det er også en reell fare for at presset på spesialundervisningen vil øke fordi muligheten til å drive en tilpasset, inkluderende undervisning blir redusert. I 2015 har timer til spesialundervisning økt noe for første gang på flere år.

Spesialpedagogisk hjelp til barn i førskolealder gis innenfor rammene til grunnskole. Behovet øker vesentlig i andre halvdel av 2015. Det er ikke kompensert for denne veksten.

For å unngå større reduksjoner i årsverk enn det som foreslås, mener rådmann det er nødvendig å ta bort tiltak som ikke har direkte betydning for skoletilbudet.

Lillehammer og Oberhof har hatt et vennsbyforhold siden tidlig på 90-tallet. En viktig del av samarbeidet er elevutvekslingen som ca. 20 ungdomsskoleelever deltar på årlig. Tilbudet koster kr. 160' per år.

Leirskole er et positivt tiltak som gir elevene en engangsopplevelse av stor verdi. Det er allikevel slik at kvaliteten i det daglige skoletilbudet er det viktigste for elevenes læring.

Kommunestyret vil i november ta stilling til framtidig skolestruktur i Lillehammer. En mer kostnadseffektiv skolestruktur vil gi muligheter for bedre kvalitet for samme kostnader, eller samme kvalitet til lavere kostnad.

Konsekvenser for ansatte

Reduksjonen øker muligheten for at enkeltansatte må bytte skole.

Leveranse mål:

- Grunnleggende ferdigheter styrkes gjennom deltakelse i prosjektene barneskolen i utvikling og ungdomstrinnet i utvikling 2016

Barnehage

Kvaliteten i barnehagene skal styrkes og antall plasser og struktur skal tilpasses behovet. Kvalitetsarbeidet skjer i samarbeid med ikke-kommunale barnehager. Det skal i løpet av 2016 utarbeides et kvalitetsystem for alle barnehager. Videre skal det utarbeides en handlingsplan for alvorlige hendelser i barnehagen.

Antall barn i barnehagen øker i 2016. Nye sentrale bestemmelser for beregning av tilskuddssatser for ikke-kommunale barnehager gir noe lavere kostnad per barn i ikke-kommunale barnehager. I sum

betyr dette at utgiftene til barnehageområdet forutsettes å være tilnærmet det samme eller noe lavere enn i 2015.

Budsjettet for 2016 tar høyde for en vekst i antall barn i barnehagene. En risikofaktor er at kommunen ikke vet hvor mange barn som kommer inn i barnehagene før etter hovedopptak 1.3.16. Prognosene tilsier at barnetallet vil øke årlig de neste årene.

Konsekvenser for tjenesten

Budsjetttramma for 2016 krever stram styring for å utnytte bemanningen optimalt og begrense ledig kapasitet i barnehagene.

Foreldre velger selv hvilken barnehage de vil søke til. Det betyr at antall søkere til den enkelte kommunale barnehage varierer fra år til år. De kommunale barnehagene må ha en fleksibilitet for å kunne håndtere variasjonen i årskullene. Dette blir særlig sårbart for små barnehager.

Konsekvenser for ansatte

Endringene i barnetall i den enkelte barnehage fra år til år, fører til at personalet må «følge barna». Færre og større barnehager vil kunne redusere behovet for å flytte ansatte.

Leveransemål:

- Det skal utarbeides et kvalitetssystem for de kommunale barnehagene. 2016
- Det skal utarbeides en handlingsveileder for alvorlige hendelser i barnehagen. 2016

Barnevern

Barnevernet har hatt en stor vekst i saker med omsorgsovertakelser. Det setter krav til saksbehandling og juridisk bistand. Barnevernet har fått en budsjetttramme som er tilpasset det som er kjent av utfordringer. Det er risiko forbundet med hvordan omfanget av alvorlige saker vil utvikle seg.

Konsekvenser for tjenesten

Forebyggende barnevern og en del hjelpetiltak utføres i dag delvis av barnevernet, delvis av samarbeidende tjenester som helsestasjon. Noen tjenester kjøpes også av private. I 2016 bør det foretas en gjennomgang av hva slags tjenesteprofil barnevernet bør ha og som en del av det, hvilket fokus barnevernet skal ha og hva andre skal bidra med.

Konsekvenser for ansatte

Budsjettet har ingen konsekvenser for bemanningen, men det forutsettes at tjenesten løser oppgavene innenfor dagens bemanning.

Leveransemål:

- Barnevernets framtidige tjenesteprofil skal vurderes

Avlastningstjenesten

Rammene er justert for kjente endringer. Budsjettet medfører at driften i det store og hele videreføres som i 2015.

Leveransemål:

- Se felles mål for sektoren over.

Helsestasjon

Helsestasjon skal i nært samarbeid med andre tjenester, gi forebyggende tjenester til barn og unge.

Plan for skolehelsetjenesten skal være vedtatt og tatt i bruk innen juni 2016. I budsjett er det en styrking av skolehelsetjenesten med 2 årsverk i 2016. Dette er i tråd med opptrappingsplanen for skolehelsetjenesten.

Barnetreffet er et åpent treffsted for små barn med foreldre. Tilbudet er åpent to formiddager per uke. Tilbudet foreslås lagt ned. Besparelse kr.200'.

Ungdomsbasen driver oppsøkende, forebyggende ungdomsarbeid. Basen har tre stillinger. Tjenesten reduseres med en stilling fra 1.1.2016. dette tilsvarer kr. 600'.

Tiltakene kan unngås ved at en utsetter tilsetningen i skolehelsetjenesten til 1.8.2016. Det vil i tilfelle være en kortsiktig løsning for et år

Konsekvenser for tjenestene

Ungdomsbasen har 3 årsverk. Et årsverk skal brukes til oppfølging av ungdommer som står i fare for å falle ut av skolen, jfr. LOS-prosjektet over. Reduksjonen vil primært ramme oppsøkende arbeid, særlig på kveld og helg. Ungdomsbasens kontaktflate på gaten reduseres, og færre av dem som oppholder seg mye i byen vil få tilbud om oppfølging. Konsekvensen blir at det forebyggende tilbudet svekkes og at en viktig kilde til informasjon om utviklingen i rus- og ungdomsmiljøer reduseres. Barnetreffet ble opprettet med statlige midler til barnefattigdom. Treffstedet legger til rette for at nye innbyggere med små barn kan få et sosialt nettverk.

Flyktningehelsetjenesten videreføres med samme rammer som i 2015. Det er en risiko for at Lillehammer kommune blir bedt om å øke bosetting av flyktninger utover det antallet som kommunestyret har vedtatt. Flyktningehelsetjenesten har en vesentlig rolle for å få til en trygg og god bosetting. Dagens kapasitet må i tilfelle økes.

Kapasiteten til jordmortjenester og helsesøstertjenester til spe- og småbarn, burde vært styrket.

Konsekvenser for ansatte

Reduksjonene vil ikke føre til oppsigelse av fast ansatte.

Leveransemål:

- Handlingsplan for skolehelsetjenesten skal være ferdig. 2016

Lillehammer Læringscenter

Lillehammer læringscenter skal videreutvikle den arbeidsrettede kvalifiseringen av flyktninger som er godt i gang og som det er gode erfaringer med. Det innebærer at flyktninger gjennomfører introduksjonsprogrammet ute på en arbeidsplass.

Budsjettramma er tilpasset det antall flyktninger kommunestyret har vedtatt. Det er trukket ut kr 510' som en effektivisering av ledelsesstrukturen. Det er videre krav til en generell effektivisering på kr 535'.

Sentrale myndigheter varsler økt fokus på voksne uten tilstrekkelige grunnleggende ferdigheter fra grunnskolen. Dette undervisningstilbudet skal videreutvikles.

Konsekvenser for tjenesten

Tjenesteområdet skal gjennomgå ledelsesstrukturen med sikte på å tilpasse organiseringen til tjenestens behov. Det generelle effektiviseringskravet betyr bl.a. en noe dårligere lærertetthet. Flyktningssituasjonen i Norge tilsier at det vil bli press på kommunene for å øke antallet bosettinger. Hvis det blir aktuelt for Lillehammer kommune, må kapasiteten i tjenesten økes.

Konsekvenser for ansatte

En endring av ledelsesstrukturen kan medføre en endring i arbeidsoppgaver for ansatte.

Leveranse mål:

- Andelen elever som får en arbeidsrettet opplæring skal økes i 2016.

Lillehammer bibliotek

Biblioteket skal via omlegging til RFID (radiobrikkermerking) og nye løsninger for selvbetjening, få frikjøpt tid til å styrke sitt formidlingsarbeid både muntlig og digitalt. Det skal fortsatt være fokus på å utvikle møteplassen i tråd med Nasjonal Bibliotekstrategi 2015-2018.

Samarbeidet om Litteraturhus Lillehammer skal videreutvikles og scenen/huset skal ta en aktiv rolle i lokalsamfunnet.

Biblioteket håper å kunne tilby "meråpent bibliotek" innen utgangen av 2016, et tilbud som gir adgang til bibliotekets lokaler utenom betjent åpningstid.

Biblioteket skal redusere med 25 % stilling i 2016.

Konsekvenser for tjenesten

Reduksjon i bemanningen skal gjennomføres uten at tilbudet til publikum blir dårligere. Meråpent bibliotek vil gjøre biblioteket tilgjengelig utenfor de vanlige åpningstidene ved at publikum kan benytte seg av et ubemannet tilbud.

Konsekvenser for ansatte

Det er ingen vesentlige konsekvenser for ansatte.

Leveranse mål

- Det skal gjøres forsøk med meråpent bibliotek.

Kultur og fritid

Kommunen følger opp vedtatte forpliktelser vedr nasjonale institusjoner som Norges olympiske museum, Maihaugsalen, Lillehammer Kunstmuseum og kulturutvikling i henhold til vedtatte forpliktelser og strategier.

Det er lagt inn helårseffekt av inkluderingskonsulent og videreføring av prioriterte tiltak innen barnefattigdomssatsingen Aktiv Fritid, med unntak av juniorklubben 61 grader nord, som foreslås avvirket.

Aktivitetstilskudd barn og unge mv videreføres på 2015-nivå med unntak av kompensasjon for foreningers leie. Det er et generelt effektiviseringskrav på kr. 100'

Konsekvenser tjenestene

61 grader nord klubben er Lillehammers eneste kommunale fritidsklubb for barn og unge, lagt til nordre bydel. Ca. 100 barn 10-13 år mister en arena for Inkludering, forebygging og aktivisering. Klubben er et sentralt virkemiddel i barnefattigdomsarbeidet. Klubben har et snittbesøk på ca. 40.

Generell effektivisering betyr en besparelse på innkjøp, kurs mv og noe større økonomisk risiko for tjenestetilbudene.

Konsekvenser for ansatte

61 grader Nord har til sammen 1,5 stillinger som må omplasseres.

Leveransemål:

- Se felles mål for sektoren over

Kulturhuset Banken, Lillehammer kulturskole

Tjenesteområdene får ingen vesentlige endringer i 2016.

Leveransemål:

- Se felles mål for sektoren over

Lillehammer kino

Kinoen vil etter planen ha full drift fra 18. mars 2016. I henhold til forutsetningene i vedtaket om utbygging er det en forventning om en netto merinntekter fra kiosksalg og billettsalg på kr. 2 mill.

Leveransemål:

- Se felles mål for sektoren over

Særlige risikofaktorer i budsjett 2016

Det er noe økning i antall barn i barnehagealder. Det er vanskelig å forutse hvor stor økningen vil bli til hovedopptaket i mars. Hvert barn under 3 år som starter i barnehagen betyr i snitt en økt utgift på kr 200'

Barnevernet har en ramme tilpasset kjente forhold. Det er en risiko i forhold til hvordan utviklingen vil bli i 2016. Økte fosterhjemsutgifter fører også til et press på utgiftene i barnehage og skole. Behovet for spesialpedagogisk hjelp i barnehagen og spesialundervisning i skolen har økt høsten 2015.

Det er et økt press fra IMDI om å bosette flere flyktninger enn vedtatt i kommunestyret. Det vil kreve ny politisk behandling.

Viktige strategiske prosjekt og satsinger for 2016-2019

PROSJEKT	FINANSIERING	TEMA	TID
Ungdomstrinn i utvikling	Statlig/kommunal	Grunnleggende ferdigheter	2015-18
Barnetrinnet i utvikling	Statlig/kommunal	Grunnleggende ferdigheter 1.-4.	2015-18
Barn i risiko	Statlig, Korus	Tidlig intervensjon barn i rusfamilier	2015-16
Ipad i skolen	kommunal	Digital læring	2015-
Samme om Læring og rett i jobb	IMDI m.fl.	NAV-LIPRO og LLS sammen om kvalifisering	2015-2018

Fagenheter og andre

Økonomiplan 2016-2019:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett- forslag 2016	2017	2018	2019	Vedtatt budsjett 2015	Regnskap 2014
tall i tusen kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2016 kr	i 2015 kr	i 2014 kr
Fagenheter og andre	150 786	150 786	150 786	150 786	146 783	123 592
Omplasseringsutvalg / overtallige	1 000	1 000	1 000	1 000	2 000	928
Politisk virksomhet	7 034	7 034	7 034	7 034	7 442	6 986
DOKUMENTASJON OG SERVICE	11 616	11 616	11 616	11 616	14 047	13 298
IT	42 560	42 560	42 560	42 560	43 487	17 292
HR	13 540	13 540	13 540	13 540	16 732	16 350
RÅDHUSFORVALTNING	9 752	9 752	9 752	9 752	8 591	9 384
STABSFUNKSJONER	8 276	8 276	8 276	8 276	0	6 227
RÅDMANN, SEKTORSJEFER OG OVERORDNEDE PROSJEKTER	9 625	9 625	9 625	9 625	9 714	11 496
Revisjon og kontrollutvalg	2 412	2 412	2 412	2 412	2 282	2 054
INNKJØP	2 281	2 281	2 281	2 281	1 197	2 054
ØKONOMISK PLANLEGGING OG ANALYSE	3 621	3 621	3 621	3 621	2 721	2 621
FELLESENHET ØKONOMI	1 282	1 282	1 282	1 282	-1 881	-2 643
Felles brann lk	21 920	21 920	21 920	21 920	21 865	20 402
LKs andel av fellesfunksjoner	15 865	15 865	15 865	15 865	18 586	17 143

Budsjett 2016:

Tjenesteområde	Rådmannens budsjett- forslag 2016	Sum reduksjoner	Sum økninger	Teknisk budsjett- ramme 2016	Vedtatt budsjett 2015
tall i tusen kr	i 2016 kr			i 2016 kr	i 2015 kr
Fagenheter og andre	150 786	-6 497	3 845	153 438	146 783
Omplasseringsutvalg / overtallige	1 000	-1 000	0	2 000	2 000
Politisk virksomhet	7 034	-850	353	7 531	7 442
DOKUMENTASJON OG SERVICE	11 616	-100	650	11 066	14 047
IT	42 560	-2 500	320	44 740	43 487
HR	13 540	-614	450	13 704	16 732
RÅDHUSFORVALTNING	9 752	0	930	8 822	8 591
STABSFUNKSJONER	8 276	0	210	8 066	0
RÅDMANN, SEKTORSJEFER OG OVERORDNEDE PROSJEKTER	9 625	-1 100	0	10 725	9 714
Revisjon og kontrollutvalg	2 412	0	130	2 282	2 282
INNKJØP	2 281	0	0	2 281	1 197
ØKONOMISK PLANLEGGING OG ANALYSE	3 621	-49	420	3 250	2 721
FELLESENHET ØKONOMI	1 282	0	0	1 282	-1 881
Felles brann lk	21 920	-134	189	21 865	21 865
LKs andel av fellesfunksjoner	15 865	-150	193	15 822	18 586

Rådmannen foreslår økning i driftsrammene på til sammen 3,8 mill. kroner og en reduksjon på til sammen 6,5 mill. kroner innenfor disse områdene.

Omplasseringsutvalg

Rådmannen anbefaler å redusere budsjettrammen med en mill. kroner til en mill. kroner. Dette kan bety at eventuelle overtallige i større grad må dekkes av tjenestene.

Politisk virksomhet

Politisk virksomhet foreslås trukket i budsjettrammen med 0,85 mill. kroner som var ekstrautgifter knyttet til valg 2015, og tilført 0,35 mill. kroner som er økninger de siste år knyttet til økte godtgjørelser.

Dokumentasjon og service

Dokumentasjon og service inneholder servicetorget, arkiv, politisk sekretariat og kantina. Det foreslås å øke kapasiteten på arkivet. Behovet for kvalitetssikring og lovpålagte krav til journalføring medfører et stort arbeid. En konsekvens av overgangen til fullelektronisk arkiv vil medføre en mer effektiv saksbehandling. Det vil også innebære at en rekke tjenester som til nå ikke har vært integrert i – eller benyttet elektronisk saksbehandling skal innlemmes i dette. Med dagens bemanning er dette ikke mulig å få til med de krav som foreligger til kvalitet på saksbehandling. Videre er tjenesten så vidt sårbar at ved sykefravær eller ferieavvikling skapes et etterslep på journalføring av post på 3 uker.

IT

Det skal være økt fokus på videreutvikling og forbedring av digitale tjenester og løsninger for innbyggerne. Det skal også være stort fokus på å forbedre og forenkle arbeidsprosesser samt utvikling av støtteverktøy for tjenesteproduksjon.

I en innføringsfase av nye tjenester vil det forekomme pukkeeffekter før gevinstrealisering, eksempelvis innenfor helse og kanskje spesielt innenfor velferdsteknologi.

Fagenhet IT står nå for innkjøp/utkjøp av IT-utstyr i tråd med kommunestyrets vedtak, jfr.sak 0006/15. Dette er igangsatt og vil fortsette inntil LK har tatt over eierskap av alt slikt utstyr i løpet av 2017.

Alle utgiftene fra leverandøren lkomme føres nå sentralt på IT-enheten. Dette for å ha fokus på reduksjon og tilpasning av IT-utgiftene.

Det er synliggjort et stort behov for oppgradering av interne datanettverk på de fleste lokasjonene i LK. Dette må prioriteres for at vi skal kunne fortsette å levere gode tjenester.

HR-enheten

Beskrivelser av tiltak i budsjett – leveranser og økonomi

HR-enhetens ramme dekker, i tillegg til personalutgifter, frikjøp av tillitsvalgte og hovedverneombud, fellesutgifter til lærlingeordningen, sentrale kvalitetsmidler, omplasseringsmidler og ikt-systemer. I budsjettet for 2016 er det lagt inn budsjettmidler til helårseffekt av ett årsverk, kombinert med naturlig avgang i årsverk. Av reduksjoner er det forutsatt besparelser i personalkostnader og midler til nærværstiltak. Videre er sentrale kompetansemidler redusert med 200.000 kroner - til 800.000 kroner. Det er ikke forventet vesentlig negativ effekt av dette tiltaket på kort sikt. I henhold til strategisk kompetanseplan legges det vekt på kompetanseheving gjennom interne læringsarenaer, i kombinasjon med tiltak med egenandel fra sentrale midler. Midler til omplassering er redusert fra 2 til 1 million kroner, og skulle det vise seg at dette ikke er tilstrekkelig øker omstillingskravet i tjenesteområdene.

Beskrivelser av overordnede tiltak i planperioden

HR-enhetens rolle er å bidra til utvikling og implementering av kommunens arbeidsgiverpolitikk og – strategier. Nærvær og gode arbeidsprestasjoner forutsetter dyktig ledelse på alle nivå i organisasjonen. Fokus på helse-, miljø og sikkerhet (HMS) på arbeidsplassene er viktig i dette arbeidet. Lederutviklingsprogram og intern lederskole videreføres.

Konsekvenser for tjenesten og ansatte

Med krav til omstilling i hele organisasjonen, forventes ytterligere økning i lederstøtte til endringsprosesser og nærværtiltak, og da særlig knyttet til personaladministrative og arbeidsrettslige problemstillinger. Økt etterspørsel etter operativ bistand vil kunne gå på bekostning av mer utviklingsorienterte oppgaver. Dette stiller større krav til prioritering av oppgaver i HR-enheten, og gode prosesser for å etablere aksept for en slik prioritering i hele organisasjonen.

Rådhusforvaltningen

Rådhusforvaltningen omfatter driften på rådhuset inkludert skolekontoret og Dagingengården. Etter flere år uten endringer på budsjetttrammen, er det mangler knyttet til økte husleieutgifter og andre FDV-utgifter. Rådmannen foreslår å øke budsjetttrammen med 0,9 mill. kroner.

Stabsfunksjoner

Stabsenheten inneholder næringsarbeid, kommuneadvokatene, kommunikasjon, strategi og innovasjon og kvalitet og internkontroll. Det foreslås en økning på 0,2 mill. kroner knyttet til kommunikasjon og kvalitetsarbeid.

Rådmann, sektorsjefer og overordnede prosjekter

Rådmannen foreslår en effektivisering på 1,1 mill. kroner. Tiltakene tas ut gjennom prosjekter og effektivisering innenfor Fagenheter og andre.

Revisjon og kontrollutvalg

Budsjetttrammen som foreslås, følger innspillet fra kontrollutvalget.

Innkjøp

Budsjetttrammen foreslås videreført på samme nivå som i 2015.

Økonomisk planlegging og analyse

Enheten er ansvarlig for økonomisk planlegging, utarbeidelse av planene samt analyse og rapportering. Dette innbefatter prosessene og dokumentene budsjett, kvartalsmeldinger, månedsrapporteringer og årsmelding. Enheten er bemannet med fire årsverk, hvor hovedoppgaver i tillegg til nevnte prosesser og dokumenter er opplæring, analyser, følge opp resultater og overvåke og vurdere lønnsomheten. 2016 vil bli et krevende budsjettår, hvor løpende oppfølging og kontroll blir avgjørende. Controller-kompetansen anses som nødvendig i arbeidet med å nå de økonomiske målene. Budsjetttrammen videreføres på samme nivå som 2015. Som et ledd i programmet til Trainee Innlandet, vil Lillehammer kommune og økonomisk planlegging og analyse ta i mot en trainee 8

måneder i 2016. Det er inngått avtale med Trainee Innlandet. Ansettelsen vil koste i størrelsesorden 0,4 mill. kroner og er en engangsutgift i 2016.

Felles brannsamarbeid

Budsjettrammen inneholder Lillehammer kommunes andel av felles brannsamarbeid foreslås videreført med tilsvarende ramme som i 2015.

Lillehammer kommunes andel av felles samarbeid

Budsjettrammen inneholder Lillehammer kommunes andel av felles samarbeid på økonomi, skatt og innfordring og landbruk. Enhetene har siden oppstart i 2008 hatt flere effektiviseringsrunder. For å fortsatt bygge gode fagmiljøer og bevare god kvalitet foreslår rådmennene å videreføre driftsrammene på samme nivå som i 2015.

Fellesområdet

Fellesområdet er fellesinntekter og fellesutgifter som ikke kommer fram i budsjettskjema 1A. Fordelingene ovenfor viser hvilke inntekter og utgifter som ligger knyttet til fellesområdet i dette dokumentet.

	Rådmannens budsjettforslag 2016	Vedtatt budsjett 2015
Tilskudd ressurskrevende brukere	-65 089	-56 025
Lønnsreserve	23 220	24 078
Felles pensjon - årets premieavvik	14 400	15 300
Pensjon - størrelse avsetning ut fra KLP prognoser	-2 000	
Engangsbevilgninger/tilskudd etc.	4 486	2 286
Motpost avskrivninger	-72 212	-67 612
Kalkulatoriske renter	-83 731	-86 019
OU-kontingent	1 500	1 430
Olympiaparken	7 500	5 500
IT - effektivisering hele organisasjonen	-	-2 000
Effektivisering jamfør evalueringssak (rest sak 100)		-1 500
Motpost effektivisering innkjøp		1 000
Legacy og YOG-deltakelse 2016	1 300	1 300
Innsparing tilsvarende 1% netto driftsrammer		-13 300
Sentral reserve	7 700	11 350
Vurdert årsprognose 2015 etter strykninger	10 000	
Formannskapetets reserve	1 000	1 000
Avsetning til forsikringsfond	350	-
Skjønnstilskudd, utgiftsposter	1 300	-
Personforsikringer+(fra HR)	3 375	-
KS FOU	1 036	-
Strukturendring Kulturfeltet	-500	
Annet		-442
Sum 8000-område	-146 365	-163 654

Lønnsreserve

Det er avsatt 23,2 mill. kr til dekning av lønnsveksten som følge av lønnsoppgjør i 2016. Dette bygger på en forventet lønnsvekst i 2016 fra forslag til statsbudsjett på 2,7 %.

Kalkulatoriske renter og avskrivninger

Kalkulatoriske renter og avskrivninger er utgifter som belastes virksomheten direkte, og skal dekke reelle rente og avskrivninger, for å få et riktig utgiftsnivå på virksomhetene. Hovedtyngden knytter seg opp til vann- og avløpsinvesteringene, samt investeringene innenfor Eiendom, som danner grunnlaget for internhusleien. Motposten til kalkulatoriske renter og avskrivninger ligger på fellesområdet som en inntektspost. I årets budsjett utgjør dette 155,9 mill. kr.

Tilskudd til ressurskrevende brukere

Gjennom ordningen får kommunene dekket 80 % av utgiftene over innslagspunktet på 1,1 mill. kroner pr. bruker. Det anslås et samlet tilskudd på 65 mill. kr i 2016. Anslaget bygger på 2015 nivå, med kjente volumøkninger for 2016.

Olympiaparken – finansiering

Finansiering Olympiaparken:	2016	2015
Årlig behov - jamfør 2014	11 500	11 500
Effektivisering Olympiaparken	-2 000	-1 000
Statlig tilskudd Bob og Akebanen	-1 000	-2 000
Andel av Oppland fylkeskommunes midler	-1 000	-3 000
Lillehammer kommunes andel	7 500	5 500

Olympiaparken ble i 2015-budsjettet utfordret til å effektivisere driften. Helårsvirkning av dette er på 2 mill. kroner fra 2016.

Legacy og YOG-deltakelse

Ungdoms OL (YOG) gjennomføres i februar 2016. Det er mange oppgaver som vil påfalle kommunen i forbindelse med et slikt arrangement. Blant annet innenfor infrastruktur, veg, trafikk og anlegg. Kommunen vil også bistå med kompetanse hvor frikjøp må påregnes. Det settes av 1 mill. kroner til formålet. I tillegg har kommunen inngått ett samarbeid for å utvikle Lillehammer olympic legacy center. Dette er et arbeid som gjøres i samarbeid med Oppland fylkeskommune og Norges idrettsforbund. Formålet er å utvikle den Olympiske arven fra lekene i 1994 og 2016 hvor fokus vil være å utvikle et internasjonalt kraftsenter for kompetanseutvikling rettet mot ledere, trenere og utøvere fra hele verden. Det settes av 300 000 til dette arbeidet.

6.5 Investeringsoversikt

Generelt om investeringsbudsjett

I tillegg til driftsdelen inneholder budsjettet et investeringsbudsjett, eller en plan for kommunens kapitalanskaffelser i budsjettåret. Drifts- og investeringsdelen henger nøye sammen fordi investeringene påvirker kommunens rente- og avdragsutgifter, som må dekkes av de løpende driftsinntektene.

Lillehammer kommune er i den situasjon at nær alle investeringer må dekkes ved låneopptak. Dette betyr at nesten hver investerte krone fører til økte renter og avdrag. Ved årlig «mindreforbruk»/overskudd, vil man i framtiden kunne finansiere større deler av investeringene med oppsparte midler/overskudd.

Investeringer kan også påvirke driftsbudsjettet på andre måter enn gjennom låneutgiftene. Eksempelvis vil utbygging av en skole være en investering som fører til økte renter og avdrag, men

det kan også være nødvendig å legge inn økte rammer til driften av skolen. Eksempelvis er dette utgifter til husleie, renhold og vaktmester.

Investeringer kan også være kostnadsbesparende. Dette skal eventuelt også trekkes inn i driftsdelen av budsjettet. Investeringer som genererer inntekter eller besparelser som er store nok til å finansiere lånekostnadene eller på annen måte påvirker driftsbudsjettet, benevnes i budsjettssammenheng som selvfinansierende investeringer, mens investeringer som ikke har denne egenskapen benevnes som ikke-selvfinansierende.

Budsjett 2016 og 10-årsplan

Investeringsplanen legges nå i et perspektiv på ti år (2016-2025), for å synliggjøre og skape bevissthet om framtidige behov i et lengre perspektiv. Kommunen har mange utfordringer som krever investeringer. Framtidige investeringsbehov er store, og forslagene i tabellen nedenfor går utover gjeldende handlingsregel.

Handlingsregel

For å begrense veksten i lånegjelden vedtok kommunestyret for en del år tilbake en lokal handlingsregel knyttet til ikke-selvfinansierende investeringer, d.v.s. investeringer som ikke gir inntekter eller innsparinger som dekker renter og avdrag. Handlingsregelen bygger på at det årlige låneopptaket ikke bør være høyere enn årets avdrag, som i perioden vil utgjøre ca. 65 mill. kroner (i 2016-kr) med denne investeringstakten. Det er fremmet klare politisk signaler om at investeringer knyttet til forebygging ved flom, skal komme i tillegg til handlingsregelen. Etter denne justeringen, kan årets låneopptak etter handlingsregel være om lag 80 mill. kroner. Når rådmannen allikevel foreslår årets låneopptak på ikke-selvfinansierende investeringer på om lag 126 mill. kroner, er behovene store. Dette er også en konsekvens av mange år med moderate investeringer, jamfør rådmannens innledning. Ved vedtak om investeringer av denne størrelsen vil både målsetting om netto lånegjeld innenfor 60% av brutto driftsinntekter og handlingsregel om opptak av lån som ikke skal være større enn årets avdrag måtte vurderes.

Flere større investeringer i 2016-budsjettet er allerede politisk vurdert og vedtatt. For investeringer i årene 2017-2019, må det gjøres ytterligere lønnsomhetsvurderinger. Dette må bli gjenstand for en grundig politisk debatt. Investeringssommene er foreløpige anslag. Det må løpende vurderes om investeringene gir effektivisering i drift som mer enn veier opp økningene i finansutgifter.

Rentenivået er forventet svært lavt i fireårsperioden. Det er risiko for at finansutgiftene kan bli vesentlig høyere mot slutten av planperioden.

Ikke-selvfinansierende investeringer 2016 -2025

Ikke selvfinansierende investeringer del 1 – Tall i 1.000 kr	Eventuelt investeringsbehov i perioden 2017-2025 knyttet til opprinnelig investering (ekskl mve)										
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025		
Prosjektnavn	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025		
Diverse investeringer	520										
Sum TO Bibliotek	520										
Tjenestebiler	900										
Sum TO Bofellesskap	900										
Øvelsesanlegg	200										
Ny brannstasjon	-										
Diverse brannbiler, Lillehammers andel	-	3 150	420	1 540		4 550					
Sum LØB	200	3 150	420	1 540	40 000	54 550					
Servicevogner	1 500										
Sum Byggeservice	1 500										
Møterom - universell utforming rådhus	800										
Fulllelektronisk arkivløsning + unifiow	1 500										
Sum TO Dokumentasjon og service	2 300										
Fåbergt.152- ombygging	28 000										
Legevakt	12 500										
Vinger skole - rehabilitering	-										
Bofellesskap - strukturendringer- planlegging*	-										
Diverse investeringer kom. eiendom	3 000	6 000	6 000	8 000	8 000	10 000					
SD-anlegg (teknisk driftstyring)	1 000	1 000									
LHH Fasader bygg D	-	7 500									
Kulturhuset banken-nybygg	-										
Nordre Ål -Jf. skolebruksplan	-	100 000	100 000								
Hammartun skole	500	10 000	15 000								
Jørstadmoenskole (byggetrinn 2)	-	3 000	57 000								
Sum TO Eiendom	45 000	152 500	188 000	18 000	8 000	10 000				50 000	50 000

Ikke selvfinansierende investeringer
del 2 – Tall i 1 000 kr

Prosjektnavn	Brutto investering ekskl moms	Brutto investering inkl 25 % mva	25 % mva	Tilskudd/ annet	Låneopptak	Eventuelt investeringsbehov i perioden 2017-2025 knyttet til opprinnelig investering (ekskl mva)												
						2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
Samlokalisering Familiens hus	1 500	1 875	375		1 500													
Ipød i skolen	3 000	3 750	750		3 000	1 500	1 500	1 500	1 500									
Sum TO Grunnskole	4 500	5 625	1 125	-	4 500	1 500	1 500	1 500	1 500	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tjenestebiler	-	-	-		-	6 000												
Elektroniske låser	700	875	175		700	1 000	800	500										
Trygghetsalarmer (veiferdsteknologi)	2 000	2 500	500		2 000													
Sum TO Hjemmetjenester	2 700	3 375	675	-	2 700	7 000	800	500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
E-handel	1 000	1 250	250		1 000													
Sum TO Innkjøp	1 000	1 250	250	-	1 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IKT infrastruktur fiber, kabling, m.m. trådløst turistnett	4 000	5 000	1 000		4 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Div IKT investeringer inkl samhandlingstjenester	1 000	1 250	250		1 000													
Sum TO IT	5 000	6 250	1 250	-	5 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Søre Ål Kirkegård	2 900	3 625	725		2 900													
Vedlikehold kirkegårder	500	625	125		500	500	500											
Sum Kirke	3 400	4 250	850	-	3 400	500	500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diverse investeringer	1 320	1 650	330		1 320													
Sum TO Kulturhuset Banken	1 320	1 650	330	-	1 320	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Digitalt medisinskap	1 200	1 500	300		1 200													
Anvendt teknologi	1 600	2 000	400		1 600													
Sum TO Lillehammer Helsehus	2 800	3 500	700	-	2 800	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maskiner og utstyr	600	750	150		600	1 300	500											
Kommunale idrettsanlegg	7 450	9 313	1 863	2 250	5 200	9 700	7 200	5 700										
Kommunale park og friluftsanlegg	2 100	2 625	525	350	1 750	5 000	700	100										
Sum TO Park og Idrett	10 150	12 688	2 538	2 600	7 550	16 000	8 400	5 800	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Ikke selvfinansierende investeringer
del 3 – Tall i 1 000 kr

Prosjektnavn	Brutto investering ekskl moms	Brutto investering inkl 25 % mva	25 % mva	Tilskudd/ annet	Låneopptak	Eventuelt investeringsbehov i perioden 2017-2025 knyttet til opprinnelig investering (ekskl mva)												
						2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
GIS	500	625	125	-	500													
Sum TO Plan og miljø	500	625	125	-	500													
Tjenestebiler	2 400	3 000	600		2 400													
Diverse investeringer	250	313	63		250													
Sum TO Psykisk helse og rus	2 650	3 313	663	-	2 650													
Id. med. utstyr/oppfølgning Legacy	350	438	88		350													
Byutvikling	-	-	-		-	10 000	20 000	30 000	40 000									
Sum Rådmannsfunksjon	350	438	88	-	350	10 000	20 000	30 000	40 000									
Tjenestebil	400	500	100		400													
Sum TO Sysselsetting	400	500	100	-	400													
Maskiner og utstyr	3 500	4 375	875		3 500	3 000	2 000	2 000										
Sykelby	4 500	5 625	1 125	3 000	1 500	1 500	2 000	3 000										
Utskifting P-teknisk utstyr	400	500	100	400	-	400	400											
Rehabilitering kommunale vege og bru	10 500	13 125	2 625		10 500	11 500	14 000	14 000	19 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000				4 000
Infrastruktur-samferdsel (andel utbyggingsavtaler)	5 000	6 250	1 250		5 000	5 000	5 000	5 000										
Vingnesbrua	5 000	6 250	1 250		5 000	200	1 100	500	32 000	200	5 000	200	400	1 100				
Trafikksikkerhet	1 500	1 875	375	500	1 000	2 000	2 000	2 000	2 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000				
Vegllys	2 000	2 500	500		2 000	1 500	1 500	1 000	1 000	1 000								
Møblering gågate	-	-	-		-	3 000												
Sum TO Veg og trafikk	32 400	40 500	8 100	3 900	28 500	28 100	29 000	27 900	64 000	6 200	10 000	5 200	5 400	6 100				
Sum brutto investering	117 590	146 988	29 398	6 500	111 090	169 708	206 850	245 120	116 040	95 200	75 550	6 200	56 400	57 100				
Sum tilskudd/annet						67 483												
Flomsikring	15 000	18 750	3 750		15 000	15 000	10 000	10 000	10 000									
Sum	132 590	165 738	33 148	6 500	126 090	117 225	216 850	255 120	126 040	95 200	75 550	6 200	56 400	57 100				

Tabellen over ikke selvfinansierende investeringer viser det frem til 2022 så ligger antatt låneopptak høyere enn handlingsregelen som utgjør om lag 65 mill. kr.

Ikke prioriterte investeringsprosjekter:

Prosjekt	Brutto investering (Tall i 1000 kr)
Behov for modernisering/ tilrettelegging for framtidig struktur bo- og service sentre	3000
HDO- institusjonsplasser for framtidige behov (HEhuset)	50000
Treningshall fotballhall	70000
Skogenhallen	40000
OL-anlegg*	ca 80 000
Gausdalsgata Bofelleskap	12 000

*Det vises til kommunestyresak 12/13 den 21.02.2013, Lillehammer Olympiapark AS – investeringsbehov. Det er behov for vesentlige investeringer i OL anleggene for å opprettholde dagens funksjon som idrettsanlegg og for å ivareta idrettsfunksjonelle krav i.h.t avvikling av lokale, nasjonale og internasjonale arrangement. Dette omfatter både mindre investeringstiltak og større helt nødvendige rehabiliteringer og oppgraderinger av anleggene. Eksempelvis kan nevnes nytt idrettsgulv i Håkons Hall (anslått 5 mill), skifte av tak Håkons Hall (anslått 15 mill) og utskifting av tråkkemaskiner (anslått 3-4 mill/stk). Endelig finansiering er ikke avklart men det må forventes at Lillehammer kommune vil være en vesentlig bidragsyter i finansieringen.

Selvfinansierende investeringer 2016-2025

Prosjektnavn	Brutto investering eksl moms	Brutto investering inkl 25 % mva	25 % mva	Låneopptak eksl 25 % mva	Eventuelt investeringsbehov i perioden 2017-2025 knyttet til opprinnelig investering												
					2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
EPC-ENØK	25 000	31 250	6 250	25 000	11 000												
Ombygging rehabilitering	3 000	3 750	750	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000
Legevåkt	17 500	21 875	4 375	17 500													
Fåberggata 152 - leilighetsbygg	20 000	25 000	5 000	20 000	39 250												
Investering i boliger (Boligsosialt arbeid)	10 000	12 500	2 500	10 000	10 000	10 000											
Kjøp av tomt til næringsutvikling/ tjenesteutvikling	10 000	12 500	2 500	10 000													
Sum TO Eiendom	85 500	106 875	21 375	85 500	63 250	13 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000
Vann og avløp	140 500	175 625	35 125	140 500	120 500	152 900	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
Sum TO Vann og avløp	140 500	175 625	35 125	140 500	120 500	152 900	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
Sum selvfinansierende investeringer	226 000	282 500	56 500	226 000	183 750	165 900	53 000	53 000	53 000	53 000	53 000	53 000	53 000	53 000	53 000	53 000	53 000

Selvfinansierende investeringer er investeringer hvor Lillehammer kommune ikke bærer driftsutgiftene som følge av investeringene. Alle investeringer må kvalitetssikres med tanke på at de er selvfinansierende før investeringen igangsettes.

Låneopptak

Investeringsobjekt (tall i tusen kr)	Lånebeløp
Ikke selvfinansierende investeringer	126 090
Sum selvfinansierende investeringer	226 000
Sum låneopptak investeringer	352 090
Startlån/ etableringslån	50 000
Sum låneopptak	402 090

Det budsjetteres med et låneopptak på totalt 402,1 mill. kr i 2016. Det delegeres til Rådmannen å bestemme om det skal tas opp ett eller flere lån, og hvordan disse skal tas opp. Startlån på 50 mill. kroner tas opp i Husbanken på de til enhver tids gjeldende vilkår.

6.6 Gebyrregulativ, avgifter og egenbetaling

	2015	2016	Endring(k r)	Endring %	Generell	Utover
RENOVASJON	eks.mva	eks.mva	(eks.mva)		vekst	generell vekst
Bolig, 3-beholdersystem 140 liter	1 732,00	1 732,00	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Bolig, 3-beholdersystem 240 liter	2 176,00	2 216,00	40,00	1,8 %	2,7 %	-0,9 %
Bolig, 3-beholdersystem 360 liter	3 128,00	3 448,00	320,00	10,2 %	2,7 %	7,5 %
Sambruk (360 liter : 2 AB)	1 956,00	1 960,00	4,00	0,2 %	2,7 %	-2,5 %
Nedgravd/containerere felles - liten		1 732,00	NY			
Nedgravd/containerere felles - middels	2 176,00	2 216,00	40,00	1,8 %	2,7 %	-0,9 %
Nedgravd/containerere felles - stor		3 448,00	NY			
Fritidseiendom, kategori 1	632,00	648,00	16,00	2,5 %	2,7 %	-0,2 %
Fritidseiendom, kategori 2	1 652,00	1 692,00	40,00	2,4 %	2,7 %	-0,3 %
Tilleggstjenester Renovasjon:						
Henting 3 - 10 meter	360,00	368,00	8,00	2,2 %	2,7 %	-0,5 %
Henting 10 - 30 meter	600,00	616,00	16,00	2,7 %	2,7 %	0,0 %
Papp/papir + 100 liter til 240 liter	208,00	212,00	4,00	1,9 %	2,7 %	-0,8 %
Papp/papir + 220 liter til 360 liter	372,00	376,00	4,00	1,1 %	2,7 %	-1,6 %
Matavfall + 100 liter til 240 liter	212,00	216,00	4,00	1,9 %	2,7 %	-0,8 %
Restavfall 100 liter ekstrasekk	36,00	60,00	24,00	66,7 %	2,7 %	64,0 %
Ekstratømming pr. 5 beholdere		360,00	NY			
Ekstratømming pr. container		560,00	NY			
Levering restavfall - gjenvinningst.	2 280,00	2 320,00	40,00	1,8 %	2,7 %	-0,9 %
Etableringsgebyr - fellesløsning	1 600,00	1 624,00	24,00	1,5 %	2,7 %	-1,2 %
VANN						
Fast årsgebyr (abonnementsgebyr)	884,00	884,00	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Årsgebyr, måler	12,40	12,40	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Årsgebyr, areal	16,10	16,10	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Tilkn.gebyr normal sats (kr/m2)	169,00	169,00	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Tilkn.gebyr lav sats (kr/m2)	76,00	76,00	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Leie vannmåler, grunnbeløp	285,00	285,00	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
AVLØP						
Fast årsgebyr (abonnementsgebyr)	804,00	804,00	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Årsgebyr, måler	17,40	17,40	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Årsgebyr, areal	22,50	22,50	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Tilkn.gebyr normal sats (kr/m2)	340,00	340,00	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Tilkn.gebyr lav sats (kr/m2)	154,00	154,00	-	0,0 %	2,7 %	-2,7 %
Tvungen septik, Bolig (hvert 2. år)	1 962,00	2 015,00	53,00	2,7 %	2,7 %	0,0 %
Slamtømming Bedrifter o.l (pr.m3)	410,00	421,00	11,00	2,7 %	2,7 %	0,0 %
Slamtømming alle andre (pr.m3)	170,00	175,00	5,00	2,7 %	2,7 %	0,0 %

Gebyrer Byggesak justeres med kommunal deflator 2,7% med unntak av følgende:

	2015	2016
2.1.4 - boliger og fritidsboliger	19 755,00	24 000,00
6 - dispensasjoner	2 340,00	5 000,00

Avgiftsparkering justeres med kommunal deflator 2,7% med unntak av følgende:

	2015	2016
Forhåndsbetaling av P- avgift (årskort)	4400	5200

Feiegebyret holdes uendret på kr. 390,- eks mva. Feiegebyret til boliger med kun gassfyring holdes uendret på kr. 305,- eks mva.

SFO – 100 % - 2 656 kr pr måned – (justert med 2,7 % - kommunal deflator)

Barnehage 100 % plass – maxpris – 2 655 kr pr måned, jamfør forslag til statsbudsjett.

Barnehage 100 % plass – kostpris – 493 kr pr måned (justert med 2,7% - kommunal deflator)

Kulturskoletilbud- eksempler på priser – (justert med 2,7 % - kommunal deflator):

Opplæring på instrument	1 832
Musikkbarnehage	1 222
Karusell	1 222
Kor	1 222
Gitargruppe	1 222
Billedkunst	1 222
Teater	1 222
Orkester	366
Storband	366

Hjemmehjelp/praktisk bistand i hjemmet:

1. Abonnementsordningen for tjenester i hjemmet omfatter praktisk bistand og opplæring i henhold til Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. § 3-2 punkt 6b.
2. Abonnementsavgiften avhenger av husstandens nettoinntekt før særfradrag ved siste ligning, og av om noen i husstanden mottar hjelpestønad til hjelp i huset. Det tas også hensyn til utenlandsk pensjon som ikke inngår i nettoinntekten. Eventuelt omsorgslønnsbidrag i nettoinntekten trekkes fra.
3. Brukere som mottar praktisk hjelp i hjemmet betaler timesats i henhold til antall timer mottatt hjelp, dog ikke mer enn maksimalpris pr. måned i henhold til tabellen nedenfor:

	2015	2016
Timepris	kr 369,-	kr 440,-
Inntil 2G (kr. 180.136,-)	kr 186,-*	kr 190,-*
2G – 3G (kr. 180.137,- - kr. 270.204,-)	kr 570,-	kr 1.350,-
3G – 4G (kr. 270.205,- - kr. 360.272,-)	kr 1.061,-	kr 2.500,-

4G – 5G (kr. 360.273,- - kr. 450.340,-)	kr 1.553,-	kr 3.750,-
Over 5G (kr. 450.341,->)	kr 1.862,-	kr 4.500,-
*reguleres etter statlige satser		
Grunnbeløpet (1G) sats pr. 01.05.15: kr. 90.068,-		

Trygghetsalarmer:

Pris på trygghetsalarm er i dag kr 204 pr. måned. Framtidig pris på denne tjenesten avhenger av kostnad til nye alarmer. Pga. pågående anbudskonkurranse er dette ikke kjent p.t. Det er sannsynlig at kostnadene vil øke pga. nye teknologiske løsninger, bl.a med tilknytning til en døgnbemannet trygghetssentral med helsefaglig personell. Rådmannen foreslår en differensiering av abonnementspris etter tjenestemottakerens inntekt slik det også er for kjøp av hjemmetjenester.

6.7 Oppfølging og rapportering 2016-2019

Kommunestyret fastsetter årsbudsjett med en netto ramme. Det vedtatte budsjettet er bindende for underliggende organ i henhold til kommunelovens bestemmelser. Budsjettfullmaktene tar utgangspunkt i nivået for kommunestyrets bindende rammer og myndighet til å gjøre nødvendige omdisponeringer ut fra dette. Det understrekes at delegert myndighet i budsjettsaker ikke må anvendes slik at kommunestyrets forutsetninger og premisser i budsjettet undergraves og at omdisponeringer må skje med dekning innenfor de rammer som er forutsatt. *Delegering av budsjettmyndighet i drifts- og investeringsbudsjett omtales nærmere i kommunes økonomireglement del 2.*

Tidligere tertialrapportering erstattes med kvartalsvis rapportering. Kommunestyret skal fra 2016 få presentert en tilstandsrapport hvert kvartal som viser avvik sett i forhold til de mål og premisser som er vedtatt i årsbudsjettet. Vesentlige avvik skal kommenteres særskilt med angivelse av hvilke tiltak som blir iverksatt for at måloppnåelsen skal finne sted. Prognoser for resten av året skal også beskrives i rapporten.

For vesentlige investeringsprosjekter skal fremdriften og økonomiske forhold kommenteres. Investeringsprosjekter som er avsluttet skal fremlegges for kommunestyret med en sluttrapport. I forbindelse med revidering av kommunens økonomireglement høsten 2015 ble det vedtatt endringer i rapporteringsfrekvens gjeldende fra 2016 fra tertial- til kvartalsrapportering.